

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

U.3

412

2013 *lyah*

1-9 412

10

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

№ 37

Յ. Յ. ՊԱՐՈՆՅԱՆ

ԽԱԾԱՊԱՏԻ
ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԵՐԸ

ԵՐԿՐԱՐԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱԻՑ ԵՐԿՐԱՐԻ

1960

ՆՈՐ - ԶՈՒՆԱ

Թ. Գ. Լ. Ս.

Տպարան Մ. Շարաձէ

1891

Handwritten signature

Дозв. ценз. Тифлис. 4-го Июля, 1891 г.

Типографія М. Шарадзе. Никол. ул. № 12.

Հայ հասարակութեանը յայտնի է հայ ազգի շնորհալի եւ միակ երգիծաբան Պարոնեանի ողբալի մահը, որ տեղի ունեցաւ վերջերումս Կոստանդնուպօլսում: Երա տաղանդը, որ մի եւրոպական հասարակութեան մէջ կարողէր երջանկութեան հիմք դառնալ մի հեղինակի համար, չազատեց նրան եւ յետին կարօտութիւնից, որի մէջ նա մեռաւ, դեռ այնպիսի հասակում, երբ մարդ ընդունակէ երկար տարիներ գործելու:

Թիֆլիզի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւնը բարձր գնահատելով Պարոնեանի տաղանդը, վերին աստիճանի կրթիչ համարելով նրա աշխատութիւնները մեր հասարակութեան համար, վճռեց մի քանի հատորներով տպագրել այդ աշխատութիւնները, միեւնոյն ժամանակ ցանկանալով այդպիսով յարգել նրա անմոռանալի յիշատակը: Հետեւեալ հատորում կտրուին կենսագրական տեղեկութիւններ հանգուցեալ հեղինակի մասին եւ նրա լուսանկարը:

յան ի փոխարէն պահանջարկները իր
-տանք մարտնչելով իր անհատական
-գործնական գործունէութեամբ փոխարէն
-մարտնչելով իր անհատական գործունէութեամբ
2. Եւ իր անհատական գործունէութեամբ
իւր իր անհատական գործունէութեամբ
միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ

Եւ իր անհատական գործունէութեամբ
իւր իր անհատական գործունէութեամբ
միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ
-միտքով իր անհատական գործունէութեամբ

ՍՈՒՐԱՅՆՆԵՐԸ

Հազար ութը հարիւր եօթանասուն . ԴՈՒՆ
չեմ լիշեր քանիին, սեպտեմբերի երեսունը մէ-
կին—ներեցէք, երեսունին պիտի ըսէի, վասն
զի սեպտեմբերն երեսուն օր միայն ունի—եր-
կար եւ ընդարձակ թիկնոցի մը մէջ փաթար-
ված միջահասակ և զիրուկ մարդ մը՝ որ Տրա-
պիզոնի շոգենաւէն նոր ելած էր, Ղալաթիոյ
նաւամատոցին վրայ կայնած՝ նաւակէ մը իւր
սնտուկները հանել կաշխատէր:

— Կը տեսնէք, որչափ պարզութեամբ
սկսալ: Պատմութիւնս հետաքրքրական ընելու
ջանքով և անկից քանի մը հարիւր օրինակ
տուելի ծախելու համար չըսի թէ նոյն օրն
սաստիկ հով մը կար, թէ տեղատարափ անձ-
րեւ կուգար, թէ խուռն բազմութիւն մը հե-

տաքրքրութեամբ դէպ 'ի Ղալաթիոյ Հրապարակը կը վազէր, թէ ոստիկանութիւնն աղջիկ մը ձերբակալած էր ևւն. խօսքեր, որովք վիպասաններն կսկսին միշտ իրենց վէպերը: Ես ալ կրնայի ըսել այս ամենը, բայց չըսի, որովհետեւ նոյն օրն ոչ հով կար, ոչ անձրև, ոչ խուռն բազմութիւն և ոչ ալ ձերբակալված աղջիկ մը:

Ա՛րդ, առանց կասկածելու հաւատացէք պատմութեանս որ ժամանակակից դէպք մ'է:

Այս ճանբորդն օժտված էր գոյգ մը խոշոր և սև աչերով, գոյգ մը հաստ, սև և երկար յօնքերով, գոյգ մը մեծ ականջներով և գոյգ մը քիթեր . . . չէ, չէ, մէկ քիթով թէպէտ և բայց գոյգ մը քիթերու տեղ կրնար ծառայել. անոր մեծութիւնը սխալեցուց զիս: Ունէր այնպիսի նայուածք մը՝ որուն եթէ Պ. Յ. Վարդովեան հանդիպէր իւր աչերով կը հարցունէր այդ մարդուն. «Ի՞նչ ամսական կուզես թատրոնիս մէջ ապուշի դեր կատարելու համար»:

Սնտուկներն և անկողինն որ քուրջի մը մէջ ներփակված էր, նաւակէն հանելուն պէս ճանբորդն քաշեց քսակն և նաւավարին իրաւունքը վճարելով՝ բեռնակիր մը կանչեց: Հինգ բեռնակիրներ ներկայացան իրեն: Տարակոյս

չկայ որ եթէ հինգ կանչէր՝ քսանհինգ պիտի ունենար իւր առջև մայրաքաղաքիս սոփորութեանը համեմատ: — Ո՛ր կողմ պիտի երթաք, աղա, հարցուց բեռնակիրներէն մին՝ մէկ ոտնը սնտուկներէն միոյն վրայ կոխելով:

Իէրա, Ծաղկի փողոց թիւ 2, պիտի երթամ պատասխանեց խոշոր մարդը: — Շատ աղէկ, հասկցայ, Իէրա, Ծաղկի փողոց . . . պատուական փողոց մ'է ըսաւ հարցումն ընող բեռնակիրն և սնտուկ մը շալկելով սկսաւ երթալ:

— Ծաղկի փողոցն էս ալ գիտեմ, ըսաւ երկրորդ բեռնակիրն և սնտուկին մէկն ալ ինք առնելուն պէս Իէրայի ճանբան բռնեց:

— Ես ամեն օր կերթամ Ծաղկի փողոցն ըսաւ երրորդն և մարդուն անկողինը գետնէն վերցնելն կռնակին վրայ առնելն ու վազելն մէկ ըրաւ:

Այս գործողութիւններն այնքան արագութեամբ կատարվեցան որ մարդը շուարելով սկսաւ չորս կողմը նայիլ տեսնելու համար բեռնակիրներն որ բազմութեան մէջ անյայտ եղած էին:

— Ի՞նչ խալտառակութիւն է աս, պօռաց վերջապէս ոտները գետինը զարնելով, ուր տա-

րին անկողինս և սնտուկներս, ատոնք թնչ իրաւունք ունին իմ անկողնոյս և սնտուկներուս խառնվելու, թնչ աներես մարդ են եղեր այս տեղաց մարդերը, ինչ որ կը տեսնեն կառնեն կը տանին:

— Ծաղկի փողոցը մենք ալ գիտենք, աղա, մեզի ալ բան մը առւր որ տանինք, ըսին միւս երկու բեռնակիրները:

— Ծաղկի փողոցն ալ գետնին տակն անցնի դուք ալ, պատասխանեց մարդն որուն այտերն նեղութենէ կարմրիլ սկսած էին:

Երկու բեռնակիրները խնդալով Հեռացան. և ճանբորդն ալ իւր սնտուկներուն ետեւէն երթալ կը պատրաստվէր երբ բարձրահասակ, թխադէմ, փոքր աչերով մարդ մը՝ ուսերը տնկած, ձեռները շփելով և բռնազօսեալ ժպիտով մը մօտեցաւ անոր և քաղաքավարական ձևով մը ձեռները բռնելով հարցուց.

— Դուք էք Աբիսողոմ աղա, երբ եկաք, որ շողենաւով եկաք, թնչպէս էք, ձեր եղբայրն թնչպէս է, ազգային գործերն ինչպէս են Տրապլոն, Հացին գինը քանի է հոն, անձրեւ եկա՞ւ այս օրերըս ձեր քաղաքը . . . վայ, Աբիսողոմ աղա, վայ . . .

— Ես եմ Աբիսողոմ աղա, Հիմայ եկայ,

տաճկի շողենաւով եկայ, շատ աղէկ եմ, եղբայրս ալ աղէկ է, ազգային գործերն ալ աղէկ են Տրապլոն, Հացին գինը մէկ դահեկան է, անձրեւ չեկաւ այս օրերս մեր քաղաքը, պատասխանեց փութով թիկնոցաբնակն անանց ճանաչելու այս անձն:

— Ներեցէք, թողութիւն ըրէք որ չկրցի մինչև շողենաւ գալ զձեզ դիմաւորելու համար: Ինձի գրված էր Տրապլոնէն որ այս շաբթու անպատճառ հոս պիտի գաք . . .

— Ես ատանկ բաներու չեմ նայիր: Արդարեւ մայրաքաղաքս ինքզինքը բախտաւոր համարելու է ձեզի պէս պատուական ազգային մը, շնորհալի երիտասարդ մը, ողջամիտ մէկը . . .

— Սնտուկներս . . .

— Ազնիւ սիրտ մը, վեհանձն հոգի մը . . .

— Բեռնա . . .

— Հայրենասէր անձ մը . . .

— Կիրները . . .

— Ազգասէր, ուսեալ, կրթեալ . . .

— Սնտուկ . . .

— Դաստիարակեալ . . .

— Ներս առին տարին . . .

— Ազնուասիրտ, ազնուախոհ, ազնուադէմ մէկը իւր մէջ ունենալուն համար:

— Անտուկներուս մէջ ատանկ բաներ
չկան, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան քալել
սկսելով բեռնակիրները գտնելու համար:

— Թէպէտե՛ դուք զիս չէք ճանչնար՝
բայց ես ձեր գերդաստանը խիստ լաւ կը ճան-
չնամ. ձեր լուսահոգի հայրն իմ լրագրոյս բա-
ժանորդ էր: Շատ բարի մարդ մ'էր, աղքատ-
ներուն ողորմութիւն կուտար, աղքատ աղջիկ-
ներ կը կարգէր և իրեն դիմողներուն բարու-
թիւն կընէր: Ասանկ ողորմած մարդերը շատ
ապրելու են, բայց ինչ օգուտ, անգութ մա-
հը միշտ բարիները կառնէ և թող կուտայ չա-
րերն որ ազգին չարութիւն ընեն: Թողունք
սակայն հինները և ուրիշ բանի վրայ խօսինք:
Շոգենաւուն մէջ հանգիստ էիք:

— Շատ հանգիստ էի, պատուականապէս
կերայ, խմեցի և պառկեցայ, պատասխանեց
Աբիսողոմ աղան քալլերն շուտ և մեծ առնել
սկսելով:

— Եթէ հանգիստ չըլլայիք՝ վաղուան
լրագրոյս մէջ պիտի գրէի և ընկերութեան ու-
շագրութիւնը պիտի հրաւիրէի, ըսաւ խմբա-
գիրն ետեւէն վազելով:

— Շնորհակալ եմ:

— Կաղաչեմ, ըսէք ինձի, քանի՞ տարե-
կան էք:

— Քառասուն:

— Վաճառական էք, կարծեմ:

— Այո՛, եթէ անցագիր պիտի շինել
տաք՝ հարկ չկայ, վասն զի հատ մը ունիմ:

— Զէ, վաղուան թերթիս մէջ պիտի գրեմ
որ առջի օրը Տրապիզոնէն մայրաքաղաքս եկաւ
Մեծապատիւ Աբիսողոմ աղա երեւելի վաճա-
ռականն որ իւր լեզուագիտութեամբն և վա-
ճառականական հմտութեամբն ծանօթ է մեր
ազգայիններուն: Տաճկերէն գիտէք կարծեմ:

— Ո՛չ:

— Ֆրանսերէն:

— Ո՛չ:

— Անգղիերէն:

— Ո՛չ:

— Գերմաներէն:

— Ո՛չ:

— Վնաս չունի, ես լեզուագէտ պիտի
ըսեմ ձեզի համար և ձեր վրայօք գովեստով
պիտի խօսիմ:

— Ամեն Պօլիս եկողներուն անունները
ձեր թերթին մէջ կը գրէք:

— Գրեթէ ամենն ալ եթէ ձեզի պէս
պատուաւոր ազգայիններ ըլլան:

— Պօլիսէն գացողներն ալ կը գրէք:

— Գրեթէ կը գրենք, եթէ պատուաւոր

ազգայիններ ըլլան:

— Շատ լաւ, իմ անունս ալ գրեցէք, ես ալ պատուաւոր ազգային մ'եմ: Մեր քաղաքին մէջ արտերու, եգերու, կովերու և ագարակներու տէր եմ . . . : Ասոնք ալ գրէ ըսաւ այնպիսի դէմքով մը որ կը յայտնէր թէ մեծ շահ մ'ունէր այս խօսքերուն: Հրատարակութեանը մէջ:

— Հոգ մի՛ ընէք. խղճի և արգարութեան պարտք մը կատարելու համար անոնք ալ կը գրեն:

— Երկու երեք հատ սպասաւոր ալ ունիմ . . . անոնք ալ լրագրող մէկ կողմը կրնան անցունել:

— Ինչու չէ:

— Ոսկիէ ժամացոյց և շղթայ ալ ունիմ, բայց շոգենաւուն մէջ չգողցնելու համար վրաս չառի. անոնք ալ գրել պէտք է հարցուց Աբիսողոմ աղան որ բոլորովին մոռցած էր սնտուկները:

— Ասոնք գրելու հարկ չկայ:

— Շատ լաւ, բայց միւս ըսածներս լրագրող մէջ ամենէն առաջ գիր որ ամենքը կարդան:

— Այնպէս ընելու միտք ունիմ:

— Խոշոր գրերով գրէ:

— Հանգիստ եղիք, ամենէն խոշոր գրերով:

— Միայն հարուստ մարդերուն գալն և երթալը կը գրէք . . . այնպէս չէ:

— Այո:

— Եթէ աղքատ մարդերն ալ կը գրէք չեմ ուզեր որ իմ անունս . . .

— Բնաւ երբեք, ստակ չունեցողներուն անունները բնաւ չենք գրեր՝ նոյն իսկ եթէ հազար ոսկի ալ տուած ըլլան դպրոցի մը շինութեան համար:

— Ըսել է որ դուք ամեն իրիկուն հոս կտպատէք Պօլիս եկող կամ անկից մեկնող հարուստները տեսնելու և անոնց անունները հրատարակելու համար, որպէս զի ժողովուրդն գիտնայ թէ ով եկած է և ով գացած է . . . տարակոյս չկայ որ վաղը իրիկուն իմ անունս պիտի կարդամ ձեր լրագրին մէջ:

— Այո, ձեր հասցէն տուէք որ տեղական թղթատարով ղրկեմ լրագիրը:

— Բէբա, Ծաղկի փողոց թիւ 2:

— Շատ աղէկ, ըսաւ խմբագիրն և գրպանէն թուղթ մը հանելով բաժանորդներուն ցուցակին մէջ անցուց Աբիսողոմ աղան:

— Վաղը առտու, լուսը չճշբլած ղրկէ որ կարդամ իմ անունս լրագրին մէջ:

— Դժգոհ իրիկունան դեմք կը ղրկեմ, վասն զի
լրագիրս իրիկունները կը տպվի:

— Որչափ ուրախ կըլլայի եթէ ձեր վա-
ղուան լրագիրն առտուն տպէիք. . . . բայց
վնաս չունի, իրիկունան թող ըլլայ, բաւական
է որ անունս խոշոր գիրերով գրվի:

— Այդ մասին հանգիստ եղէք. վաղը իրի-
կուն անպատճառ կը ղրկեմ լրագիրն ընկալա-
գրով:

— Ընկալագրով. . . . տեղական թղթատա-
րով պիտի ղրկէիք հասկա. . . . Ընկալագիրն ո՞վ
է, տունս գիտէ. . . .

— Ընկալագիրն թուղթ մ'է որուն մէջ
կը գրըեմ. Ընկալայ մեծապատիւ Աբիսողոմ
աղայէն. . . . լրագրոյ տարեկան բաժանորդա-
գին մէկ ու կէս ոսկի և այդ թուղթը ձեզի
կը յանձնեմ որով տարի մը իրաւունք կունե-
նաք իմ լրագիրս ընդունելու:

— Տարի մը շարունակ պիտի գրէք իմ
անունը:

— Ձէ, բայց դուք բաժանորդ պիտի ըլ-
լաք իմ լրագրոյս, մէկ ու կէս ոսկի վճարելով
ինձի:

— Մէկ ու կէս ոսկի. . . . շատ է. . . .
երեք քառորդ ոսկի չը՞ բաւեր:

— Խմբագիրները բաժանորդագնոյն վրայ

սակարկութիւն չեն ընել. . . .

— Շատ լաւ. ղրկեցէք ձեր լրագիրն և
այն թուղթը, բան մը կ'ընենք:

— Սակայն չխարծէք թէ ես բաժանորդ
գրելու նպատակաւ զձեզ տեսնելու եկայ. քաւ
լիցի, այդ պատիկութիւնը չեմ ընդունիր, բա-
րեկամական պարտք մը կատարելու համար
եկայ զձեզ տեսնելու:

— Յայտնի բան է:

— Ինչաւ ձեր մտքէն չանցունէք թէ այս
մարդը մէկ ու կէս ոսկի փրցնելու համար զիս
տեսնելու եկաւ:

— Ձեմ անցունեմ:

— Վասն զի կան խել մը մուրացկան
խմբագիրներ որք Պօլիս եկողները կողոպտե-
լու համար անոնց քովը կերթան և բաժա-
նորդ կը գրեն զանոնք. ես այդ բանը չեմ կա-
րող ընել, վասն զի բնութեանս մէջ չկայ. . . .
ես իբրեւ պատուաւոր մարդ կուզեմ ապրիլ:

— Հասկցայ, իբրեւ պատուաւոր մարդ
կուզէք ապրիլ. . . .

— Ինձի հետ ձեր այս ունեցած տեսակ-
ցութիւնն ալ ուրիշի մի՞ գրուցէք, վասն զի
տեսակ մը բաղդախնդիր, չուսուական անձեր
կան որք բանդագուշական կենսագրութիւններ
կը գրեն և իմ անձնականութիւնս կը խծբծեն:

— Կը հասկնամ, անձնականութիւնդ կը խօսեցնէ:

— Օրինակի համար սա պարագային մէջ լանցանք մ'ունիմ ես. զձեզ դիմաւորելու եկաւ և խոստացայ ձեր անունը լրագրոյս մէջ հրատարակել. դուք ալ իբրեւ ողջամիտ ազգային մը բաժանորդ գրվեցաք. կաղաչեմ, ըսէք, ձեր կոկորդը սըխմեցի որ ինձի բաժանորդ գրվիք:

— Ամենևին:

— Ատրճանակ ցցուցի:

— Բնաւ երբէք:

— Դանակ քաշեցի.

— Ոչ. բայց ուրիշ տեղեր ատրճանակ կամ գանակ ցցունելով բաժանորդ կը գրեն:

— Ատ ըսել չեմ ուզեր, սա ըսել կուզեմ որ դուք ձեր յօժար կամքովը բաժանորդ գրվեցաք:

— Այո:

— Եւ ես վեհանձնաբար վարվեցայ այս պարագային մէջ:

— Տարակոյս չկայ:

— Չվարվեցայ այն խմբագիրներուն պէս որք օտարականի մը Պօլիս գալն իմանալուն պէս՝ վազելով անոր տունը կերթան բաժանորդ գրելու համար:

— Այդ չառաւականներն իրաւունք չու-

նին քու անձնականութիւնդ խօսեցնու. դուն վստահ եղիր ինձի

— Ենորհակալ եմ ձեզմէ. մնաք բարով Արխողոմ աղա, օր մը մեր խմբագրատունը հրամմեցէք խաչվէ մը խմելու: Եւ նորոյց մտար — Ետ աղէկ օր մը կուգամ: Վաղուանին մէջ անցունելու չմոռնաք:

— Անհոգ եղէք: Արխողոմ աղան և խմբագիրն բաժնուեցան իրարմէ Բէրայի քառուղւոյն առջև ուր հասած էին խօսելով: Արխողոմ աղան առանձին մնալով սկսաւ ճանբան շարունակել ինքնիրեն հետեւալ խորհրդածութիւններն ընելով.

«Ես ինքզինքս չէի կարծեր այնչափ մեծ մարդ որչափ որ կը կարծէ այս խմբագիրն. բայց հարկաւ ան ինձմէ աղէկ գիտէ իմ որչափ մեծ ըլլալս, վասն զի խմբագիր մ'է և ուսումնական է Վաղը լրագրի մէջ իմ անունս տեսնողները անշուշտ իրար պիտի անցնին և հետաքրքրութիւն պիտի ունենան ինձի հետ տեսնովելու . . . վաղը պէտք է որ կիրակի օրուան հազուստներս հազնիմ և ոսկիէ ժամացոյցս ու շղթաս ալ դնեմ. սպասուորներս ալ հետս բերելու էի, ով գիտէր. Ամեն մարդ պիտի իմանայ վաղը որ մեծ մարդ»

412 - 2913

մը եկած է Կ. Պօլիս. ազնուախոհ, ազնուա-
սիրտ, լեզուագէտ, ուսումնական, դաստիարա-
կեալ, կրթեալ և շնորհալի մէկը, և իւրաքանչիւր
կնիկ պիտի ըսէ իւր երկանը. «Մեր աղջիկը սա
Աբիսողոմ աղային տանք»: Երբեք ալ պիտի
պատասխանէ կնկանը. «Նայինք Աբիսողոմ աղան
մեր աղջիկը կառնէ, անիկայ Հարուստ տեղէ
մը աղջիկ առնել կուզէ Հարկաւ. այս պա-
տասխանին վրայ երկան և կնկան մէջ վեճ մը
պիտի ծագի և իրարու գլուխ պիտի պատա-
ռեն. որո՞ւ Հոգ. . . : Անունիս լրագրին մէջ
անցնին սա օգուտն պիտի ունենայ որ երկու
օրուան մէջ Հարուստ աղջիկ մը առնելով պի-
տի լրմնցունեմ ամուսնութեան գործն» որու
Համար միայն եկած եմ Հոս. . . այս ամուս. . . :

Աղիս բեռնոված էշերու կարաւանէն էշ
մը բաղիւրովեով Աբիսողոմ աղային դէմ ընդ-
միջեց զայն իւր խորհրդածութիւններու մէջ,
ուր ընկզմոված ըլլալով ուշադրութիւն չէր ըներ
առջևէն եկող էշերուն որովք լի է միշտ Բէրայի
մեծ փողոցը:

— Մէկդի կեցիր, ըսաւ իշավար պարսիկն
Աբիսողոմ աղային, արդարացնել ուզելով իւր
էշը:

— Ատ խօսքը առաջ ըսելու էիր որ զգու-

շանայի, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան և
ճանբան շարունակեց:

— Երբ միւս անգամ ինչո՞ւ չեմ քեզ հետ
— մա ինչո՞ւ չեմ քեզ հետ — դու չես քեզ հետ
— ամուսնի միջոցաւ — քեզան միջոցաւ
— յի միւս անգամ ինչո՞ւ չեմ քեզ հետ — միւս
անգամ ինչո՞ւ չեմ քեզ հետ — միւս անգամ ինչո՞ւ չեմ քեզ հետ

Բ.

Բեռնակիրներն ոչ լսած և ոչ ալ տեսած
էին Ծաղկի փողոցն, բայց քաջալերվելով կարգ
մը մարդերէն որք գիտնալ կը ձևացունեն ինչ
որ չեն գիտեր և որք խիստ բազմաթիւ են
մեր ազգին մէջ, Համարձակած էին ըսել Աբի-
սողոմ աղային թէ շատ աղէկ գիտէին Ծաղկի
փողոցը:

Բեռնակիրներուն այս յանդգնութիւնն
այնքան պատաւելի չէ որչափ այն մարդերուն
որ խոհարարութիւն ուսած են և բանադա-
տութիւն կրնեն կան թիչ մը երկրաչափութեան
պարապած ըլլալով՝ աստղերուն շարժումնե-
րուն վրայօք կը ճառեն կամ երկու սագ և
չորս կով մեծցուցած ըլլալով՝ դաստիարակու-
թեան խնդիր կը յուզեն կամ զաւակ մ'ունե-
ցած ըլլալով՝ առաջին մարդուն որ աշխարհի
մէջ ծնած ըլլալուն վրայ կատենաբանեն կամ
վերջապէս անանկ նիւթի մը վրայ կը խօսին
որ բոլորովին օտար է իրենց. այո՛, այս մար-

դերուն լանդգնուծիւնն՝ աւելի պարսաւելի է՝ վասն զի բանադատուծիւնն կամ աստղագիտուծիւնն կամ մանկատածուծիւնն և լն Ծաղկի փողոց չէ որ ուրիշներուն հարցնելով անմիջապէս սորվի մարդ։ Եւ արդարեւ բեռնակիրներն՝ ամեն քալափոխին՝ իրենց դէմն ելնողներուն հարցունելով անմիջապէս գտան Ծաղկի փողոցն և թիւ 2 տան դուռը զարկին, մինչդեռ ես շատ ատենաբաններ մտիկ ըրած եմ որ եօթը ութը ժամ շարունակ խօսելով չեն կարողացած իրենց փնտռած փողոցը գտնել և ստիպված են ուրիշ փողոցներու մէջ թափառել և թափառեցընել իրենց ունկնդիրներն անոնց քթէն բռնելով։

Բեռնակիրները դուռը զարնելուն պէս դուռը բացվեցաւ և ներկայացաւ իրենց թուխ և երկար դէմքով կլն մը՝ որուն դէմքին վրայ ծամանակն այնքան զծեր գծած էր զայն սրբազրելու համար որքան որ կը գծէ Մասիսի խմբագիրն իւր չորս տող մէկ ձեռագրին վրայ որ կամ մէկուն վախճանիլը կիմացունէ և կամ ուրիշ մը կարգվիլը։

Բեռնակիրները դռնէն ներս մտնելով բեռները գետինը ձգեցին և սկսան իրենց քրտինքը սրբել։

— Արիտղոմ աղալին ըլլալու են ասոնք,

այնպէս չէ, հարցուց բեռնակիրներուն թիսադէմ տիկինը։

— Անունը չըսաւ մեզի՝ պատասխանեց բեռնակիրներէն մին սև թաշկինակովն գլխուն քրտինքը սրբելը շարունակելով։

— Ի՞նչ տեսակ մարդ էր։

— Խոշոր թիկնոց մը հագած էր։

— Ի՞նչ գոյնով էր, ճերմակ թէ թուխ։

— Ոչ, սև էր։

— Մե էր։

— Այո, սև բայց աղուոր, անոր փաթտրվողը ձմեռը չմտի։

— Ատ քնչ խօսք է, փաթտրվին ինչ պիտի ըլլայ, ես քուկին գիտցած կնիկներէն չեմ, հասկցա՞ր, ըսաւ տիկինը իւր խօսքերը շեշտելով։

— Վնասակար բան մը չըսի, փաթտրվելով քնչ կըլլայ եղեր, պատասխանեց բեռնակիրն աթոռի մը վրայ փռելով իւր թաշկինակն։

— Ատկէ աւելի փնասակար քնչ կընայ ըլլալ։

— Շատ բարակ բաներու մեր խելքը չպարկիր։

— Ես կը պառկեցունեմ . . . դուն զիս կը ճանչնաս . . .

— Փաթաթը վերցնէ՛ք քնք քնքս կռքալքս
— Ես էրիկ ունիմ, ինչո՞ւ պիտի փաթա-
թը վերցնէ՛ք անոր:

— Երիկ ունեցողներն ալ կը փաթաթին,
էրիկն ուրիշ՝ աս ուրիշ. առ կը տաքցունէ:
Ըսենք որ ձմեռը գիշեր մը դուրս ելար, փո-
ղոցին մէջ էրկանըդ չեն կրնար փաթաթիլ,
բայց աս կռնակդ կռնեն:

— Արիսողոմ աղան:

— Թիկնոցը, տիկին . . . Արիսողոմ աղան
կռնակի վրայ կռնովք:

— Մինչև հիմայ թիկնոցք՝ վրայ կը խո-
սէիր:

— Խօսքերնիս թիկնոցի վրայ չէր մի . . .
հասլա դուն քնք հասկցար:

— Ես հասկցայ որ Արիսողոմ աղային
փաթաթը վերցնէ կըսես:

— Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա, Տէր Առ-
տուած, ըսաւ բեռնակիրն թաշկինակը քաշե-
լով աթոռէն:

Տիկինն բեռնակիրն տուած բացատրու-
թենէն գոհ ըլլալով՝ հրամայական եղանակաւ
մ'ըսաւ.

— Սա անկողինն և անտուկները վեր հա-
նեցէք:

— Բեռնակիրներն հնազանդելով բեռ-

ներն նորէն վերցուցին, և հազիւ թէ սանդու-
ղին առաջին աստիճանին վրայ կոխած էին՝
տիկինն պողպ.

— Լեռնէն եկաք դուք:

— Ոչ, մեծ փողոցէն եկանք:

— Գիտեմ որ մեծ փողոցէն եկաք, այդ

ոտքի ամաններով վեր կենըվի, տեսէք քնք

ըրիք տախտակներս, ես այսօր արբեցի զանոնք

և հողիս բերանս եկաւ:

— Ինչ ընենք, ուրիշ ոտքի աման չու-

նինք:

— Ինչո՞ւ կայներ երես կը նայիք, չհա-

նէք տըռոնք:

— Մի պօռար, տիկին, մի պօռար, կը

հանենք:

Ես հանեցին իրենց ոտքի ամաններն որք

աւելի մաքուր էին քան իրենց ոտներն:

— Այդ ոտքերով վեր պիտի ելնէք,

կրկնեց տիկինն:

— Ուրիշ ոտք ունի՞նք, այս ոտքերով պի-

տի ելնենք, պատախանեցին պանդուխտներն

այսպիսի խեղճուկ կերպով մը որ կարծես թէ

իրենց աղքատութեան պատճառաւ երկու ոտ-

քէն աւելի չէին կրցած ունենալ, և որպէս թէ

հարուստներն չորս, հինգ կամ վեց ոտք ու-

նեցած ըլլային:

— Վարժեք, չեմ ուզեր, գետինը ձգեցեք, ես կը տանիմ: միմաստա միջառա միջ

— Ստանկ աւելի աղէկ կըլլայ: միմիջ

— Ահ. ես թնջ ըսեմ իմիճիս մը գործի չերթար, և անտունէ մինչեւ իրիկուն սրճարանները կերթայ կը նստի, ազգային գործերու վրայ կը խօսի, զիս ասանկ խեղճ կը թողու եւ ես ալ կատարվիմ տունս մարդ զնեղումս մոմուաց ինքնիրեն տիկինն և ասանդողին առջեւ զրված թաց լաթով մը անդուղին առաջին աստիճան սրբել սկսաւ:

— Տիկին, մենք սպասենք պիտի . . .

— Եթէ խելքը գլուխը մէկն ըլլար՝ շարունակեց տիկինն ինքնիրեն, ես հիմա թագուհի մը պէս կեանք կանցունէի, գաւակ չունիմ, բաճն չունիմ. բայց ինչ ընեմ որ խելքը միտքը թաղական ընտրելու և թաղական վար առնելու վրայ է: Աստուծոյ գտնանալն թաղականներն ալ որ ամենուս խեղճութեանը պատճառ կըլլանկոր: Ինչո՞ւ պէտքը քուկին, տնայէն, ուզողը նստի, չուզողը չնստի, դո՞ւն մնացիր ալ ազգին գործերը շտկող:

— Տիկին, մեր իրաւունքը տուր որ երթանք, պարապ տեղը չսպասենք հոս, ըսին բեռնակիրները:

— Վաղը եկէք, պատասխանեց տիկինն.

և բեռնակիրներն, որք վաղը բառնա՞մեն օր լսելու վարժված էին, տիկնոջ պատասխանին վրայ դռնէն դուրս ելան:

— Թաղականի մը ետեւէն է ինկեր, շարունակեց տիկինն դարձեալ, և բնաւ չմտաար որ ուտելու համար հաց պէտք է, միս պէտք է, եղ պէտք է, բրինձ պէտք է, զանոնք եփելու համար փայտ պէտք է, ածուխ պէտք է, ասոնք բնաւ չը հարցուներ, առտուն լուսը չճղքված կերթայ և իրիկուն մութուն կուգայ: Ահա հիւրերնիս այսօր եկած է, և ժամէ մը հոս պիտի գայ. հարկաւ անօթի է մարդն, առջեւ բան մը հանելու է որ ուտէ և մենք բան մը չունինք, վասն զի իրիկունները տուն եկած ժամանակը կտոր մը միս կամ ձուկ չբերեր որ տունին մէջ կերակուր գտնվի. . . Թաղականէն ուրիշ բան չունինք տուններնուս մէջ, ամեն իրիկուն թաղական. . .

Տիկինն դուր գիտողութիւններն լմնցուցած չէր և ահա եօթնաստունի մօտ մարդ մը որ բանալիով բացած էր դուռն, ժպիտով ներս մտաւ և բարեկեց տիկինը: Այս մարդը տիկնոջ ամուսինն էր: Իւր խորշոմած կուստ ճակատն չափէն աւելի դուրս ցըցուած էր և այնպիսի դէմք մը ունէր որ կարճես թէ մէկն գայն կը խաղտէր:

Այս մարդն հաղիւ թէ՛ դրան սեմէն ներս
ոտք կոխած էր՝ կինն առջեւն ելնելով հարցուց
անոր.

— Ո՛ր էիր մինչև հիմա, մարդ Աս-
տուծոյ։
— Ձեռքներ, կնիկ, թաղականին գործն
ալ այսօր լմնցուցինք. կիրակի օրը քուէարկու-
թիւնը պիտի կատարվի, և բոլոր անդամները
պատուաւոր մարդիկ պիտի ըլլան։ Թորոս աղան
ինձի քանի մը օրի խմցունելով ետեւս ինկաւ
որ իւր ուզած մարդոցը քուէ տամ, բայց ես
իմ մարդոցս տուի, վասն զի իմ մարդիկս ինձի
ամեն գիշեր օրի կը խմցունեն և շատ բարի
և պատուաւոր մարդիկ են, ուրիշներուն պէս
թաղին սնտուկէն ստակ չեն գողնար և դպրոցն
ալ . . .

— Այդ խօսքերուն ատենը չէ հիմա, շուտ
մը գնա՛, կտոր մը միս առ։

— Թորոս աղան քիչ մը սրդողեցաւ և
ասկից վերջը հետոս սքաւ պիւլ չպիտի խա-
ղայ, թող չխաղայ . . .

— Ես քեզի քնչ կըսեմկոր . . . շուտ ըրէ՛,
գնա՛։

— Ես ալ տիրացու Մարտիրոսին հետ
տաւա կը խաղամ ասկից ետքը . . .

— Այդ խօսքերը վերջն ալ կընենք, Մա-

նուկ աղա, գնա մսավաճառէն քիչ մը միս առ
ու բեր։

— Տիրացու Մարտիրոսին գլխուն եկածը
չես ըսեր, կնիկ. խեղճին կինն այս գիշեր մազ
մնացեր է որ մեռնի եղեր . . .

— Ինչո՛ւ։

— Մանչ մը բերեր է. բայց շատ դժուա-
րութեամբ. չորս դալեակ և տասնևվեց բծիշկ
հաղիւ կըրցած են տղան առնել։

— Խեղճ կնիկ . . .

— Վաղը քիչ մը գնա՛ գինքը տես։

— Կերթամ, հիմա դուն գնա՛ սա միսին
գործը լմնցուր։

— Այս գիշեր անպատճառ միս պէտք է։

— Հասկա, Աբիսողոմ աղային անկողինն
ու սնտուկները բերին՝ ինքն ալ հիմա կու-
գայ։

— Իրաւ կըսես, կնիկ։

— Սուտ ինչո՛ւ պիտի խօսիմ։

— Շատ աղէկ ուրեմն. երթամ պատուա-
կան միս մ'առնեմ ու գամ։

Մանուկ աղան անմիջապէս տունէն դուրս
ելաւ և հաղիւ թէ քանի մը քալլ առած էր՝
կինը ետեւէն պօռալ սկսաւ.

— Մանուկ աղա, Մանուկ աղա . . .

Մանուկ աղան ետ դարձաւ.

— Միսն ինչով պիտի եփենք, հարցուց կինը:

— Կուզես գետնախնձորով եփէ, կուզես չորսբիւրով:

— Սա չէ. իմ ընտան ածուխ չունինք, քիչ մ'ալ ածուխ առնէիր:

— Շատ աղէկ, պատարիսանեց: Մանուկ աղա և սկսաւ երթալ:

— Մանուկ աղա, Մանուկ աղա, կանչեց տիկինը նորէն:

Ետ դարձաւ Մանուկ աղա:

— Աղէկ ա, մինակ միտով չըլլար, քիչ մ'ալ բրինձ առ որ ապուր մ'ալ շինենք:

— Աղէկ ըսիր, կնիկ, քիչ մ'ալ բրինձ առնենք:

— Մանուկ աղան այս անգամ վազելով սկսաւ երթալ. փողոցը դառնալու վրայ էր՝ երբ կինն բոլոր ձայնովն ետեւէն զայն կանչեց:

— Մանուկ աղա, Մանուկ աղա... Ման...

Կանգ առաւ երիկն և վերադառնալով դարձաւ այս անգամ դէմքին զուարթութեան վրայ քիչ մը զեղչ ընելով:

— Ի՞նչ կուզես...

— Մարդ Աստուծոյ, շոգեկառքի պէս կը վազես, ձայնս մարեցաւ: Սոխ չունինք, աղ ալ չունինք, քիչ մ'ալ կազ կամ ճրագ առնե-

լու է որ վառենք, մարդը մութն պիտի նստեցունենք:

— Աղէկ ա, ամենը մէկէն ըսէ որ նստալով առնալն երթամ և պէտք եղածներն առնեմ. հարկը անգամ ետեւէս կանչեցիր:

— Զուրի շիշ ալ չունինք:

— Գլուխս կապելու բան մը չունիմ, ոտքս հագնելու կոշիկ չըկայ, այս վիճակին մէջ ինչպէս Սքիսո-

ղոմ աղային դէմը ելնեմ:

— Հիմա ուտելիքը առնենք, վաղն ալ հագնելիքը կը մտմտանք ըսաւ Մանուկ աղան և դուռն ուժով մը քաշելով դուրս ելաւ:

— Մանուկ աղա, Մանուկ աղա...

— Ուզածիդ չափ պիտի առնեմ, և չեմ դառնար մոմեաց Մանուկ աղան և ճանբան շարունակեց:

— Մանուկ աղան քանի մը փողոց դարձած էր՝ երբ կնկան ձայն մը առաւ որ զինք կը կանչէր:

— Գործ չունիտ նէ՛ պիտի վազէ ըսաւ ինքնիրեն Մանուկ աղան, առանց գլուխն ետ դարձնելու տեսնելու համար թէ ով էր զինք կանչողը:

— Մանուկ աղա, Մանուկ աղա, կրկնեց ձայնը որ Տիրացու Մարտիրոսին տասնամեայ աղջկանն էր:

Մանուկ աղան շարունակեց իւր ճանքան.
և Տիրացու Մարտիրոսին աղջիկն՝ քայլերն փու-
թացընելով՝ տանը քայլ հեռաւորութեամբ
մօտեցաւ անոր: Խեղճին շունչը կտրած ըլլա-
լով՝ անգամ մ'ալ կրցաւ պօռալ:

— Մանուկ աղա:

Դարձեալ պատասխան չառաւ և ստիպ-
վեցաւ քիչ մ'ալ քալելով Մանուկ աղային հա-
գուստին ծայրէն քաշելու:

— Թող տուր, կնիկ, ըսաւ Մանուկ աղան
առանց ետեւը նայելու:

— Բան մը պիտի ըսեմ:

— Մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ. ըսած-
ներդ արդէն չեմ կրնար միտքս բռնել, հիմա
եւեր ուրիշ բաներ ալ պիտի ըսես...

— Դայեակին տունը պիտի հարցունէի...

Դայեակ բառը լսելուն պէս արթնցաւ
Մանուկ աղան և ետեւը Տիրացու Մարտիրոսին
աղջիկն տեսնելով:

— Աղանի, դո՛ւն էիր ետեւէս վազողը,
հարցուց անոր:

— Ա... յո... ես... պատաս-
խանեց Աղանին որ հեալէն ալ չէր կարող
խօսիլ:

— Մայրդ թնչպէս է:

Աղանին կը հեար:

— Չըսե՛ս, մայրդ թնչպէս է... դժբախ-
տութիւն մը պատահեցաւ:

Աղանին բոլոր պատասխանն հեալ էր...

— Հետաքրքրութենէս պիտի ճաթիմ...
չըսե՛ս աղջիկ, հեալու ժամանակ է հիմալ,
մայրդ թնչպէս եղաւ:

— Մայ... ըր... կս... ա... ղէկ...

է բայց... տը... ղան... ծիծ... ը...

ներ... կոր... դա... լեակը... պի...

տի... : շատ լաւ, շատ լաւ, աղջիկս, դո՛ւն

տուն գնա, դայեակն ես կը ղրկեմ:

Աղանին բաժնը վեցաւ Մանուկ աղային

որ ճանքան փոխեց դայեակին տունը փնտռե-

լու համար:

Չուզելով մեր ընթերցողին ձանձրութ

պատճառել կը թողունք Մանուկ աղան՝ որ

ամեն քայլափոխին բարեկամի մը կը հանդի-

պէր և անոր կը ծանուցանէր կամ թաղակա-

նին քնտրութիւնը կամ Տիրացու Մարտիրոսին

կնիկան մանչ զաւակ մը բերելն կամ Աբիսո-

ղոմ աղային գալը: Դառնանք հիմա Աբիսողոմ

աղային:

... Գր. ...

Բաւական երկար տարիներէ ի վեր սովորութիւն եղած է որ շատերը ունենալու համար Թրանսա կամ Գերմանիա երթալէն ետքը մայրաքաղաքս կուգան կին առնելու համար, և ընթերցողն ալ գիտէ արդէն որ Աբխազոյն աղան ալ ուրիշ նստատեղի եկած չէր Կ. Պօլիս: Ընթերցողն չմոռցաւ նաեւ թէ այս ամուսնութեան խնդիրն որչափ միտքը գրաւած էր Աբխազոյն աղային՝ որ առջեւէն եկող էջերը չտեսնելով անոնց միոյն գէմ բաղիւրվեցաւ: Թերեւս հարցվի թէ՛ Աբխազոյն աղային գէմ բաղիւրվող աւանակն ալ ամուսնութեան վերաբերեալ գործ մ'ունէր որ իւր առջեւը չտեսաւ Աբխազոյն աղային պէս խոշոր մարդ մը: Անոնք որ պատմութեան քիչ կամ շատ ծանօթութիւն ունին՝ գիտեն որ էջերը՝ որոնց նախահայրերէն մին ժամանակեւ հրեշտակ տեսած է, բնաւ կարեւորութիւն չեն տար մահկանացուներուն, և կուգեն որ միշտ մենք ճանբալ բանանք իրենց: Աբխազոյն աղան եթէ պատմութեան տեղեակ ըլլար՝ կամ կին առնելու խնդիրով միտքն չգրադեցունէր՝ անշուշտ ճանբալ պիտի բանար այդ արարածներուն որք

իրենց ականջներով Միգաս թագաւորին ներկայացուցիչներն ըլլալու պատիւն ալ կը վայելէն:

Արդ, Աբխազոյն աղան էջերէն բաժնրվելէն ետքը Ծաղկի փողոցը գտնելու համար անոր ասոր հարցումներ կուղչէր. վասն զի ինքն առաջին անգամ էր որ Պօլիս կուգար և Տրապիզոն բնակող բարեկամներէն մին խոր հուրդ տուած էր իրեն թէ հանգիստ ուտելու և պառկելու համար լիշեալ փողոցը լիշեալ թիւը կրող տունն իջնալու էր: Այդ բարեկամն շաբաթ մը առաջ Մանուկ աղային ալ նամակով իմացուցած էր որ Աբխազոյն աղան իրեն տունը պիտի բնակէր: Աբխազոյն աղան իրեն տըրված տեղեկութիւններուն համեմատ մէկ փողոցէն կը մտնէր միւսէն կելնէր, երբեմն ալ սխալմամբ անել փողոցներու մէջ կը մտնէր, կը բարկանար, ետ կը դառնար և մէկ կողմէն ալ կը կասկածէր որ բեռնակիրներն իր անկողինն և սնտուկներն առնելով չփախչէին, թէպէտ և անոնց հաւատարմութիւնն շատերէն լսած էր:

Ժամու մը չափ Բէրայի փողոցները չափելէն ետքը Աբխազոյն աղան յաջողեցաւ վերջապէս գտնել Ծաղկի փողոցն զոր շփոթելու չէ նոյն անունը կրող փողոցին հետ որ Բէ-

րալի հրդեհէն մոխիր դարձած էր հազար ու-
թը հարիւր եօթանասունը չեմ լիշեր քանիին:
Այս փողոցն ծաղկի փողոց կանուանվէր սա-
պառնառաւ որ հոն բոլոր տուներուն պատու-
հաններուն առջև միշտ ծաղիկներ կը գըր-
նրվէին:

— Երկու թիւն որն է հարցուց առանց
գիտնալու Մանուկ աղային կնոջը որ դրան
առջև իւր էրկանը գալստեանը կապասէր:

— Աս է, հրամմեցէք Աբխաղոմ աղա,
պատասխանեց տիկինը:

— Անկողինս և սնտուկներս բերին:

— Բերին, Աբխաղոմ աղա. վեր հրամմե-
ցէք Աբխաղոմ աղա, եթէ կուզէք քիչ մը հոգ-
նութիւն առնելու համար սա պզտիկ սենեա-
կը նստեցէք ըսաւ կինը գետնալարի վրայ
պզտիկ խուց մը ցոյց տալով:

— Շատ հոգնած եմ, քիչ մը հոս կը
նստիմ:

— Ձեր կամքն ինչպէս որ կուզէ այնպէս
ըրէք, Աբխաղոմ աղա. տունը ձերն է Աբխա-
ղոմ աղա. ձեր տունին պէս հանգիստ ըրէք:

— Շտորհակալ եմ:

Աբխաղոմ աղան պզտիկ սենեակը մտաւ
առաջնորդութեամբ տիկնոջ որ դամբար մը
բռնած էր որուն կազը հատնելու վրայ էր:

Ինչպէս էք, Աբխաղոմ աղա, տունէն
քնչպէս են աղէկ են:

— Աղէկ են: Ես ալ ինչպէս չեմ աղէկ:

— Թող աղէկ ըլլան. ձեր զաւակներն ինչ-
պէս են Աբխաղոմ աղա, դալոց կերթան:

— Զաւակ չունիմ: Ես չեմ ունի:

— Ձեր տիկինն ինչ կընէ աղէկ է, Աբխ-
աղոմ աղա:

— Տիկին չունիմ գեռ:

— Կարգված չէք, Աբխաղոմ աղա:

— Ձէ: Ես ալ չեմ ունի:

— Շատ լաւ, հոս աղուորիկ աղջիկ մը
գըտնենք ու պօլսեցի ընենք քեզի Աբխաղոմ
աղա:

— Անանկ միտք մը ունինք, պատասխա-
նեց Աբխաղոմ աղան. բայց աղջիկէն առաջ ես
կերակուր կուզեմ, վասն զի առտուընէ ի վեր
բերանս բան դրած չեմ:

— Շատ աղէկ, Աբխաղոմ աղա, շատ աղէկ.
Հիմայ կը բերեմ ձեր կերակուրն:

Տիկինը գուրս ելաւ և գուրս բանալով
սեմին վրայ կայնեցաւ սպասելու համար Մա-
նուկ աղային որ ինչպէս կը լիշեն ընթերցող-
ները գալեակ փնտռելու գացած էր:

Աբխաղոմ աղան սենեակին մէջ միակ
մնալով բարձի վրայ դրված Ձէն Հոգևորն առաւ

և թրդթատել սկսաւ զայն, բայց որովհետեւ մարդս անօթի եղած ժամանակը գիրք չկրնար կարգաւ ինչպէս նաև չկրնար գիրք գրել՝ նորէն բարձին վրայ գրաւ Զէն Հոգևորն՝ վասն զի փորն կիմացունէր իրեն թէ Զէն Մարմնաւորին պէտք ունէր, և սկսաւ գենեակին մէջ պտըտելով։

— Կաղաչեմ, Աբիսողոմ աղա, այդ ձեր տունին պէս Հանգիստ ընէ՛ք, ըսաւ տիկին սենեակը մտնելով։

— ԱնՀանգստութեան պատճառ մը չունիմ, միայն թէ անօթի եմ և կերակուր ուտել կուզեմ։

— Կերակուրդ պատրաստվելու վրայ է, Հիմա պիտի բերեմ, ըսաւ տիկինը և դուրս ելաւ նորէն դրան առջև երկանը սպասելու Համար։

— Ի՞նչ տեսակ կնիկ է աչս, ըսաւ Աբիսողոմ աղան երբ առանձին մնաց, զիս անօթի կը պահէ և կը պատուիրէ որ Հանգիստ ըլլամ, անօթի մարդը Հանգիստ կրնայ ըլլալ...

— Սեպէ թէ ես ալ քու քոյրդ եմ կամ աղջիկդ եմ, ըսաւ վաթսնամեայ տիկինը դարձեալ ներս մտնելով, եթէ բան մը ուզես մի քաշվիր, ըսէ ինձի որ բերեմ։

— Շնորհակալ եմ։

— Ես կուզեմ որ իմ տունս եկող Հիւրերը չընեղվին։

— Կը Հասկնամ, Հիմակո Հիմայ կերակուրէն ուրիշ բան չեմ ուզեր։

— Կերակուրդ պատրաստվելով վրայ է, Հոգ մի ընէ՛ք։

— Տիկինը դեռ պիտի շարունակէր իւր բանակցութիւնն, բայց դուռը զարնվելով՝ դուրս վազեց շուտով որպէս զի դուռը բանայ, երկը դիմաւորէ և բերած պաշարներն առնէ ու կերակուր եփէ։

— Ողջոյն, Տիկին, ըսաւ քանի որ դուռը քաջվելուն պէս։

Հարկ չկայ ըսելու թէ եկողը կրօնաւոր մ'էր, թէ չուր անոնք միայն կը դործածեն ճաղջ ոյնը։

— Օրհնեմ տէր, պատասխանեց տիկինը։

— Ի՞նչպէս էք, աղէկ էք, տիկին։

— Փառք Աստուծոյ, Տէր Հայր։

— Մանուկ աղան Հիմայ դէմս ելնելով իմացուց որ Հիւր մը եկած է ձեզի ալսօր, ես ալ եկայ որ Հետը տեսնուիմ։

— Շատ աղէկ ըրեր էք, ներս Հրամայեցէք Տէր Հայր, ըսաւ Տիկինն ցոյց տալով խուցն որուն մէջ Աբիսողոմ աղա իւր անօթութեամբը կզբաղէր։

Քաջանայն ներս մտաւ:

Աբխոզոմ աղան ոտք ելաւ:

— Ողջոյն, Աբխոզոմ աղա:

— Օրհնեմ, Տէր Հայր:

— Մեղաւորս ձեր բարեպաշտութեան գալն իմանալով՝ աճապարանօք եկայ ձեր ջերմեռանդութեան պատուական հրապարակութիւնը հարցնելու: Բնչպէս էք, Աբխոզոմ աղա:

— Աղէկ ենք:

— Միշտ աղէկ ըլլաք, Տէր Աստուած ձեր մեռելոց արքայութիւն և կենդանեաց առուրս երկարս պարգեւեցէ:

— Շնորհակալ եմ. դուք Բնչպէս էք, Տէր Հայր:

— Մեր աղէկութիւնը մի հարցունէք... Ժամանակիս աղէկութիւնը... Տէր Աստուած զձեզ յամենայն փորձանաց և ի չարէ ազատ պահեցէ: Ժողովուրդն երբ աղէկ ըլլայ՝ քահանայներուն ալ երեսը կը խնդայ:

— Այնպէս է, Տէր Հայր, պատասխանեց Աբխոզոմ աղան իւր աչերն չգտնելով բնաւ խուցին դռնէն, ուսկից կերակուր կը յուսար:

— Օրհնած, Ժամանակը շատ գէշ է, Ժողովուրդը շատ նեղութիւն կը քաշէ, այս պատճառաւ ջերմեռանդութիւնն ալ օր ըստ օրէ պակսելու վրայ է:

— Իրաւ է:

— Բայց Բնչ պիտի ընենք, Բնչ կուգայ մեր ձեռքէն համբերելէն զատ... Սուրբ Գիրքը կըսէ. որ համբերեսցէ իսպառ նա կեցցէ:

— Այնպէս է:

— Եթէ չհամբերենք՝ բարկանալ պէտք է, և մարգարէն կըսէ. Բարկանայք և մի մեղանչէք:

— Զիշդ է, պատասխանեց Աբխոզոմ աղան, որուն ականջը բնաւ չէր մտներ քահանային խօսքերը, և որ քահանային ներկայութենէն նեղութիւն կիմանար. վասն զի, Բնչպէս գիտեն ընթերցողները, կերակուրէն ուրիշ բանի պէտք չունեն:

— Զի ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ ալ բանիւ Տեսուն:

Քաջանայն թախտոյ տուփը ծոցէն հանեց և երկու մատերովը թախտո լեցուց թիւն ծակերուն մէջ, և լետոյ, տուփը Աբխոզոմ աղային երկնցընելով՝

— Հրամայեցէք օրհնած. ըսաւ:

Աբխոզոմ աղան շնորհակալութեամբ առաւ տուփն և քիչ մը թախտո քաշեց:

— Քիչ քաշեցիք Աբխոզոմ աղա, կաղաչեմ անգամ մ'ալ քաշեցէք, թախտոը վնասակար բան մը չէ:

Արխսողոմ աղան անգամ մ'ալ քաշեց որ-
պէս զի խօսքը չերկարի և հիւրը մեկնի:

— Ինչո՞ւ աղէկ մը չէք քաշեր Արխսողոմ
աղա, կրկնեց քահանայն, շատկէկ քաշեցէք:

— Շնորհակալ եմ, Տէր հայր, սովորու-
թիւն չունիմ:

— Կը խնդրեմ, մեղաւորին խօսքը մի
կոտրէք, քիչ մ'ալ քաշեցէք:

— Ա՛լ չես քաշվիր ըսաւ Արխսողոմ աղան
մէկուսի և քիչ մ'ալ քաշեց:

— Դաւիթ մարգարէն կրսէ որ՝ մարդոյ
որպէս խոտոյ են աւուրք իւր . . .

— Քիթախոտին համար կրսէ:

— Ձէ, մեզի համար կրսէ . . . և մենք
ալ աշխատելու ենք որ այս վաղանցուկ կեան-
քին մէջ ուրիշներուն բարիք ընենք, աղքատ
տնակները խնամենք, և երբեմն ալ մեր ննջե-
ցելոց հոգւոյն համար աղօթենք:

— Այնպէս է:

— Պատրաստ գտնըվելու ենք որ կանչ-
վելնուս պէս երթանք:

— Իրաւ է:

— Մեղաւորս պիտի համարձակիմ խնդիրք
մը ընել ձեր բարեպաշտութեանը և կը յու-
սամ որ չէք մերժեր, վասն զի ձեր բարեպաշ-
տութիւնը և ջերմեռանդութիւնը շատ աղէկ

կը ճանչնամ մեղաւորս:

— Հրամմեցէք:

— Տէր Աստուած իւր անսպառ գանձը
միշտ բաց պահէ հրամանոցդ պէս ջերմեռան-
դներուն:

— Շնորհակալ եմ:

— Մէկուն տեղ հազար տայ, հազարին
տեղ միլիոն տայ ի շինութիւն Ար. եկեղե-
ցւոյ և ի փառք ազգին: Խնդիրքս աս է՝ որ
յառաջիկայ կիրակի կուգեմ ձեր ննջեցելոց հո-
գուն համար պատարագ մատուցանել: Ներե-
ցէք համարձակութեանս, բայց իմ պարտքս է
միշտ իմացունել որ ննջեցեալները մոռնալու չէ:
— Իրաւունք ունիս Տէր հայր:

— Արդ եթէ կուգէք՝ ըսէք որ ես ալ
անոր համեմատ կարգադրութիւն մը ընեմ:
Չկարծէք թէ ծախքը մէկ մեծ բան մ'է. եր-
կու ոսկիով կը լըմըննայ: Նոյն օրը յատկապէս
ծանուցում ալ կ'ընենք եկեղեցւոյ մէջ որ վասն
հոգւոյն ննջեցելոց Արխսողոմ աղային է նոյն
աւուր սուրբ և անմահ պատարագը:

— Շնորհակալ կըլլամ:

— Բան մը չէ, մեր պարտքն է:

— Հրամմեցէք, երկու ոսկին առէք, ըսաւ
Արխսողոմ աղան, քսակէն երկու ոսկի տալով
քահանային:

— Թող այսօր մնար . . . ինչո՞ւ, աճապարեցիք, պատասխանեց քահանայն ձեռները բանալով: —

— Զէ, առէք: —

— Որովհետեւ կտտիպէք՝ ես ալ կառնեմ սիրտը չկտրելու համար: Օրհնեալ ըլլաք. Տէր Աստուած ձեր տունը միշտ շէն պահէ, ձեր քսակը միշտ լեցունէ, ինչ որ ունիս սրտիդ մէջ Տէր Աստուած կատարէ. գործերուդ յաջողութիւն տայ և ամեն փորձանքներէ ազատ պահէ: —

Քահանայն բարեմաղթութիւնները ըմբռնելուն պէս մնայլք բարեաւ ըսելով դուրս ելաւ: —

— Վերջապէս խախեցայ, ըսաւ ինքնիրեն Աբիսողոմ աղան, սա մարդուն ձեռքէն. աս ինչ փորձանքներ են որ կուգան գլուխս այսօր՝ Պօլիս ոտք կոխելէս ի վեր: Շոգենաւէն հազիւ դուրս ելած էի՝ խմբագիրին մէկը երկու ժամ գլուխս ցաւցուց. անկից զատվեցայ և մինչև որ տունը գըտայ հազար նեղութիւն քաշեցի: Տուն եկայ որ քիչ մը շունչ առնեմ և կերակուր ուտեմ. տանտիկինը զիս անօթի կը պահէ և միշտ ներս կուգայ կաղաչէ ինձի որ բան մը հոգ չընեմ և հանգըստութեանս նայիմ: Աս ալ հերիք չէր և ահա այս մարդը կուգայ՝ բռնի քթախոտ քաշել կուտայ ին-

ձիւ և Դաւիթ մարգարէէն խօսք բանալով երկու ոսկիս կառնէ վերթայ. երթայ բարով: Այս ամենը քաշեցինք անօթից փորանց. բայց սակերակուրս ինչո՞ւ համար չեն բերեր. այս գիշեր անօթի պիտի պահեն զիս . . . անքնչ

— Խաղտաւութիւն է, — ասաց ցմմիկ Տէր Այս հարցումներն կուղղէր Աբիսողոմ աղան և ահա կազն՝ որ արդէն հատած ըլլալով տկար լոյս մը կուտար՝ կը մարի և մութի մէջ կը ձգէ հիւրը: —

— Բայց քաշվելու բան չէ աս, կը շարունակէ խոշոր մարդը, կամ ուրիշ տեղ մը երթալու է և կամ վինը կանչելով քանի մը խօսք քսելու է: Ես իմ քաղաքիս մէջ երկու սպանաւոր ունէի որ գէմս բարև կը բռնէին, լոկոսներ՝ կանուխ կը պատրաստէին և իմ գործերս կը տեսնէին. սակասաւորներով վարժը վաճաճարդ մը ինչո՞ւ այս նեղութիւնն քաշէ հիմայ: —

— Աս քնչ է, կազը մարած է. . . հարցուց Տիկինը սենեակին դռուը բանալով: —

— Այո, մարած է, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան զսպելով իւր զգացած նեղութիւնն որ աւելնալու վրայ էր: —

— Ռուն հանգիստ եղիր, Աբիսողոմ աղա, այդ բաները նայիլը մեր գործն է: —

— դի իոյ — Այո, բայց սեպհանօթի եմ, և սպանե-
լու կարողութիւն չունիմ: Դժուար սովորու
աւ ըլլաւ: Ես թնջի ըսի օքեղի, մի գուշակութեամբի
Հատցուներ, ամեն բան ինձի ձգէ, ես կը չո-
գամ: Եւ սիր միշտս զայն յիշումս զիս:

Տիկիներ շուտ: մը գրացուն հետեւ տունը վա-
ղեց: Եւ անոր կողմ բերելով լուսաւորեց Սբի-
սողոմ աղային խողացը: Եւ արտաքին ալ մարտ
տն ալ զգան զի զատուի զն այս զարտ իոյ
չոյցով ի իր զի զմն զիս:

Դ. Բարեկամ ըլլաւ —
ցն բնո զիս իսկ: Երբ ան զոտով իրաւոր
ցն իմ Այս լուսաւորութեան վրայ կէս ժամ չան-
ցաւ և Սբիսողոմ աղային ներկայացաւ երի-
տասնորդ մը որ զվաճառականի չէր նմաներ,
սեղանաւորի ալ չէր նմաներ, արհեստաւորի
ալ չէր նմաներ, գործաւորի ալ չէր նմաներ,
մի վերջապէս անանկ բանի մը կը նմանէր
որուն նմանը չկայ: Հագիւ երեսուն երկու տա-
րեկան կը թուէր: Կատուտ աչերով դեղին մա-
զերով զարդարված ըլլալով ունէր նաև երկու
մատ մօրուք որ մալրաքաղաքիս մէջ կամ սգոյ
նշան է և կամ չքաւորութեան: Հագուստներն
այնքան հին էին որ հնախոյզները գանոնք
գնելու համար մեծաքանակ գումար մը կու-
տային: Սակայն եթէ հագուստի մասին վա-

նորական էր, դէմքի մասին ճշգրտական զօ-
րութիւն ունէր այս անձը: Եւ ըստաւ
— Ծառայ եմ մեծապատուութեանդ մե-
ծապատիւ Տէր, սրբաւոյց այս երիտասարդն սե-
նեակէն ներս մտնելով և մօտենալով Սբիսո-
ղոմ աղային: Եւ ըստաւոյց —

— մաշ — Ի՞նչ կալ, թնջի կուզէք Հարցուց Սբի-
սողոմ աղան վախնալով: Եւ ըստաւ զի ցն սէր

— Վսեմափալ Տէր, ձեր գալուստն լսե-
լով փութացի հոս գալ իմ խորին մեծարա-
նացս հաւաստին ձեր ոտքերուն տակը դնել:

— Եւ ըստաւ — Ոտքերուս տակը: Չատ աղէկ դիր ըսաւ
Սբիսողոմ աղան որ կը կարծէր թէ մոռնակ
բերած էր իրեն: Եւ ըստաւ — Եւ ըստաւ

մի — Շնորհակալ եմ, բարձրապատիւ Տէր,
ըսաւ երիտասարդը, գլուխը բացաւ և սեղա-
նին վրայ ելաւ կանգնեցաւ: Եւ ըստաւ —

Եւ ըստաւ — Սբիսողոմ աղա այս տեսարանին առջև
բոլորովին շուարած: անհամբեր տեսնել կու-
զէր թէ թնջ պիտի ընէր այս պարոնը սեղա-
նին վրայ: Եւ ըստաւ — Եւ ըստաւ

Երիտասարդն ծոցէն թուղթ մը հանեց
և աչերն Սբիսողոմ աղային տնկելով բոլոր
ձայնովը պօռաց: Եւ ըստաւ —

— Տեարք և տիկնայք: Եւ ըստաւ —
Սբիսողոմ աղա այս ահարկու ձայնէն

վախնալով ինտաժ տեղէն երկու կանգուն վեր
ցատկեց և չկրնալով ինքզինքը զսպել լսող
ուսմբ. յմտմեյ յոտարարածն նմ յաւաճ —

— Դու — Ո՞վ է քաջ մարդը, յիմարանոցէն փա-
խած ինքնդ է թէ յիմարանոց երթալու յիմարեմ

— Հայ ազգն, շարունակեց երիտադարէրը
ձայնը քիչ մը իջեցնելով, ախօր անախիսի հան-
դես մը կը կատարէ որ մեր հայրենեաց ամե-
նէն քաջ զիւցազնին նուիրված է. . . :

— Միտքդ ինչ է եղբայր. . . քոս յետի իոյ

— Կարժամախալ մը ուր իսաւարը լուս-
սոյ դէմ կը կուտէր, ագիտութիւնը գիտու-
թեան դէմ, անցեալն ապառնիին դէմ, հրա-
մայականը սահմանականին դէմ, սուրը գրիչի
դէմ, ատելութիւնը սիրոյ դէմ, կրակը ջուրին
դէմ, միսը բանջարեղէնին դէմ, իսկ հիմայ
անցան այն ժամանակները. . . անոնք անցեալ
են մենք ապառնի, անոնք իսաւար են մենք
լոյս, անոնք ագիտ են մենք գիտուն, անոնք
սուր են մենք գրիչ, անոնք ատելութիւն են
մենք սէր, անոնք կրակ են մենք ջուր, անոնք
միս են մենք բանջարեղէն, անոնք վարունգ
են մենք խնձոր, անոնք փուշ են մենք վարդ.
անցան անցան այն դարերը ուր մարդկութիւ-
նը ագիտութեան օրորոցին մէջ մէջ մը աս
դին մէջ մը անգին կերթար կուգար. . .

— Միտքդ ինչ է եղբայր, ես քեզի բան
մը չըրի, ինչ կուգես ինձմէ, գնա քեզի բար-
կացնողին գրուցէ այդ խօսքերը. . .

— Այո, մարդկութիւնը կը չարչարվէր,
կը նախառնվէր անգութ լուսաւորներու ձեռ-
քէն և չէր գիտեր որու երթալ և որու բո-
ղոքել:

— Տէր ողորմեա . . . Տէր ողորմեա, ըսաւ
ինքնիրեն Արեւոդոմ աղա. քաշելիք ունինք
եղեր. . . ես կրնամ հիմայ զինքը պեղանէն
վար առնել բայց կը վախնամ որ ճոցէն ատը-
ճանակ մը կը հանէ և կը գորնէ ինձի, վասն
զի խիստ բարկութեամբ կը խօսի:

— Իսկ երբ գիտութիւնն եկաւ, շարու-
նակեց ատենաբանը, և վանեց ագիտութիւնն
ինչպէս լոյսն՝ իսաւարը, սէրն՝ ատելութիւնը,
գրիչն՝ սուրը, ապագայն՝ անցեալը, այն ատեն,
ահ, այն ատեն. . . այն այն ատեն, այն, կը-
սեմ, այն ատեն միայն հասկցվեցաւ որ մար-
դկութիւն, ազգ և հայրենիք բառերը բառա-
բանները լեցնելու համար շինված բաներ չէին,
ալ ամեն մարդու մտքին մէջ, սրտին մէջ,
հոգւոյն մէջ երկաթեայ տառերով և անջինջ
կերպով գրոշմվելու բառեր էին. . .

— Եղբայր, կաղաչեմ, վար իջիր և այն-
պէս գրուցէ ցաւդ. . .

Ատենաբանը կայնած տեղը այնպէս կը
դողար որ Աբիսողոմ աղային սիրտը կը հատ-
նէր թէ կազը գետինը պիտի իյնար։
Ուստի չուզելով այլ ևս համբերել պօռաց
ինքնակոչ ատենաբանին երեսն ի վեր։

— Վար իջիր սրկէ։

— Կաղաչեմ, մի սաստեր զիս։

— Վար իջիր, ապա թէ ոչ։
Մի կտորեր իմ սիրտս որ ազգին հա-
մար կը բաբախէ։

— Ինչ ըսելիք որ ունիս եկուր քովս մար-
դու պէս նստէ՝ և ըսէ, հոն տեղուանքը ել-
նել թնչ պիտի ըլլայ։

— Կաղաչեմ, թող տուր վերջացնեմ, ահ,
չես գիտեր թէ սրջափ կը յուզվիմ երբ ճառ
կարդամ։

— Վար իջիր։

Ատենաբանը բեմէն կիջնայ և կերթայ
աթուռի մը վրայ կը նստի։

— Հիմա զրուցէ ինձի, միտքդ թնչ է,
կըսէ Աբիսողոմ աղա բարկութեամբ։

— Կաղաչեմ, մի բարկանար։

— Ի՞նչ կուզես, զրուցէ, շուտ, հիմայ։

— Բարկութեամբ մի վարվիր հետս, ոտքդ
պազնեմ, սիրտս լեցված է, հիմա կսկսիմ լալ։

Եւ ատենաբանը կսկսի լալ։

— Լալու թնչ կայ եղբայրս! —

— Ծառադ կը փափաքի գրականութեամբ
ազգին ծառայել, բայց այս ազգը շատ ապե-
րախտութեամբ կը վարվի իւր գրագետներուն
դէմ։

— Ստոր մէջ ես թնչ լանցանք ունիմ։

— Ռուք լանցանք չունիք և թերևս իրա-
ւունք ունիք։ Ոտանաւորներ ունիմ գրած
Հայրենիքի վրայ, սքանչելի կտորներ, պատու-
ական տողեր որոնց մէջ երևակայութիւնը,
աւելներ, խանդը, հոգին ու բոցը սաւառնաթիւ
կը սլանան։

— Ծառ աղէկ ատոր համար լալու է։

— Մեր ազգն անոնց յարգն ու պատիւը
չըճանչնար, զանոնք աղայական բաներ կը
կարծէ և թող կուտայ որ զանոնք գրողը ան-
թի մնայ։

— Ես թնչ ընեմ։

— Կաղաչեմ, քաղցրութեամբ վարվէ
հետս։

— Ի՞նչ ըրած ունիմ քեզի։

— Ձեզի պիտի աղաչեի որ։

— Ի՞նչ, շուտ ըսէ։

— Մի պօռար, երեսն է վար, հոգիդ սի-
րես, հիմա կսկսիմ լալ։

Նորէն սկսու լալ գրագէտը։

— Տէր Ապրուած, գիւնդ համբերութիւն տնւր ինձի, ըսաւ Աբիսողոմ յաղան մէկուսի:

— Ինչո՞ւրքս սա տերոր կուգէի տպել պալքիչ մը ապա ջրկարդացած ճարսոյնս յետոյայ

— Գնա տպել տնւր, քու ձեռքէդ բռնող կոյնքս զմարմնս չմի՛ տմ զձն ցոտս: —

— Գիտի ինչո՞ւրէի ձեր Մեծապատիւութեանցն քրնդապարտութեան տակը գոյք տայիք:

— Ինչո՞ւրքս ինչ պատճառ կայ որ քու ճարտիչ համար մեք զբամ արմայ: Լաված բան է որ ճմէկը իրեն շահուն համար գիրք տպել և ծախքն Աբիսողոմը տայ . . .

— Կը ինչո՞ւրէի, սիրտս արգէն խոցված է, գոյք ալ նոր մէրք մը մի բանաք հոս:

— Ինչո՞ւրքս պիտի բանամ եղեր, գնա բանըդ, եղբայր, փորձանք եղանք գլխուս ճղար:

— Գիտէ՞ք որքան ծանր է գրագէտի մը ասանկ խօսքեր լսելը . . .

— Զեմ գիտեր լա գիտնալ չեմ իւզեր:

— Բանաստեղծի մը սիրտը շատ փափուկ է, ամենաթեթեւ խօսքէ մը ալը վերադարձի: Այս նիւթին վրայ արտանաւոր մը գրած ունիմ, կարգամ. մտիկ ըրէք:

— Ոտանաւոր մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ:

— Կաղաչեմ, ոտանաւորիս հետ խստու-

թեամբ մի վարկիր, այն ոտանաւորին համար զոր գուք չէք ուզեր մտիկ ընել երկու ամիս աշխատած չեմ ես. և ոտերը անոր նախատվել տեսնեմ՝ արժանապատուութիւնս կը վերադարձ

վի: Կաղաչեմ, ոտանաւորիս համար գէշ մի զրօնցէք. անոյ Կը խնդրեմ, ի՞նչո՞ւր տուէք ինձ կարդալ գոյն յանգամ ժըյլ. փոյս ստամբիկի մի

փոյս — Ես ոտանաւոր մտիկ ընելու չեկայ հոս:

— Շատ լաւ: Կողբերգութիւն լինի՞ր գրած եմ, անոր վրայէն անցնինք:

— Զեմ ուզեր. ես անթիւ եմ հիմա կերակուր ակտի ուտեմ: Եմնա զի սխալմ —

— Շատ լաւ, ուտելիքի վրայ ատենաբան նոթիւնս մը ընեմ աստայս. այս աստ —

— Ժամանակ չունիմ մտիկ ընելու մտրա ի՞նչ կաղաչեմ, ցարդ խօսքը բոլորի՜ շահեմ

մի ըսեր, ատկէ աւելի ծանր խօսք չկայ հետը ղինակի մը համար որ իւր մէկ աշխատասիրութիւնն ուրիշի կարգալու փափաք կը լայ

տեսէ: Կը խնդրեմ, բարձրադատիւ Տէր, քաղցրութեամբ վարկեցէք հեղինակներու հետ:

— Գաւ: Ի՞նչո՞ւրքս վրայնս տեսնեմ քեզի: Եմնա

այս: Ոտքդ սրագնեմ, մի ծաղրէք զիս, ինչո՞ւ չո՞ւ ձեր գլխուն վրայ նստեցունէք:

— Ի՞նչ ընեմ հարկաւ քեզի՝ տամ

— Ի՞նչ կարծեցիք: Հապա, երկու ամիս
պիտի սպասեմ որ մուսապաշտէ և ներշնչէ ին-
ձի որդեւս զի գրեմս առանց մոզսալի ոտանա-
ւոր չգրվիր: Ի՞նչ զոյաւորս 'գլխաւորի զի

— Եթէ այդ մուսապաշտէ քալու չըլլայ . . :

— Անպատճառ կոչուալ: Ի՞նչ արար:

— Չկրնար ըլլալ որ նամակ մը գրես և
պաղտես իրեն որ շուտ մը գալ տես: Դու ալ
երկու ամիս չսպասես: Ոտաւոց 'գայլոյ տոյսաւ

— Անիկայ ինքնիրեն կուգայ: Նամակի
պէտք չունի, մեծապատիւ Տէր: Ի՞նչ արար:

— Ո՞ր կը նստի: Ի՞նչ շատ հեռուն է:

— Այո՛, շատ հեռու է, բայց կուգայ:

— Յամաքէն թէ մոլէն: Ի՞նչ արար:

— Չէ, մեծապատիւ Տէր, չէ:

— Ո՞վ է գլխաւոր ասագետնին տակը ան-
ցնելու մարդը . . . ուսկից ուրիշ գայ . . . Ըսէ
որ ճանբայ մը մտածանք տալ երեւ տանք: Ի՞նչ
եթէ մէկ երկու ոսկի տանք՝ այս շաբաթ կուգայ:

— Այո՛, երկու ոսկի տալու գալէս գործը
կը զիւրանայ, և մոռնայ յայտաբար զգեցող
կուգայ, պատասխանեց անմոռնայ բանաստեղ-
ծը, ոսկի բաւը լսելուն պէս:

— Ի՞նչ ուրեմն իրեն, իմ կողմէս ալ յա-
տուկ բարեներ ըրէ, և ըսէ որ Աբիսողոմ աղան
քեզ տեսնել կուգէ: Ի՞նչ արար:

— Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Տէր,
չնորհակալեմ ձեզմէ. ծառայ եմ ձեր մեծա-
պատիւութեանը, և կաղտեմ որ ընդունիք: Ի՞նչ
արար: Ո՞չ, ըսաւ Աբիսողոմ մղալ բարկու-
թեամբ: Ի՞նչ երկար ըրիր, պէտք չէ որ ըսիր
ընդունեցի, և դեռ չեմ կուգես: Ի՞նչ արար:
Նիմա՞նչ: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար:

— Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Տէր,
որով մնամ ձեր մեծապատիւութեան ամենա-
խոնարհ ծառայ: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար:

— Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Մեկնեցաւ
բանաստեղծն, երկու ոսկիով
բերել տալ խոտանալով մոռնայ: Ի՞նչ արար:
աւելի աժան գնով բերել կուտան: Առաջիկ
մ'որակտեն հիւսնի մ'որակտեն գաւելի չէ
այժմ:

— Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Ի՞նչ արար: Աբիսողոմ
մղալ ինչպէս գիտեցին ընթեր-
ցողներն, կը մոռնար իւր անօթութիւնն ամեն
անգամ որ մէկն անոր խօսք կուտար անունը
լրագրի մէջ անցունելու և կամ եկեղեցւոյ մէջ
ճանուցում ընելու. ինչպէս նաև իւր քսակին
բերանը կը բանար և դրամով կը վարձատրէր
ամեն անոնք որ իրեն կը խոտանային անունն
Ժողովրդեան մէջ տարածելու: Փառասիրու-
թիւնն ալ տեսակ մը անօթութիւնն է: Ի՞նչ արար:
դրամով կշտացունեն մարդերը: Լրագիրներով

մէջ գրվելու, փառանիրութիւնն՝ զոր ոմանք մորութիւն կը համարին, և ոմանք առաքելութեան կարգը հասել կը փափաքին, որ մեք, ժողովրդեան ամեն դասերուն մէջ կը գտնուի այնօր, տիրած էր նաև Աբիսողոմ աղային վրայ՝ որ քանաստեղծին ամեկնէն էր քրքր փոխանակ իւր անօթութեանը վրայ խորհելով՝ սկսած օտանաւորին վրայ միտք հոգնեցունել։

— Արդեօք, հարցուցին քնիրեն, դուստաւորն ուզածին պէս պիտի ըլլայ. սա մարդուն մուսայն քանի մ'օրէն պիտի գայ. և եթէ չգայ՝ սնոր տեղըն ուրիշ մը բերելու է . . . :

Սպասարցումներն կուղղէր իրեն՝ երբ տան կոկիկնը՝ ներս մտնելով ըսաւ մտաւ զիստ և իրակուրը պատրաստ է, հրամայեցք Աբիսողոմ աղա։

Ըստ տաճկացի ժամը գիշերուան, չորսը զարկած էր։

Ե.

Այն խուցն ուրուն մէջ Աբիսողոմ աղան ասպշխարանք քաշած էր, ունէր իւր գէմն սենեակ մը որ խոհանոցի քովն էր և որ ճաշի յատկացված էր։ Աս սենեակը մտաւ Աբի-

սողոմ աղան առաջնորդութեամբ տիկնոջ որ սեղանը պատրաստած էր վերջապէս։

Աբիսողոմ աղան ճաշի սենեակը մտնելով բարեկեց Մանուկ աղան որ սեղանին շուրջը աթոռներ շարելու ջրաղած էր։

— Սոնկ, հրամայեցք, Աբիսողոմ աղա, ըսաւ Մանուկ աղա սեղանին վերի կողմը ցոյց տալով իւր հիւրին։

— Հրամանքիդ նստեցէք, ես ալ կը նստիմ, պատասխանեց հիւրն նստելով իրեն ցոյց տրված տեղը։

— Ներեցէք կերակուրն այսչափ ուշացնելուս համար, ուրիշ իրիկուններ ձեր ուզած ժամուն կրնաք ուտել. այս գիշեր քանի մը պատճառներ թող չտուին որ սեղանն ժամանակին պատրաստվէր. այս պատճառները վերջը կը պատմեմ ձեզի։ Ինչպէս էք տեսնեք, Աբիսողոմ աղա, հանգիստ էք, հարցուց Մանուկ աղան ճայինն աստիճանն իջեցունելով։

— Շատ հանգիստ եմ։

— Շնորհակալ ենք, մեր բարեկամն էնչպէս է Տրսպզոն։

— Աղէկ է, լատկապէս բարեւ ըրաւ ձեզի։

— Բերողը տանողն ողջ ըլլայ, եթէ ձե-

Հետ կարգվեցաւ: Այս աղբիկն ըսնի մը եղ-
բայրներուն, որոնց մին Ամբակում աղանին
քով գործընթացին յիշէ: Այնքան Ամբակում
պղան յաւտողաւ մը ծագնէր թուրքերէն խնայ-
լով հօրը շատ աստիք կերպաւ և վերջէն Ռո-
սաստան փոխաւ: Այնպէս Մարգարեպետ-
կոստան քրոջն թուան եղբորորդին էր: Միւս
եղբայրը շուկային մէջ ոսկերիչ է: Քարծր Հա-
սակով, սիրուն քանդակէ: Երբորդ եղբայրը
ատենօք շատ սպարապ պարտեցաւ, խեղճու-
թեան մէջ ինկաւ, անօթութեան ամբողջ մեռ-
նէր, վերջէն թաղական անդամ ընտրվեցաւ
և մէկ երկու տարիէն ինքիւնքը ժողովեց: Զեր-
կնցնեմ խօսքս, Սեբեթի աղան ալ ինկողոս
աղանին աղջիկն առնելէն ետքը քանի մը տա-
րիներ շատ հանգիստ կեանք վարեց: Բայց վեր-
ջէն բախտը դարձաւ, ձախորդութիւն ձախոր-
դութեան վրայ եկաւ և ունեցածը չունեցա-
ծը բոլորովին կորսնցուց: Օր մը առնեմ գին-
քը հոս բերեմ և տեսնէք թէ ինչ բարի մարդ
է: Եղբայր մ'ալ ունի զը վարպետ ժամագործ
մ'է, ատենօք Պէօլիւք Տէրէ կը նստեր, վերջը
քանի մը տարիներ Խսկիւտար նստաւ, ետքէն
Քոռմ քաղաք երթալով, հոն ալ չկրցաւ նստիլ
և հիմալ չեմ գիտեր ուր կը նստի: Բայց
շատ վարպետ ժամագործ է: Թորոս աղան որ

Լոյս մէկ ժամագործի կը պանծնէ իւր ժամա-
ցոյցն, անոր կոպտալ տրամաբրէ: Այս Թորոս
աղան իւր ճանչնալ ուրիշ տեսակ մարդ է:
անոր մէկ պատմութիւն ընէմ քեզի և մտիկ
ըրէ՝ որ տեսնես թէ աշխարհին զիտաւանի
մարդ կը գտնվի եղեր որ ունի յայտ յոգան
— դի — Ինքեմ ամուրի, հարցուց տիկինը սե-
նեակին դռնէն ներս երկնցնելով գլուխը շնա-
նայ: Քիչ մը համբերէ, Տիկին, խօսքս ընցու-
նեմ վերջը բեր: Այնպէս չէ: Սեփոգոմ աղա,
խօսք պէտք է եմ: Եթէ մտիկ ընելով ժա-
մանակ չունիք և գլուխնիդ կը ցաւցունեմ
կոր, ըսէք: Եւ յայնչաւ միջոցաւ միջոցաւ
— յոյ — Ան ինչ խօսք է: Բայց քանի զոյաւ
— ա — Սեփոգոմ աղան չկրցաւ շարունակել իւր
խօսքը, գործը ընդմիջեց: Մանուկ անան Թորոս
աղանին պատմութեանն սկսելով: միջոց զոյաւ
— յոյ — Այս Թորոս աղան, շարունակեց, մուշ-
տակագործ մ'է, ահանջը խօսի, և իւր ընտա-
նիքովը հանգիստ կեանք մը կը վարէ: Իւր
տանը պէտք եղած պարէնը, կարասիքն և
հանգեր ձեռնէն իւր ձեռքովը կառնէ և իրմէ
զատ և ոչ մէկու մը վտանգութիւն ունի,
ահանջը խօսի: Մտավճառէն միտ կառնէ,
տուն երթալուն պէս կը կշռէ գայն և անպատ-
ճառ քանի մը տրամ պակաս կը գտնէ միւր,

լուսն քնորդու պէտք է տալ որպէս զի գլուխդ
 ցաւցունողին սիրար չընցաւի։ Ասոր ալ ես
 դիւրին ճանքան գտած եմ և հետեւեալ պա-
 տախանները կուտամ։
 — Գործն անուշութեամբ լմնցնելով է։
 — Այո, բայց իրաւունքն որո՞ւ քովն է։
 — Ի՞նչ օգուտ ունի զէջ մարդուն հետ
 գլուխ չեղնելի։
 — Այո, բայց կաղաչեմ զքեզ, երկուքէն
 որն իրաւունք ունի։
 — Ինչո՞ւ կստիպես որ ըսեմ, եղբայր, եր-
 կո՞ւ ինչ քամ զի դու չես ըսի պէտքայանի
 է իրաւունքին հարկը լալը։
 — Ես Եստերն աս պատասխաններովս զոհա-
 ցուցած եմ։ Բայց ոմանք ալ կան որ վարձես
 զքեզ ոստիկանութեան պիտի յանձնեն եթէ
 չըսես թէ՛ Մարկոսն իրաւունք ունի իսկ Կի-
 րակոսն անիրաւ է։ Ասոնց ալ ձեռքէն խալ-
 տելու։ Համար՝ ստիպողական գործ մ'ունիմ ըսե-
 լով առերձայն եմ։ Իսկ վերջերս տեսնելով
 թէ այս ընթացքս կը քաջալերէ ճշտախօսնե-
 ըրէ, քաջաքաղաքութիւնը մէկդի դնելով օր
 մը անոնցմէ մէկուն ըսի։
 — Պարզն, զքեզ երկու ժամ մտիկ ընե-
 լու համար երկու ոսկի կուգեմ, երկու ոսկիէն
 լուծալ մը պակաս եթէ տաս՝ չեմ ընդունիր։

Մարդը կէս ոսկի տուաւ իսկ ես չընդուն-
 նեցի և օձիքս խալտեցի։ Այս օրերս կը լսեմ
 որ այդ մարդը քառորդ ոսկիի երկու ունկնդիր
 ևս վարձած է։ Երանի Մասիսին՝ որ իւր ուն-
 կնդիրներուն ստակ տալու տեղ անոնցմէ ստակ
 կտունէ։
 Արիստոյն աղան ինձի պէս չվարկեցաւ
 և, ինչպէս յայտնի է, երբ դոմագէսի հարցա-
 պնդումով զգալ տուաւ ատենաբանին թէ իւր
 ճառն բնաւ մտիկ ըրած չէր իւր անքաղաքա-
 վարութիւնը անմիջապէս դարձանելու համար
 ըսաւ։
 — Կատարեալ մտիկ ըրի։
 Աղէկ ըրաւ։ Յայտնի է որ զէջ ըրաւ,
 եթէ ես իւր տեղն ըլլայի՝ պարզապէս կըսէի
 Մանուկ աղային։
 Մանուկ աղա, ինձի նայէ եղբայրս, եր-
 բոր մէկը խօսիլ կսկսի՝ խղճմանքը մէկդի
 դնելու չէ։ Ութը ժամէ ի վեր անօթի եմ ես
 և բնաւ պէտք չունիմ գիտնալ թէ Մարտի-
 րոս աղան որուն տղան է թէ՛ Գէորգ աղան
 որուն հայրն է, թէ ժամադորը Թորոս աղա-
 չին ապտակ հաներ է թէ Թորոս աղան ալ
 ժամադորին կից տուեր է։
 Այսպէս կը խօսէի բացէ ի բաց ոչ թէ
 միայն ընկերութեան մը մէջ գլուխ ցաւցնո-

— Այն արդարեւ զիշեր մեր պակասութիւններուն աչք գոցելու է Աբիսողոմ աղան։

— Վնաս չունի, բան մը չէ։

— Ապուրը մինչև որ պաղի՝ այս ծրուան գէտքը պատմեմ գոնէ ընաւ։ Մանուկ տղան։

— Մանուկ աղա, Աբիսողոմ աղային գլուխը մի ցաւցուններ այս գիշեր։

— Թերեւս չախորժիր։

— Ժամանակ անցունելու համար միտի խօսէի որ զբօսնու և չնեղվի։

— Աբիշ գիշերուան թող ինչ ալ գիշեր հոգնած հոգնած կրնայ քեզի մտիկ ընել։

— Կարծեմ թէ Աբիսողոմ աղան սիրով մտիկ կրնէ ազգային գործերը և բնաւ ձանձրու թիւն չգգար։

— Այն սիրով մտիկ կրնէ միտաստիանեց հիւրը, բայց Տիկինին ըսածին պէս վաղը գիշերուան թողունք, մասն զի այսօր շատ հոգնած եմ։

— Շատ լաւ, շատ լաւ. ինչպէս որ կուգէք այնպէս ըլլայ. բայց մեր թաղին թաղականին գործը շատ զուարճալի է։ Մեկքս աղան եթէ հոս ըլլար և անոմէր՝ խնդալէն կը ճաթէինք։

— Ապուրը պաղեցաւ, հրամայեցէք, ըսաւ Տիկինը։

— Աբիսողոմ աղան այս հրաւերն անցնելուն պէս եղանակաւորին վրայ վարձակեցաւ։

— Օղի մ'ալ կը խմէք, Աբիսողոմ աղա։

— Դնորհակալ եմ, չեմ ուզեր։

— Տիկին, Աբիսողոմ աղային գլխի լեցունք։

— Մանուկ աղա, այս գիշեր այլանդակ խօսքեր կընես, անուրի վրայ գինի կը խմվի։

— Ինչո՞ւ չխմվիր, տեսնենք պիտի հաւնի մեր գինիին։

— Տիկինը գործ տելաւ և ինչա՞ծ միտ բերելով սեղանին վրայ դրաւ։

— Աբիսողոմ աղան այնպիսի անորոշակով մը կուտէր որ մտի կտորները անանց ծամելու կը կլլէր։

— Փառք քեզ Աստուած, այս գիշեր ալ կշտացանք, ըսաւ Աբիսողոմ աղան փորն քահանայի մը պէս լեցնելէն ետքը, և երեսը խաչակնքելով ու ցած ձայնով հայր մերն ընելով սեղանէն ելաւ և լուացվելով համար ջուր փնտռեց։

— Կերակուրէն վերջը կը լուացվիք, հարցունց տիկինը հիւրին։

— Եթէ ջուր ըլլար . . .

— Մենք սովորութիւն չունինք, բայց ձեզի քիչ մը ջուր բերեմ և լուացվեցէք։

Այս Սրբազան ազատ լուծարեցանք և ձեռնե-
րը չորցնելու ցատեն հարցող ատիկինին թէ որ
սենեակին մէջ պիտի ապուկէր։ —

Տիկինը ճրագով երկրորդ թորկը սենեակ
մը անպնդողեց հիւրնու վար փրկէ։ —

Այս պառկելու սենեակն փոքր էր և անոր
ճիշդ չափը տուած կըլլաւք եթէ Աստուծոյ որ
Սրբազան յաղաքին հասակին երկաշնութիւնն
ունէր Սնկողինը շինված էր այն միակ պա-
տուհանին առջև որ փողոցի միջով բացուած
էր։ Սրբազանը, քառակուսի սղարի մեղան մը,
փոքրիկ հայելի մը, ջուրի շիշ մը և զարմ
մը, դանտը մը, վրձին մը այս սենեակին կա-
րասիքը կը կազմէին։ Եւ զայն զիստ Սրբազանը

Սրբազան աղա սենեակէն ներս մտնե-
լուն պէս ձեռները բացաւ և նորէն փառք
տուաւ։ Աստուծոյ որ վերջապէս խալսեցաւ փոր-
ձանքներէն և առանձին մնաց։ Բանտէն ար-
ձակվող մը չէր վարող ծաւելի ուրախութիւն
զգալ։ Փառաբանութիւնն աւարտելուն պէս
հանվեցաւ և ինքզինքն անկողնոյ մէջ նետեց։
— Սակեց ետքը ինքիքս գիտեմ, ըսաւ
անկողնոյ մէջ, և ոչ մէկու հետ պիտի տես-
նուիմ, վասն զի ես այս պոլսեցիները շատ
չսիրեցի, աստեք կամ դրամդ առնելու կը նա-
խնկոր կամ երկու ժամ գլուխդ ցաւցունելու։

Ինչո՞ւն պէտք իմին ըստ եկածսն։ Հոս կին
մ'արնելու եւ երթալու հորուն աղջիկն որ սի-
րեմ կուղեմ եթէ տան կառնեմ, գործս կեր-
թամ, և եթէ չտան, եթէ չտան, մեքայց
ինչու չտան, ինչպէս աղէկին պիտի տան, .
եթէ վաղը առ լրաքերն իմ անուս ալ փա-
ռաւորապէս դրէ՛ր այն աստեք շատերն պիտի
աղաչեն ինձի որ իրենց աղջիկն առնեմ .
մէկէն աւելին ինչ պիտի ընեմ, որ անոնց մէ-
ջէն պարկեշտ աղջիկ մը վը գտամ, և իսպ-
կապը կընեմ . . . նշան կուտամ . . . կը կարգ-
վիմ . . . Բոցայց ցածրաբարձը չէ՞ղ զա՛մ զո-
ւոս Այս որոշումները տալով կը քնանայ Սրբ-
ազանը պահ։ Եւ զայն զայն զայն զայն զայն
մարտաբար միայն զիստ նախ մտնեցաւ աս-
տից և զիստ մարտ նորոգիւմ զիստ մտնեց
յստ և զիստ զիստ զիստ զիստ զիստ զիստ
մայնաւ զիստ զիստ զիստ զիստ զիստ զիստ
— զիստ Սրբազան աղա աղուք ըսն մը քաջեց
նոյն գիշերը, վասն զի շատ հոգնած էր, և
թերեւ հետեւալ օրն ալ չէր բանար լաջերն
եթէ փողոցի վաճառականներն առաջ տուն
իրենց ահարկու ձայներովն չխռովէին անոր
քունը, մահուան այգի կը տրոնէ, որ ոչ միայն
հոգնած մարդերու հանգստարանն է այլ շատ
մշտնջենական ցաւերու անժամանակեալ դար-

մանն է: Արանի անոնց մեր կը քնանան և
 ուշ կարթննան կաթ բնաւ չեն արթննար վասն
 զի անոնք բնաւ չեն զգար կամ գոնէ քիչ
 կզգան այն պաւերն որք հալ ունիմաշ կրնեն
 մարդոց հայց Պօլսոյ մէջ քնանալու ազատու-
 թիւն ալ չկայ. զի շերտերը պահապաններն
 այնքան ուժով պետիկ կը զարնեն իրենց փայ-
 տերն և առաւօտուն փողոցի վաճառականներն
 այնքան բարձր ձայնով կեղանակեն իրենց ան-
 րանքներն որ քունն կը շուարի կը մնայ թէ
 որ կողմ փախչի: Եթէ վերջին դատարանին
 օրը Գաբրիէլ հրեշտակապետը չյաջողի իւր փո-
 ղովն մեռեալներն արթնցնել ես պիտի առա-
 ջարկեմ որ այդ պաշտօնը Պօլսոյ փողոցի վա-
 ճառականներուն կամ զիշերային պահապան-
 ներուն յանձնըվի: Արիսողոմ աղան ալ, որ փո-
 ղոցի վրայ սենեակի մը մէջ կը պառկէր, ստիպ-
 վեցաւ կանուխ արթննալ: Աչբը բանալուն
 պէս անկողինէն ելաւ, սնտուկը բացաւ և ճեր-
 մակեղէնները փոխեց, լետոյ լուացվեցաւ և
 հագվեցաւ: Եւ յայնչ արմատի մը հետ
 մտնաւ տիկինն որ իմացած էր հիւրին ելած
 ըլլալն վեր ելաւ և զանաւորուն պենեակ մը
 հրամցնելով զայն իմաց տուաւ թէ մէկն
 կսպասէր վարդը գինքը տեսնել կնկէր: Եւ
 թող հրամմէ, ըսաւ Արիսողոմ աղան:

մրցաստան Դատ Կաւ. կաղաչեմ, ըսէք ինչի խա-
 հոսն և լաթով կը խմէք թէ անանց կաթիւ
 ցն զոյ՞ կաթ կը խմեմ առանց խաչվելի: Եւ
 — Կաթ բերեմ ուրեմն: Եւ առաւ լաթի
 մըս: — Այն, իսկ թերէքս առնողս:

Տիկինը վար գնաց:
 Եւ իսկ — Տեսնենք սկիւն մարդը, ըսաւ ինք-
 նիւրն խօշոր մարդը, թերեւ աղջիկ ունի կար-
 գելով և իմ Պօլսոյ զայս իմանալով առաւ օ-
 տուն և կանուխ հետըս խոսելու եկած է: Բայց
 ես մինչև որ չստուգեմ աղջկան ինչ բնու-
 թեան տէր ըլլալը խօսք չեմ տար: Եւ իսկ
 բան հասկնալու եմ, աղջիկը քննելու եմ, վեր-
 ջէն հօրն հարցունելու եմ, վասն զի իմ սի-
 բիւս բաւական չէ, պէտք է որ հայրս ալ սի-
 բիւս իմ կինս ոչ թէ միայն հայրս, այլ ամեն
 մարդ հաւնելու է: Եւ միայն խոսակցելու
 — Բարեւ, վսեմափայլ տէր, ըսաւ երեւ-
 նաւեայ և վառվառն երիտասարդ մը սենեակ
 մտնելով և արագաքայլ Արիսողոմ աղային վա-
 ճելով անոր ձեռները աղմելով համար: Եւ զո

Արիսողոմ աղա տեղէն ելաւ և ձեռները
 յանձնեց այդ երիտասարդին որ ուզածին պէս
 սղմէ և թոթոռէ զանոնք հազար ու մէկ յար-
 զանքներ մատուցանելով: Եւ իսկ անա՛ զէ

— Նստեցէք, Արիսողոմ աղա, կաղաչեմ,

— Երկուսն էլ քաղաքի մեջ, ըստ անհրաժեշտության
տիրոջը հարձակուիլի են պայմանավորված անուններն
և կողմնակիցներն են անհրաժեշտության դեպքում
վրայ նստաւ: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Արքայադուռն աղանձաբաններն վրայ բազմե-
ցաւ: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Արքայադուռն մեր պարտքն էր ծերեկ գալ
և ձեր գալիստը շնորհաւորել, բայց ուշ իմա-
ցանք անհրաժեշտության համար լսողականներ
ներողութիւնը վրայ խնդրենք: ըստ անհրաժեշտ-
տարեւն անուններն իրարմը շփելով: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Այսօր գալով պալատութիւն մը ըրած
չէք ըլլար անհրաժեշտութիւն խնդրէք: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

— Ամենեւին վեհանձն չեմ: յայտն յայտն

— Թող այնպէս ըլլայ, ատոր համար հի-
մայ վիճաբանութեան մտնելու հարկ չեմ տես-

ներ: միայն փնդդինքս ձեր տրամադրութեան
տակ կը դնեմ և ձեր հիմաններուն կապա-

սեմ. եթէ կողքէք հոս քաշել տուէք, եթէ
կը փափաքիք մեր գրասենեակը պատուել հա-

ճեցէք և հոն հանեք, ինչի համար մի և
նոյն բանն է, դուք ինչպէս մօր կախարհիք

այնպէս ընելու պատրաստ եմ: Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

Եւստի ցախ ցախի յայտն: — Եւստի ցախ ցախի յայտն: —

անոր վրայ նայելով կարծար կառնէ.— եթէ
ամուսնացած չէք՝ չատ աղջիկներ ձեր պատ-
կերը կը տեսնեն և ձեր ուրիշ լիալը կը հաս-
կնան, որով ընկերութիւններու մէջ ձեր անու-
նը կը խօսվի: Լուսանկարը պատկեր մը մայ-
օրուան օրս հացէն աւելի պէտք չէ մարդուս.
կաղաչեմ որ համոզուիք և ժամ առաջներ-
թանք ձեր պատկերը քաշենք: —

— Աղջիկներն քննալէս և սուր պիտի տես-
նեն իմ պատկերը: —

— Չէ՛ որ ձեր քարեկամներուն պիտի
տաք, անոնք ալ իրենց տունը պատկերներու
յատուկ դիրքի մը մէջ պիտի անցունեն և ամե-
նուն պիտի ցուցնեն: —

— Տուցնելով քննալիքը լրացիւ: —

— Ի՞նչ կուգէք որ ըլլայ: — միշտ կը
լիշվիք: —

— Եթէ չլիշվիմ քննա կը կորսնցնեմ, հոգե-
ւոր իմին թէ գիտ պիտի չիշեն, կուգեն չիշեն
կուգեն չիշեն, քեզ անանկ դարտակ բաներու
ստակ չեմ տար և քու խօսքերուդ ալ չեմ հա-
ւատար: —

— Ասիկայ պղտիկ էնս իւր թմէ: —

— Ե՛նս իւր թն ուր է: —

— Տէր, գիտէք որ արթ իսթ մը վի-
րաւորեցիք ծանրապէս: —

— Ե՛ս վիրաւորեցի: —

— Այո՛, դուք . . . —

— Պատկերս քաշել չտալուս համար զըր-
պարտութեան սկսար . . . Ես մինչև հիմա մէ-
կը վիրաւորած չեմ: —

— Այսօր դիւ վիրաւորեցիք: —

— Գնա՛ որստիկանութեան իմաց տուր, պա-
րապ խօսքեր մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ: —

— Ոստիկանութեան երթալու հարկ չկայ.
կը խնդրեմ որ ձեր բերնէն ելած խօսքը հաշ-
տեցունէք ձեր քաղաքավարութեանը հետ: —

— Ես կուրի մէջ չեմ մտներ, դնա՛ դուն
հաշտեցուր եթէ կուր ընողներ կան: —

Մանուկ աղան Աբիսողոմ աղային նախա-
ճաշը կը բերէ և եռօտանի սեղանի վրայ դնե-
լէն վերջը: —

— Հրամայեցէք, ձեր կաթը խմեցէք, կրտէ: —

Աբիսողոմ աղան աթոռ մը կառնէ, սե-
ղանին առջև կը նստի և կսկսի կաթը խմելու: —

— Ի՞նչ որոշեցիք նախինք, Աբիսողոմ աղա-
յին պատկերը կէս մէջքէն պիտի քաշէք թէ
ոտքի վրայ, կը հարցունէ Մանուկ աղան: —

— Ոչ կէս մէջքէն ոչ ալ ոտքի վրայ, կը
պատասխանէ Աբիսողոմ աղան: —

— Աթոռի մը վրայ նստած ամբողջ պի-
տի քաշէք: —

— Ոչ:

— Պառկած պիտի հանէք:

— Ոչ:

— Քոյրնոք:

— Ոչ:

— Ի՞նչպէս որոշեցիք ուրեմն:

— Որոշեցինք որ մեր պատկերը բնաւ քաշել չտանք:

— Ատ չըլլար. ատիկայ մեծ պզտիկութիւն է Աբիսողոմ աղա. հիմա պզտիկներէն բռնէ մինչև մեծերը գնա՛, ամենն ալ տարին քանի մը անգամ պատկերնին քաշել կուտան. երկու ամսու տղայներն անգամ իրենցն ունին, միայն իրենց մօրը արգանդին մէջ գտնուողները չունին իրենց պատկերը. եթէ անոր ալ դիւրին մէկ ճամբան գտնեն՝ անոնցն ալ պիտի հանեն:

— Ես չկրցի համոզել Աբիսողոմ աղան որ կարծեց թէ զինքը խաբելու համար եկած եմ հոս, ըսաւ պատկերհանը:

— Ձէ, չէ, մեր պատկերհանն անանկ մարդ չէ, աւելցուց Մանուկ աղան:

— Ըսի թէ Աբիսողոմ աղային պէս մեծ և երեւելի մարդ մը իրեն պատկերն անպատճառ ունենալու է:

— Այո, ունենալու է, և քանի մը տե-

սակ: Օրինակի համար. տասներկու հատ պզտիկ, տասներկու հատ միջին, տասներկու հատ մեծ, տասներկու հատ դռքի վրայ, տասներկու հատ աթոռի մը վրայ՝ բազմած, տասներկու հատ քոյրնոքի նստած, տասներկու հատ շիտակ նստած, տասներկու հատ դռք ոտքի վրայ դրած, տասներկու հատ ձեռք ձեռքի վրայ, տասներկու հատ գլուխը ձեռքին կռթնած, տասներկու հատ ձեռքը սեղանի մը վրայ դրած, տասներկու հատ պառկած, տասներկու հատ ձեռքը գաւազան բռնած, տասներկու հատ խնդումներես, տասներկու հատ տխուր դէմքով, տասներկու հատ ալ ոչ խնդումներես և ոչ տխուր դէմքով: Այո՛, Աբիսողոմ աղա, աս ըսածներէս հատ մը եթէ պակաս ըլլայ՝ ձեր պատուոյն վնաս կուգայ:

— Իրաւ կըսէք, հարցուց Աբիսողոմ աղա:

— Սուտ խօսելու բնաւ պարտականութիւն չունիմ. եթէ ասոնք չունենան՝ քու վրագ ադէկ աչքով չեն նայիր, բոլոր մեծ մարդերն ասոնք ունին:

— Մեծ մարդերն ունին, ադէկ գիտես:

— Այո, ունին:

— Պզտիկներն ալ ունին ըսիր հասկա:

— Պզտիկներն այսչափ չունին, անոնք կամ երեք հատ և կամ շատ շատ վեց հատ

Հանել կուտան: — Բնաւ մտքէս չէր անցներ որ պատկերին այսչափ կարեորութիւն կը տրվի Հոս: — Այո, կարեորութիւնը հիմա միայն պատկերներուն կը տրվի, և որքան աղէկ քաշված ըլլան՝ այնքան աւելի կարեորութիւն կառնեն: — Քանի որ ամեն մարդ աւրատներն ունի, իմ մեծ մարդ ըլլալս ինչէն պիտի Հասկցվի. միայն մեծ մարդերը քաշել տալուն էին որ այն ատեն: — Բայց մեծ մարդերունը ուրիշ տեսակ է, խոշոր դիրքով և փայլուն թուղթի վրայ կը Հանեն: — Չկրնար ըլլալ որ սպասաւորներս ալ առջևս բարե ընած Հանենք: — Շատ աղէկ կըլլայ: — Իրաւ կըսէք: — Այո: — Օրինակի Համար ես ագարակներ ալ ունիմ, որոց մէջ շատ մը կովեր, ոչխարներ, ձիեր, սագեր, բազեր կան, անոնք ալ կարելի չէ պատկերին մէկ կողմը դնել: — Ատոնք կարելի չէ, բայց սպասաւորներդ կրնաս առնել, այնպէս չէ պարոն Դերենիկ:

— Այո, այնպէս է, պատասխանեց պատկերահանը: —

— Չկրնար ըլլալ որ, Հարցուց անորէն: Սքիսողոմ աղան, պատկերին տակը գրվի որ այս մարդն ագարակներ, ձիեր, կովեր, էշեր ունի: —

— Ատ չգրվիր, կրնայ գրվիլ բայց մինչև այսօր սովորութիւն եղած չէ: Սակայն թիւ Հարկ կայ զանոնք գրելու, արդէն ամեն մարդ շուտով կիմանայ: —

— Զիռ վրայ նստած կրնանք Հանել: —

— Այո, պատասխանեց Դերենիկը: —

— Զին վազցունելով սակայն: —

— Ատ դժուար է: —

— Շատ լաւ, վաղը կընայինք: —

— Եթէ կուզէք՝ մեքենան Հոս բերեմ վաղը: —

— Այո, այո, Հոս բերէք, կրկնեց Մանուկ աղան, վասն զի չվայլեր որ Սքիսողոմ աղան ձեր սենեակը դայ: Մեծ մարդերը միշտ իրենց տուններուն մէջ քաշել կուտան պատկերներն: —

— Գլխուս վրայ, ըսաւ Դերենիկն և ձեռները շփել սկսելով ոտքի վրայ ելաւ և կոտորովի սկսաւ այնպէս որ խօսք մը ըսել կուզէր և կը քաշվէր: —

— Յայտնի է թէ՛ ան մարդն որ բան մը
ըսել կուզէ և կը քաշվի, անպատճառ մտաւ
պիտի ուզէ:

— Վաղը մեքենան հոս բեր, ըսաւ Աբի-
սողոմ աղան:

— Շատ լաւ, պատասխանեց պատկերհա-
նը միշտ կոտորովելով և ձեռները շփելով:

— Վաղը մեքենան հոս բեր, ըսինք ա,
կըրկեց Աբիսողոմ աղան տեսնելով որ պատ-
կերհանը չերթար:

— Այս, հասկցայ, մեքենան վաղը հոս
պիտի բերենք պատասխանեց նորէն Դերենիկը,
բայց սովորութիւն մը ունինք մենք որ . . .
ներեցէք սակայն:

— Ըսէք:

— Բայց կաղաչեմ, ծանր չգայ ձեզի:

— Ծանր չգար ինձի:

— Սովորութիւն մը ունինք որ եթէ մե-
քենան մէկու մը տունը տանիլ հարկ ըլլայ
կանխիկ գումար մը կառնենք . . . ոչ թէ վըս-
տահութիւն չունենալնուս համար ալ սովո-
րութիւն մը յարգելու համար:

— Ատ քնն զէշ սովորութիւն է . . .

— Վերջապէս սովորութիւն մ'է:

— Շատ լաւ . . . երկու ոսկի կը բաւէ:

— Այո, կը բաւէ:

Աբիսողոմ աղան երկու ոսկի տուաւ պատ-
կերհանին որ դուռը բանալն և աներևութա-
նալն մէկ ըրաւ:

Է.

Կան մարդեր որ ցցունել կուզեն ինչ որ
չունին. կան ալ որ ցցունել չեն ուզեր ինչ որ
ունին. կան նաև որ ցցունել կուզեն ինչ որ
ունին: Աբիսողոմ աղան վերջիններէն էր, կը
փափաքէր որ բոլոր աշխարհ իմանայ աղա-
րակներ ունենալը և իւր փափաքն իրացնելու
համար ստակ ալ չէր խնայեր: Այսպէս, երբ
ըսին իրեն թէ մեծ մարդերն իրենց պատկեր-
ներն ունին՝ հաւանեցաւ որ ինք ալ իրենն
ունենայ. բայց կասկածելով թէ խաբված ըլ-
լայ և պարապ տեղը ստակէ ելլայ՝ Դերենիկին
մեկնելէն անմիջապէս ետքը հարցուց Մանուկ
աղային.

— Եթէ պատկերս քաշել չտամ՝ զիս մար-
դու տեղ չեն դներ:

— Քաւ լիցի, բայց քանի որ ձեր աստի-
ճանի մարդերը իրենց պատկերները հանել
տուած են, ձեզի ալ կը վայլէ որ անոնց պէս
ընէք: Երբ մէկն ձեր պատկերն ունենալ փա-

փառքի և դուռքի պատասխանէք թէ՛ պատկերի
քաջել տուած չեմ:

— Ի՞նչ կըլլայ:

— Բան մը չըլլար . . . բայց . . .

— Բայց ի՞նչ . . . ագարակներս կառնեն
ձեռքէս . . .

— Ամենևին:

— Ոչխարներս, կովերս կը յափշտակեն:

— Բնաւ . . . բայց . . . խաւարեալ մար-
դու տեղ կը դնեն ձեզի, չեն ըներ այն պա-
տիւն զոր կուտան մեծ մարդերու:

— Հասկցայ. ի՞նչպէս հանել տալու եմ
ուրեմն պատկերս որ տարակոյս չմնայ թէ
պզտիկ մարդ չեմ, վասն զի ըսիք թէ պզտիկ-
ներն ալ իրենց սրտակերներն հանեն:

— Զեր պզտիկ մարդ չըլլալը հասկցնելու
համար մեծ պատկեր հանելու էք, թիկնաթո-
ռի մը վրայ նստած:

— Նոր հագուստներս հագնելու եմ, այն-
պէս չէ:

— Այո՛:

— Ժամացոյցս ալ կախելու եմ հարկաւ:

— Տարակոյս չկայ:

— Սանկ ծխափող քաշելով և երկու մարդ
ալ դէմս բարեւ բռնելով և մէկն ալ ետեւէս
ձիւ բռնելով:

— Այո՛, այո՛:

— Դեռ ուրիշ ի՞նչ պէտք է փառաւոր
երևնալու համար:

— Այսչափ բաւական է:

— Կուգէի որ սպասաւորներէս երկուքն
ալ չախելով դիմացէս վռնտէի և անոնք ալ
գլուխնին ծռած դուրս ելնէին. վերջապէս սանկ
բաներ չը՝ կրնար ըլլալ . . . կամ թէ մէկը
ծեծէի . . . օրինակի համար, մեր ագարակնե-
րուն վերակացուին երեսն ի վեր պօռալի . . .
«մարդ, քեզի քանի անգամներ հրամայեցի որ
մշակներու հետ քաղցրութեամբ վարվիս, կո-
վերուս հետ սիրով երթաս, վար ու ցանը ժա-
մանակին ընես, քանի որ ասոնք չըրիր, ես ալ
քեզի կը վռնտեմ»: Աւերակացուն ալ թաշկի-
նակովն աչերը սրբելով՝ ոտքերուս իջնայ, աղա-
նակովն աչերը սրբելով՝ «զաւակներուս սիրոյն
համար ներէ՛ յանցանացս, այսչափ տարիներէ
հետէ ձեր հացը կուտեմ, դուք իմ բարերարս
էք, ես գձեզ գրկերուս մէջ այնչափ գրկած
ու պտտցուցած եմ երբ դեռ պզտիկ էիք . . .
«վերջապէս սըւոր նման» բաներ չենք կրնար
դնել պատկերին մէջ:

— Ատոնց վրայ վաղը կը խորհինք, մենք
հիմա սխիւնք մեր երէկուան պատմութեան որ
կիսատ մնաց: Մեկըն աղան զիս տեսնե-

լուն պէս . . . :

— Կամ թէ սանկ կռնակի վրայ պառկիմ
և սպասաւորներս ալ բան թալօնս քա-
շեն . . . :

— Զիս տեսնելուն պէս մօտեցաւ ինձի
և . . . :

— Նա րկիւ էջով աւելի փառաւոր չըլ-
լաւ . . . :

— Մօտեցաւ ինձի և ձեռքերս բռնելով
ըսաւ թէ այսօր չաշխատինք՝ մեր չուգած
մարդերը թաղական պիտի ընտրվին:

— Սանկ տառ կանգուն երկայնութեամբ
մարբօւճմը . . . :

— Անոնք վաղուան գործ են, Արիստոյոմ
աղա, թող տուէք որ սա պատմութիւնս
լմնցնեմ: Մելքոն աղան թեւէս բռնելուն պէս
քաշեց զիս ազգային ընթերցատունն ուր երի-
տասարդներ նստած թողլով կը խաղային:

— Ես ալ կըսեմ որ մարբօւճը եթէ
կարճ ըլլալ՝ աւելի աղուոր կերեալ պատկերին
մէջ:

Կեանքիս մէջ հարիւր անգամէն աւելի
հանդիպած եմ այս տեսարանին, ուր երկու
դերասաններ խօսքն իրարու բերնէն լափշտա-
կելով՝ իւրաքանչիւրը կը փափաքի առաջ իւր
խօսքը մտիկ ընել տալ: Այո, հարիւր անգամ

ներկայ դտնըված եմ, երկու անգամ ընկերու-
թիւններու մէջ և իննըսունը ութը անգամ
Ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ: Հա-
րիւր մէկերորդ անգամն էր այս, և սատանան
կը դրդէր զիս ըսելու այս երկուքէն մէկուն
«թող տուր դիմացինիդ լմնցնել իւր խօսքն և
վերջը խօսէ»: Բայց որովհետեւ ուրիշ անգամ-
ներ այսպէս խօսած ըլլալուս համար մէկուն
կամ մէկալին սիրտը կոտրած եմ, որոշեցի չէ-
զոքութիւն պահել, թող տալ իրենց փոխաս-
ցութիւն ընել և սպասել տեսնելու համար
թէ ինչպէս պիտի վերջանայ այս տեսարանն
որ Ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ
գրեթէ միշտ կուրծով կը վախճանի:

— Իրաւունք ունիք, պատասխանեց Մա-
նուկ աղան, կարճ մարբօւճը շատ աղէկ
կերեալ պատկերին մէջ, բայց և այնպէս մա-
քուր և շիտակ ըլլալու է թաղական ընտր-
վող մարդը:

— Դուք աղէկը կը ճանչնաք:

— Իմ ճանչնալս մինակ օգուտ չըներ,
քուէարկութեամբ կընտրվի:

— Քուէարկութեամբ:

— Այո, ըստ Սահմանադրութեան քուէ-
արկութիւնը կընտրէ:

— Ի՞նչ կըսէք, թաղեցին քուէ պիտի

տայ հիմա աղէկ մարբուճամբ ընտրելու համար: Գիտա զմտացմով մ զ ին ասցանմով ին — Թաղականի վրայ է մեր խօսքը: Գիտա — Թաղականի ուսկից մ հանեցիր: մարբուճի վրայ է մեր խօսքը: Գիտա — Մի բարկանաք, Աբիսողոմ աղա, այնպէս ըլլալ: Ինչո՞ւ բարկանամ պիտի: ... վաղը երթանք հատ մը առնենք: Գիտա — Կառնենք: Այս պահուն սենեակին դուռը բացվեցաւ և կնկան մը գլուխ երևցաւ: Գիտա — Այս կինը Շուշան կը կոչվէր և իւր արհեստն ալ սիրոյ միջնորդութիւն էր: այրերուն կին կը գտներ, կիներուն այր կը մատակարարէր և զանոնք իրարու հետ ամուսնացնելով իւր աշխատութեան վարձքը կընդունէր: Երբեմն ալ այրը կինէն կը դատէր և դարձեալ իւր աշխատութեան փոխարէնը կառնէր: Տարիքն եթէ իրեն հարցնես, երեսունը վեց է, իսկ եթէ հարցնես ինձի, որ միշտ սովորութիւն ունիմ կնկան մը խոստովանած տարիքին վրայ տասն աւելցնել, քառասունը վեց է: Ծաղկի հիւանդութիւնը իւր նշանները ձգած է անոր երեսը: Սև և երկար դէմք մը որուն կէսը կը կազմէր ծնօտը, և որուն մէջ

տեղը երկնցած էր քիթ մը որ բարձր և ճոխ լանգ մ'ունէր, կը կրէր իւր վրայ երկու փոքրիկ և սև աչեր որ ամեն վայրկենին չորս կողմը կը պտըտէին: Հագիւ երկու մատ լայնութեամբ ճակատ մ'ունէր. ընքունները հիւանդութենէ թափած էին: Տիկին Շուշան գլուխը դռնէն ներս խօթելէն ետքը դուռը բացաւ և ներս մտաւ ըսելով.

— Եթէ զաղտնի խօսք մը ունիք՝ դուրս ելնեմ:

— Ոչ, պատասխանեց Մանուկ աղան, թաղականի վրայ կը խօսէինք:

— Գետնին տակը անցնի այն թաղականի խնդիրն, ըսաւ Տիկին Շուշան, և ծանրութեամբ գլուխն Աբիսողոմ աղային ծռելով գնաց բազմոցի մը վրայ նստելու:

— Բարի եկաք, Տիկին, ըսաւ Մանուկ աղան.

— Բարի տեսանք: Դուք ալ բարի էք եկեր Աբիսողոմ աղա, քաղաքնիս թնչպէս գտաք նալինք, հաւնեցա՞ք:

— Հաւնեցալ, շատ աղէկ է:

— Այս կողմերը թնչ գործ ունիք, հարցուց Մանուկ աղա, դարձեալ նշանաւոր մը կալ, թնչ կալ:

— Հրամմեր էք, սա դիմացի տունը եկալ՝
և անգամ մ'ալ ձեզի հանդիպիմ ըսի: Սա Ան-
թառամին աղջիկը դիմացինիդ տղուն կուզեմ
շինել: Գործն ալ լմնցածի պէս էր, բայց տի-
կին Մարթան իւր աղջիկը տալ ուզելուն հա-
մար Անթառամին աղջկանը վրայօք խել մը
խօսքեր ըսած է մանչուն, ան ալ քիչ մը պա-
ղած է: Այսօր եկալ որ զինքը տեսնեմ և հա-
մոզեմ բայց դուրս ելած ըլլալուն՝ վաղը պի-
տի գամ:

— Աղջիկ մ'ալ մեր Աբիսողոմ աղային
չգըտնամ:

Աբիսողոմ աղան ժպտեցաւ:
— Տիկինն արդէն իմացուց ինձի վարը
թէ Աբիսողոմ աղան կարգված է և քս ալ
շիտակը անոր համար վեր ելայ, պատասխա-
նեց Տիկին Շուշանը ճերմակ թաշկինակովն
քիթը սրբելով:

— Անանկ միտք մը ունիմ, ըսաւ Աբի-
սողոմ աղան տեղէն ելնելով և սիկաւ մը
հրամցնելով տիկին Շուշանին:

— Եթէ անանկ միտք մը ունիք՝ քեզի
ալ կըրնանք ձեր ուզածին պէս աղջիկ մը
գտնել. քսան տարի է ի վեր այս գործին մէջն
եմ, ամենքն կը ճանչնամ: Հրամանքնիդ ինչպէս
աղջիկ կուզէք, անգամ մը ան հասկնալու եմ ես:

Մանուկ աղան տեսնելով որ Աբիսողոմ
աղան տիկին Շուշանի հետ խօսքի բռնուե-
ցաւ, դուրս ելաւ ուրիշ անգամի պահելով թա-
ղականի պատմութիւնն զոր չէր կըցած աւար-
տել:

— Աղուոր աղջիկ մը կուզեմ, պատաս-
խանեց Աբիսողոմ աղա խնդալով:

— Գիտեմ որ աղուոր աղջիկ կուզես. ու-
ղած աղջիկդ հարուստ ըլլալու է:

— Այո:

— Պարկեշտ:

— Հարկաւ:

— Տասնըվեց տասնևութ տարեկան:

— Ծիշդ:

— Դաշնակ զարնել գիտնայ:

— Գիտնալու է:

— Աղէկ պարէ:

— Հրամմեր էք:

— Շատ լաւ, ասանկ աղջիկ մը կալ ձեռ-
քիս տակը, բայց այս տեսակ աղջիկները գործ
չեն տեսներ տունը. առտուընէ մինչև իրի-
կուն ծունկի ծունկի վրայ կը դնեն և կերգեն,
կը պարեն և կամ բոլոր օր կը պտըտին. հի-
մակուընէ ըսեմ վերջէն ինձի պատճառ չը-
բռնես. աղէկներն ալ կան բայց գտնելը շատ
դժուար է: Քու ըսած աղջիկներուդ մէջ անանկ-

ներ ալ կան որ իրենց ուղած մէկը կը սիրեն
և շատ անգամ անոր հետ գեղ մը կը փախ-
չին և դուն ալ կսպասես որ կինդ դայ:

— Ի՞նչ կըսէք: Եթէ այնպէս է չեմ ու-
զեր:

— Բայց կան ալ որ վրադ կը խենդենան:

— Եթէ այսպէս է՝ կուզեմ:

— Բայց կան ալ որ ամիս մը իրենց սի-
րածին հետ կապրին և քու անունդ բնաւ չեն
տար:

— Եթէ այնպէս է՝ չեմ ուզեր:

— Բայց կան ալ որ վայրկեան մը քովէդ
չեն բաժնովիր:

— Եթէ այսպէս է՝ կուզեմ:

— Ասոնք ըսելուս համար ինձի բան մի
ըսեր. վասն զի կան անանկներ ալ որ թող
կուտան իրենց կինը ուրիշի մը հետ սիրահա-
րութիւն ընել և աղջկան հօրմէն քիչ մը
դրամ առնելով աչք դոցել:

— Իրաւ կըսէք, անանկ էրիկ մարդ կը
գըտընվի՞ աշխարհիս վրայ:

— Մազէս շատ:

— Եւ այն տեսակ էրիկ մարդերու և կի-
ներու երեսը ո՞վ կընայի:

— Ամեն մարդ. կինը կարգարացնեն ըսե-
լով թէ՛ սատանայէ խաբված է, էրիկն ալ կը

սրբացընեն ըսելով թէ՛ խեղճը՝ չգիտեր իւր
կնոջ բռնած ընթացքը:

— Ե, հիմալ կը ճաթիմ . . . չեմ ուզեր
չեմ ուզեր, թող մնայ, իմ քաղաքս կը կարգ-
վիմ:

— Բայց և այնպէս անանկներ ալ կան որ
քեզի համար իրենց հոգին անգամ կուտան:

— Անանկ մէկն եթէ գտնեմ՝ կը կարգ-
վիմ:

— Ես ալ անանկ մէկը պիտի գտնեմ քե-
զի. իմ հարցունելս սա է որ ձեր ինչ տեսակ
աղջիկ ուզելը հասկնամ:

Ես ալ իրաւունք կուտամ տիկին Շուշա-
նին. վասն զի ամեն օր այնպիսի ամուսնու-
թիւններ կը տեսնենք որք մարդուս զարմանք
կուտան: Ատեն մը հետաքրքրութեան համար
կարգված մարդու մը սիրոյ կրկնատոմարը գրե-
ցի, և տարեգլխուն հաշուէկըշիւը հանելով
տեսայ որ այդ մարդը անանկացած էր բարոյա-
կանութեան մէջ: Բարեւս կտրեցի իրմէ և սա-
կայն մեծ զարմանքով տեսայ որ այդ մարդը
մեծ պատիւ կը գանէ ընկերութիւններու մէջ
և իբրեւ բարոյականի տէր անձ մը ամեն կող-
մէ լարգանք կընդունի: Հետաքրքրութիւնս
աւելցաւ, հաշուէկըշիւս նորէն աչքէ անցուցի
և դիտեցի որ կինն զոր ես այդ մարդուն ըն-

կեր նշանակած էի Մայր Հաշույն մէջ, դրամա գլուխի կողմ անցած է երկանը տետրակին մէջ: Եթէ օր մը սիրոյ տոմարակալութիւն մը Հրատարակեմ, մեծ յուզմունք պիտի սլափառեմ Հաշուագէտներու մէջ. վասն զի ես շատ էրիկ մարդիկ գիտեմ որոնք կինն՝ իրենց սիրոյ Հաշուոյն մէջ ընդհանուր ծախքի կողմ կանցունեն. շատերը կարասիքի Հաշուոյն տակ կը գրեն. ոմանք ընդհանուր ապրանքի կարգը կանցունեն. ոմանք վճարելի թուղթերու և ոմանք ընդունելի թուղթերու Հաշուոյն մէջ կը նշանակեն: Խիտ քիչ են այն նախանձեղի ամուսնութիւններն որոնց մէջ կինը երկանը ընկեր կարձանագրվի սիրոյ տետրակին մէջ:

— Կարգվիլը շատ անուշ բան է, յարեց սիրոյ միջնորդն, քեզի յարմար աղջիկ մը գտա՛ր, ամեն օր արքայութեան մէջ ես . . . :

— Ես ալ ասոր Համար է որ կարգվիլ կուզեմ:

— Կինդ բնաւորութեանդ չյարմարեցա՛ւ, ամեն օր դժոխքի մէջ ես, կրակներու մէջ կերիս:

— Ես ալ ասոր Համար է որ կարգվելու կը վախնամ:

— Նայեցէք, ձեզի բան մը ըսեմ աղա,

Հրամանքնիդ Հարկաւ մեծ տեղէ մը աղջիկ կուզէք առնել, վասն զի դուք ալ մեծ մարդ մ'էք:

— Այո՛, այո՛, մեծ տեղէ կուզեմ:

— Ես ալ քեզի մեծ տեղէ մը աղջիկ կը գտնեմ, բայց Հրամանքնիդ Փրանսերէն գետէք:

— Մեծ տեղէ աղջիկ առնելու Համար անպատճառ Փրանսերէն գետնալու է:

— Այո՛, վասն զի մեծ տեղի աղջիկներն Փրանսերէն կը խօսին, և երբ կին մը իւր էրկանը չգիտցած լեզուով ուրիշի մը հետ կը խօսի՝ տակէն նախանձ կելնէ:

— Ես ալ կը սորվիմ Փրանսերէն:

— Բաց ի ասկից երջանկութիւնը շատ քիչ կը գտնվի այն ամուսնութեան մէջ ուր կնիկն էրիկէն աւելի բան գիտէ:

— Այնպէս է, ես ալ այն կարծիքէն եմ:

— Հրամանքնիդ Լըոպական եղանակներէն բան մը կը Հասկնա՛ք:

— Ամենեւին բան մը չեմ Հասկնար և մանաւանդ թէ կը ձանձրանամ:

— Ինչ պիտի ընես ուրեմն եթէ կինդ ժամերով դաշնակի առջևն անցնի և այդ նուազարանի վրայ Լըոպական խաղեր զարնէ:

— Թո՛ղ չեմ տար, ես ձանձրոյթ կիմանամ:

— Ան հաճուք կղզայ: —
— Կին մը ինչ իրաւունք ունի իւր էր-
կանը գլուխ ցաւցունելու:

— Երիկ մը ինչ իրաւունք ունի իւր կինն
զուարճութենէ զրկելու:

— Եթէ գործը մինչեւ սա տեղուանքը
պիտի գայ, չեմ կարգվիր:

— Չկարգվիլ չըլլար, միայն թէ պիտի
ստիպվիս կնկանդ ճաշակին յարմարելու համար
դաշնակ սորվիլ:

— Ես կրնամ սովորիլ:

— Ինչո՞ւ չէ, մանաւանդ թէ աւելի գիւ-
րին է քեզի դաշնակ զարնել սորվիլ քան թէ
կնկանդ դաշնակ զարնելը մոռնալը:

— Եթէ այսպէս է՝ ատոր ալ ճամբան
դտանք ըսել է:

— Ասոնք ըսելուս պատճառն ան է որ
ես հոգիս սեցունել չեմ ուզեր, ամեն բան
առաջուց կըսեմ որ վերջէն ինձի պատճառ
չընեն: Իմ ձեռքիս տակ ամէն դասէ աղջիկ
կայ. բարձր դասէն, միջին դասէն և ստորին
դասէն. այս երեք դասէն ալ ծախու աւրանք
ունիմ, հրամանքնիդ ձեր քսակին հետ խորհր-
դակցեցէք և ինձի ըսէք սա դասէն կուզեմ:
Յալտնի է որ բարձր դասը շատ սուղ է, մի-
ջինն նուազ սուղ և ստորինն աժան:

— Ես շատ աժան չեմ ուզեր:

— Շատ լաւ, աղջիկը ձերմակ գոյն ու-
նենայ թէ քիչ մը թուխ:

— ձերմակ կուզեմ:

— Աչքերը ս՞ե թէ կապոյտ:

— Եկու տես որ սեն ալ կը սիրեմ կա-
պոյտն ալ . . . :

— Կամ մին պիտի ըլլայ կամ միւսը.
վասն զի չկրնար ըլլալ անանկ աղջիկ մը որուն
մէկ աչքը կապոյտ ըլլայ և միւսը սև:

— Կապոյտ ըլլայ թող:

— Շատ լաւ: Հասակն և մազերը . . . :

— Երկար, երկար:

— Մէջքը . . . :

— Մէջքը բարակ ըլլայ, բայց տկար չեմ
սիրեր, կուզեմ որ քալած ժամանակը միտերը
շարժին:

— Կը հասկնամ, այսչափը հերիք է. ճիշդ
ուզածիդ պէս աղջիկ մը կայ որ շատ ալ պար-
կեշտ է և իրեն էրկանը համար հոգի տալ կե-
րեալ:

— Ես ալ անանկ մէկը կուզեմ:

— Թերևս վաղը քու անունդ իրեն ըսե-
լուս պէս վրադ սէր կապէ: Պատկերդ տուր որ
իրեն անգամ մը ցցունեմ:

— Պատկերս վաղը հանել պիտի տամ:

— Վաղը . . . վաղը հանել տալու որ ըլ-
լաք ութը օրէն կառնէք և ութ օր սպա-
սենք:

— Խնչո՞ւ սպասենք, վաղը կերթանք, մեծ
տեղէն է աղջիկը:

— Այո՛:

— Հայրը հարձուտ է:

— Շատ հարուստ է, բայց հարստու-
թիւնը չը ցցուներ:

— Շատ խանութներ ունի:

— Քսանի չափ:

— Տուն:

— Քառասունի մօտ:

— Շատ աղէկ, վաղը չէ միւս օր կեր-
թանք այդ աղջիկը տեսնելու:

— Գլխուս վրայ. ցերէկին կուգամ և մէկ
տեղ կերթանք: Մնաք բարով, Աբիսողոմ աղա,
սիրտդ հանգիստ բռնէ, ես քեզ չեմ խաբեր,
ուրիշներու կրակէ շապիկ հագցնողներէն չեմ:
Կեցիք բարով. վաղը չէ միւս օր:

Տիկին Շուշանը կը մեկնի:

Ը.

Մանուկ աղան որ վարի սենեակն էր և
խահվէ կը խմէր, Տիկին Շուշանին վար իջ-
նալն տեսնելուն պէս խահվէի գաւաթն թո-
ղուց և Աբիսողոմ աղային քովը գնաց:

— Այսպէս, ըսաւ, Մելքոն աղան թեւէս
քաշեց և մէկտեղ ընթերցատունը մտանք: Այդ
ընթերցատունը ժամանակաւ գինետուն էր:
Աստուած ողորմի հոգուն, Կոմիկ աղան կը
բռնէր, աղէկ մարդ մ'էր. հիւանդութիւն մը
եկաւ վրան, շատ բժիշկներ նայեցան, ճար
մը չկրցին գտնել և խեղճը մեռաւ . . . :

— Մանուկ աղային կինը՝ լրագիր մը ի
ձեռին ներս մտաւ և լրագիրը Աբիսողոմ աղա-
յին տալով.

— Մեծապատիւ Էփէնտին յատկապէս բա-
րև ըրած է ձեզի, ըսաւ և դուրս ելաւ:

Աբիսողոմ աղա աճապարանօք բացաւ լը-
րագիրն և կարդաց.

«Վանէն հետեւեալը կը գրեն մեզ: Այս
չէ, վարինը կարդանք, ըսաւ և կարդաց: Մեր
բարեկամներէն մին Մուշէն հետեւեալը ղրկած
է մեզ ի հրատարակութիւն: Աս ալ չէ, միւ-
սը նալինք. Ք ու ը ի է ա՛՛՛ ը ի ա ն ի մէջ հե-

տեւեալ տողերը կը տեսնուին. միւս երեսը ան-
ցնինք: «Թ ա յ մ զի թշակիցը հետեւեալը հե-
ռագրած է լիշեալ լրագրին»: Ասոնց մէջ իմ
անունս չկայ . . . սա կտորը նախնիք . . . Մայ-
րաքաղաքին ազնուական զասուն անգամ մ'ալ
աւելցաւ այս օրերս: Երեւելի վաճառական և
բազում ագարակներու տէր, ազգասէր, լեզուա-
գէտ, ազնուասիրտ և վեհանձն Արխողոմ Էֆէն-
տի որ մեր ազգայնոց ծանօթ է, երէկ Տրա-
պիզոնի շոգենաւով մայրաքաղաքս եկաւ և
ուղղակի Բերա ելաւ: Ծաղկի փողոց թիւ 2
տունը: Արխողոմ Էֆէնտիի պէս մէկուն մը
մայրաքաղաքս գալն անշուշտ մեծ ուրախու-
թիւն պիտի պատճառէ մեր բարեմիտ ազգայ-
նոց: Արխողոմ աղան Մելքոն աղային դառ-
նալով տես, ըսաւ, ինչ դրած է ինձի համար
և բարձր ձայնով անգամ մ'ալ կարգաց:

— Մեծապատիւ Էֆէնտին բարեւ կընէ
եղեր, ըսաւ Տիկինը նորէն ներս մտնելով, բա-
ժանորդագին պիտի տաք եղեր:

— Հիմա, ըսաւ Արխողոմ աղան և առա-
ւել բաժանորդագինն աիկնոջ որ վաղելով վար
իջաւ:

— Սա մարդը գէշ չ'ը գրեր կոր հէ,
հարցուց Արխողոմ աղան:

— Այո, գէշ չըգրեր:

— Պատուական լրագիր մ'է: յայն յանաւ

— Աւելի պատուականը կընայ ըլլալ:

Տիկինը գուռը բանալով Արխողոմ աղա-
ինն նամակ մը և խոշոր ծրար մը յանձնեց
ըսելով: Ես աշխատեցի ձեռքդ տալու:

— Մեծապատիւ Էֆէնտին մասնաւորա-
պէս կը բարեւէ զձեզ:

Արխողոմ աղան նամակը բացաւ և հե-
տեւեալը կարդաց:

— Մեծապատիւ Էֆէնտի

Զեր Մեծապատուութեան մայրաքաղաքս
գալն իմանալով փութացի ձեր գալուստը շնոր-
հաւորելով՝ լրագրէս տասն օրինակ ղրկել: Քա-
ջայուս եմ որ պիտի հաճիք ձեր բաժանորդու-
թեամբը քաջալերել լրագիրս, որով պիտի խա-
խուսէք զիս որ խմբագրական տաժանելի աս-
պարէզին մէջ ազգին ծառայութիւններ ընե-
լու կոչուած եմ:

Մնամ յանգանօք

Խմբագիր—Տնօրէն

. ԼՐԱԳՐՈՅ

(ԿՆՆԱՆՈՒՄ)

— Տասը հատն քննեմ . . . :

— Կշտանալով կը կարգանք . . . :

Տիկինը նորէն ներկայացաւ և ծրարով մը

նամակ մ'ալ տուաւ Աբխազոյ աղալին որ բանալով սկսաւ կարգալ:

«Մեծապատիւ էֆէնտին:

Զեր հանրածանօթ ազգասիրութիւնը քաջալերութիւն տուաւ ինձ լրագրէս տասնըհինգ օրինակ ղրկել ձեզ: Քաղցր է ինձ յուսալ որ պիտի բարեհաճիք զանոնք ընդունիլ և պաշտպան կանգնիլ լրագրութեան որ մեր մէջ ընթերցասիրութեան չը տարածուելուն պատճառաւը դժբաղդաբար գէշ վիճակի մը մէջ կը գտնվի:

Մնամք յարգանք

Խմբագիր—Տնօրէն

... . ԼՐԱԳՐՈՅ

(«ԽՐԱԳՐՈՅ»)

Աբխազոյ աղան նամակը ծալլելու վրայ էր տիկինը ներս մտաւ:

— Մեծապատիւ էֆէնտին սիրոյ բարեներ կրնէ եղեր ձեզի, ըսաւ և նամակով մը գիրքեր ներկայացուց Աբխազոյ աղալին որ նամակը բացաւ և սկսաւ կարգալ:

«Մեծապատիւ էֆէնտին

Իմ մտքիս ծնունդն եղող քերթուածները հրատարակած ըլլալով՝ արժան դատեցի անոնցմէ քառասուն օրինակ ձեզ ղրկել: Կը յուսամ որ շնորհ կրնէք զանոնք ընդունելու և կեր-

պով մը քաջալերութիւն տալու ինձ որպէս զի միւս քերթուածներս ալ քիչ օրէն հրատարակութեան տամ:

Խնդրելով որ ընդունիք իմ խօրին մեծաբանաց հաւաստիքը, մնամ ձերդ մեծապատուութեան խոնարհ ծառայ («ԽՐԱԳՐՈՅ»)

Աբխազոյ աղան նամակը գոցեց և քովը դրաւ:

Տիկինը դարձեալ ներս մտաւ:

— Մեծապատիւ էֆէնտին բարեւ ըրած է դարձեալ, հարցուց Աբխազոյ աղան:

— Ո՛չ, բեռնակիրներէն մէկը եկած է և կըրողչէքը կուզէ:

Աբխազոյ աղան քսան դահլիւն հանեց տուաւ:

Տիկինը դուրս ելաւ, դուռը գոցեց:

— Ընթերցատան մէկ անկիւնը քանի մը հոգի նստած ընտրելի թաղականներու ցուցակը կը պատրաստէին, ըսաւ Մանուկ աղա իւր պատմութեանը թելն ձեռք առնելով: Անոնք մեր կողմէն չէին և կաշխատէին որ իրենց ուզած կաշառակեր մարդերը թաղական ընտրեն:

— Տղուն մէկը եկաւ սա գիրքերը ձեռք գնաց, ըսաւ տիկինը նորէն մտնելով, Մեծա-

պատիւ եփէնտին շատ բարեւ կընէ եղեր և
այսօր կամ վաղը պիտի գայ եղեր զձեզ տես-
նելու:

— Տիկինը գրքերը սեղանի մը վրայ դրաւ:
— Ի՞նչ ընեմ այսչափ գիրքերը, գրա-
վաճառ պիտի ըլլամ ես: Չեմ ուզեր, ալ աս-
կից վերջը եթէ բերող ըլլայ՝ մի ընդունիր,
Աբիսողոմ աղան հոս չէ ըսէ և ճանբէ:

— Ատ ալ չըլլար, դուն խմբագիրները
չես ճանչնար, անոնց մէջ կը գտնուին այն-
պիսիներ որ երբ խմանան թէ իրենց ընկեր-
ներէն մէկուն լրագիրն առած ես և իրենցը
չես առեր՝ վրադ կը յարձակին ու չլսված խօս-
քեր կընեն:

— Եթէ այնպէս է ընդունէ որչափ լրա-
գիր որ բերեն. քնչ ընենք, բռնվեցանք ան-
գամ մը. եթէ գիրք բերեն մի ընդունիր:

Տիկինը գլուխը ծռելով դուրս ելաւ:

— Թէպէտ և այդ մարդիկն իրենց ուզած-
ները թաղական ընտրելու կաշխատէին, բայց
իրենց մէջ ալ անմիաբանութիւն կար. ակնա-
վաճառն իւր առաջին յաճախորդը կուզէր թա-
ղական ընտրել, հացագործն կուզէր թաղա-
կան ընտրել այն մարդն որուն տունը օրը
տաօր հաց կուտար. դերձակն թաղական տես-
նել կը փափաքէր այն երիտասարդն որուն

վրայ շաբաթը երկու անգամ հագուստ կը ձևէր
և կը կարէր. համետագործը քուէ տալ կուզէր
այն հարուստին որուն մէկ երկու համետ կը
շինէր տարին. խմբագիրն իւր բոլոր բաժանոր-
դները թաղական խորհրդոյ մէջ տեսնել կու-
զէր. փաստաբանը իրեն շատ դատ լանձնողին
քուէ կուտար. բժիշկն իւր ամենէն ծանր հի-
ւանդին և գինեպանն ալ ամենէն շատ օղի
և գինի խմողին կուզէր լանձնել թաղին գոր-
ծերը: Ահա այսպէս իրենց մէջ . . .

Մանուկ աղան դարձեալ չկրցաւ շարու-
նակել իւր պատմութիւնը, վասն զի ուրիշ
հիւր մը ներս մտնելով ընդհատեց անոր խօսքը:

Այս հիւրը մաքուր հագված երիտասարդ
մէր, իւր կլոր և ճերմակ գէմքը շրջանակված
էր գեղինով խառն սև մօրուքէ մը որ շատ
չէր վալլեր: Պատկերներ կան որ առանց շըր-
ջանակի աւելի գեղեցիկ կերևան. թէպէտ և
կան ալ որ գեղեցիկ երևալու համար շրջանա-
կի կը կարօտին: — Եթէ բնութիւնը չարգիլեր
կիներու շրջանակի մէջ անցունել իրենց գէմ-
քերն՝ այսօր որչափ կիներ մօրուք պիտի ու-
նենալին: — Այս երիտասարդը ներս մտնելուն
պէս հանեց իւր սև և երկար գլխարկն և բա-
րեւեց սենեակին մէջ գտնուող երկու բարե-
կամները:

Մանուկ աղան անմիջապէս դուրս ելաւ բարկութեամբ՝ մռմռայով։

— Այս տարիքն եկած եմ և ասանկ բան գլուխս եկած չէր. թո՛ղ չեն տար որ երկու խօսք ընեմ, հազիւ թէ բերանս կը բանամ, մէկը կողգայ, կսկսի խօսիլ և իմ խօսքս բերնիս մէջ կը մնայ։

— Արիստողոմ աղա հրամանքնի՞ք էք, հարցուց հիւրն բազմոցի վրայ նստելէն ետքը։

— Այո՛, ես եմ։

— Շնորհակալ եմ որ Արիստողոմ աղան դուք էք. ձեր գալուստը լրագրի մէջ կարդացի և շատ ուրախացայ որ ազգերնուս մէջ ձեզի պէս ազնիւ սիրտ կրող ազգասէրներ պակաս չեն, վասն զի այն ազգն որ ազգասէր չունի իւր մէջ՝ ազգ չէ։

— Այո։

— Փոխադարձաբար այն ազգասէրն ալ որ ազգ չունի՝ ազգասէր չէ։

— Շիտակ է։

— Այս երկուքն իրարու հետ այնպիսի սերտ կապակցութիւն մ'ունին որ իրարմէ բաժնելուդ պէն՝ երկուքն ալ կը կորսըվին։

— Այնպէս է։

— Ազգ մը որ իւր աշխատանքները չբաշխեր, աւելցուց հիւրն միշտ ծանր և լըր-

ջագոյն եղանակաւ մը, ազգերու կարգ անցնելու բնաւ իրաւունք չունի։

— Շատ աղէկ կը խօսիք։

— Եւ երբ աշխատաւոր մը վարձքը չընդունիր իւր ազգէն՝ բնականաբար կը վհատի և երբեմն կը խորհի երթալ ինքզինք ծովը նետել։

— Ատ տղայութիւն է։

— Ներեցէք, Արիստողոմ աղա, եթէ մեր այս առաջին տեսութեանը քիչ մը համարձակ կը խօսիմ ձեզի հետ։

— Հոգ չէ։

— Ծառագ վեց տարի Եւրոպա մնացած եմ և բժշկութիւն սորված եմ։

— Աղէկ արուեստ։

— Գիշերները քունս ծախելով՝ կարդացած ու գրած եմ որպէս զի քաղաքս դառնամ և ազգիս ծառայութիւն ընեմ։

— Մարդ ալ իւր ազգին ծառայութիւն ընելու է։

— Երկու տարի է որ հոս կը գտնըվիմ և մինչև այսօր հազիւ չորս հիւանդ նայած եմ. հասկցիր թէ ի՞նչպէս կը քաջալերվին հոս բժիշկները։

— Ցաւալի բան . . . այս տեղացիները հիւանդ ըլլալու սովորութիւն չունին . . . :

— Ունին, բայց հոս հիւանդները ազգային զգացում չունին, Հայաստանի վրայ գաղափար չունին։

— Ի՞նչ կըսէք։
— Այն, երբ հայ մը հիւանդ ըլլալ՝ օտար ազգէ բժիշկ մը կը բերէ իւր տունը առանց գիտնալու թէ հայու ցաւն հայը կարող է միայն բժշկել, առանց համոզվելու թէ օտարը չէ՝ կարող հայու ցաւուն դարման ըլլալ։ Այսօրուան օրս երկու հազարէն աւելի հայ բժիշկ կալ, ասոնց մէջէն հինգ վեց հատը, մանաւանդ երկու երեք հատը պատուաւոր կեանք կանցունէ և անդին մնացածը ամեն օր բերանը բաց կսպասէ որ հիւանդ մը ներկայանալ իրեն և ստակ առնէ։

— Գէշ վիճակ։
— Ի՞նչ ընեն ազգային բժիշկներն երբ ազգային հիւանդներն օտարներու կը գիմեն... Ի՛հ, օտարասիրութիւն, օտարասիրութիւն, գոչեց բժիշկն աչերն երկինք վերցնելով, երբ պիտի երթաս մեր քովէն։

— Օտարասիրութիւնը աղէկ բան չէ։
— Մանաւանդ թէ բժիշկները քաջալերելու չափ հիւանդութիւն ալ չկալ մեր ազգին մէջ. և այն ազգին մէջ որ հիւանդութիւնը տարածված չէ՝ պարապ բան է ևր-

պալի բժիշկներուն չափ ճարտար բժիշկներ յուսալ. ինչպէս նաև այն ազգն որու մէջ ընթերցասիրութիւնն տարածված չէ իրաւունք չունի տաղանդաւոր և հանճարեղ հեղինակներ ունենալու. տաղանդն և հանճարն առանց քաջալերութեան կը մեռնին։

— Շատ իրաւունք ունիք։
— Չէք կարող երևակայել, Արիստոզոմ աղա, թէ որչափ յուսահատած եմ. հազար անգամ զղջացած եմ, երկու հազար անգամ անէծք կարգացած եմ բժիշկ ըլլալու համար, ուր էր թէ բժիշկ ըլլալու տեղ հիւանդ ըլլալի և... մեռնելի. մեր ազգին մէջ հիւանդութիւնը բժշկութենէն աղէկ է, վասն զի տգիտութիւնն գիտութենէն աւելի կը քաջալերվի... թեթեւութիւնը ծանրութենէն աւելի յարգ կը գտնէ, մոլիներն առաքինիներէն աւելի պատիւ կը վայելեն. ճշմարիտ Աստուած, ուխտ ըրած եմ որ եթէ օր մը երևելի ազգայիններէն հիւանդ մը նայիմ՝ անոր անունը լրագիրներու մէջ բարձրացունեմ։

Այս խօսքին վրայ Արիստոզոմ աղա արթնցաւ, այսինքն փառասիրութիւնն արթնցաւ։ Ի՞նչ անուշ բան է թերութիւններ հաւաքել միամիտ մարդերու վրայէն։ Խորամանկներն երբեմն վարպետութեամբ այնքան կը

կեղծեն իրենց թերութիւններն որ անոնց հա-
ւաքիչները կը շուարեցնեն. վասն զի անոնք
երբեմն միամիտ և երբեմն խորամանկ կը ձե-
լանան, ժամ մը տղէտ, ժամ մը գիտուն,
մերթ անաչառ, մերթ աչառու, մերթ կեղ-
ծաւոր, մերթ անկեղծ, և երբ աղբալին նշա-
նաւոր, հանճարեղ և հերանոյշ Ծերենցը ասոն-
ցմէ մին նկարագրելով անբնական անձ մը ներ-
կայացնէ՝ ամեն կողմէ կը բասրըվի թէ Ծե-
րենցն տակաւին Մանուկենց է անձեր ստեղ-
ծելու արհեստին մէջ, թէ մի և նոյն անձին
վրայ Սգամն և Նեռն, յատանան և հրեշ-
տակն, Զոյիլն և Հոմերոսն, արական և իգա-
կանն միանգամայն կը ներկայացնէ: Նոյն լաւ-
ցանք ունի ճերմակերես Ծերենցն մերթաբար
ներկայացնելիք անձերն խորամանկ են: Նե-
րեցէք, Արիստոքոմ աղա և Տէր Բժիշկ եթէ ձեր
խօսակցութիւնն ընդմիջեցի. ի բնէ քիչ մը
անհամբեր եմ. երբ խօսքին կարգը գալի՝ չեմ
կարող ինքզինքս բռնել, որչափ ալ այն բնա-
ւորութեանս պատիժը կրած ըլլամ և կրեմ: —
Այո, Ծերենցն կը ներկայացնէ անձերն ոչ թէ
ինչպէս որ են ալ ինչպէս որ կերելին. Ծե-
րենցն այս մասին որչափ ալ երկնցնէ իւր մա-
ղերն իրաւունք ունի, վասն զի ունինք հե-
ղինականեր որք Ծերենցէն աւելի երկար մաղ

ունին և կը ներկայացնեն իրենց անձերն ոչ
թէ ինչպէս որ են, ալ ինչպէս որ կողեն
իրենք որ ըլլան անոնք: Ասոր համար է որ
կին-հեղինակներն երբ Հայկ կամ Վարդան կամ
Սրառշէս ներկայացնել ուզեն՝ Վիթթօր Հիւ-
կոյի խօսքերը կամ Մոլթքէի կարծիքները կը
գնեն անոնց բերնին մէջ: Ասոնք կը կարծեն
թէ երբ Սգամը իւր ժամանակին յատուկ պար-
զութեանը մէջ ներկայացնեն՝ կը կորոշանան
իրենց տաղանդն, եթէ ունին, կամ կը վնա-
սեն իրենց հանճարին գոր. ունենալ կը կար-
ծեն, կամ, վերջապէս կը զրկվին այն համ-
բաւէն գոր. վաստիկ կերպէն: Ո՞վ ըսած է
այս ողբերգականերուն թէ աւելի գոռար է մէ-
կուն պատկերն ճշգրութեամբ նկարելն քան թէ
երևակայութեամբ անբնական պատկեր մը գը-
ծելն. ո՞վ պօռացած է ասոնց ականջն ի վայր
թէ նկարիչ մը պատկերներ ստեղծելու սկսելէ
պահ՝ պատկերներ ընդօրինակելու է: — Ոչ ար-
եւ ո՞վ կը լանդգնի այս փափուկ ժամանակին
մէջ ուրիշի մը գործն անաչառաբար քննադա-
տելու: Մեր քննադատները, քիչ բացառու-
թեամբ, ակնոց ակնոցի վրայ կը գնեն գործի
մը մէջ գեղեցիկ կտորներ փնտռելու համար,
փնտռելու համար և ոչ թէ տեսնելու համար,
վասն զի տեսնված բանը չփնտռվիր: Ասոնք

բնաւ տարբերութիւն չունին գրաքննիչներէն որք ո՞ր և է հրատարակութեան մը մէջ միայն տգեղ կտորներ կը փնտռեն: Չեմ տեսած քննադատ մը որ տգեղ հրատարակութեան մը կողորդէն բռնէ, սղմէ և սպաննէ դայն: Սպաննելու չէ, գործ մը գեղեցկացնելու աշխատելու է կըսեն, անոր գեղեցիկ կողմերը ցոյց տալով միշտ և տգեղ կէտերը հեռուանց ցցունելով խիստ քիչ անգամ: Ո՛չ պարոն քննադատներ, ո՛չ, իրաւունք չունիք, սպաննեցէք տգեղ գործերն և վստահ եղէք որ պիտի գեղեցկանան անոնք: Մարդեր կան որ կը գեղեցկանան՝ երբ մեռնին: Ես որ այսչափ խստութեամբ կը խօսիմ ուրիշներու երկերուն վրայօք՝ կը կարծէք թէ քաղցրութեամբ կը վարվիմ մուրացկաններու անձերուն հետ՝ որոնց բերնէն ելած խօսքերն միայն բառ առ բառ կը գրեմ հոս, առանց իմ կողմէս կէտ մ'աւելցնելու յանդգնութիւնն ունենալու: Բընաւ երբէք, մանաւանդ թէ կզգամ որ իմ անձերս ալ ունին շատ թերութիւններ զորս օր մը պիտի հարուածեմ: Նոյն իսկ մեծ թերութիւն մ'է որ պատմիչ մը իւր պատմութեան թելը կտրէ և իւր ընթերցողներն երկու ժամ խնդիրէն դուրս խօսքերով զբաղեցնէ: Բայց թէն ընեմ, այս թերութիւնս իմ առաւելու-

թիւնս է. վասն զի այս թերութեանս շնորհիւ է որ կըցած եմ քանի մը ընթերցողներու տէր ըլլալ, թերութիւն որ թերութիւններ ուղղելու պաշտօնն ունի: Այսչափ բացատրութիւն ալ թերութեանս համար: Դառնանք ուրեմն մեր պատմութեան:

Արիստոյն աղան ինչպէս ըսինք, ականջները տնկեց երբ իմացաւ որ բժիշկն եթէ հեռանդ մը գտնէ անոր անունն լրագիրներու մէջ պիտի հրատարակէ. ուստի անմիջապէս տկարութիւն ունենալ ուզեց:

— Աղէկ եղաւ որ, ըսաւ բժիշկին, այսօր հոս եկաք, վասն զի քանի մ'օրէ ի վեր վրաս գէշութիւն մը կայ:

— Ի՞նչ կզգաք, հարցուց բժիշկը:

— Գէշութիւն մը կզգամ:

— Ո՞ր կողմը:

— Ո՞ր կողմս:

— Այն:

— Ամեն կողմս:

— Ախորժակդ թնչպէս է:

— Աղէկ է:

— Կերածդ շուտ մը կը մարսե՞ս:

— Կը մարսեմ:

— Գիշերները հանգիստ կը քնանա՞ս:

— Շատ հանգիստ, բայց վրաս գէշու-

Թիւն մը կգգամ: Եւ ինչ որ մտաւ ի վրայ ի
դա — Գլուխը երբեմն կը ցաւ: Տարբեր
մը: Այո: Եւ ինչ որ մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի

— Զիշդ:

Երբեմն գողալ մը սանկ: (մե-
կ ու լայն) Կեանքիս մէջ գողացած չունիմ:

Գողալէն վերջը տաքութիւն մը: . . .

— Տաքութիւն մը:

Տաքութեան վերջը քրտինք մը: . . .

Քրտինք մը: Եւ մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի

— Առտունները լեզուիդ վրայ լեզուիդ
թիւն մը: Եւ ինչ որ մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի

— Այո, լեզուիդ վրայ լեզուիդ թիւն մը:

— Հասկցայ, բան մը չէ կանցնի, ինք-
զինքդ մտեցուցած ես:

— Ինչի ալ այնպէս կուգայ որ ինքզինքս
մտեցուցած եմ:

— Շատ բժիշկներ կան որ այս հիւան-
դութիւնը չեն հասկնար, սխալ դեղեր կու-
տան ուրիշ հիւանդութիւն կը հրաւիրեն:

— Ուրախ եմ որ դուք աղէկ հասկցաք,
դեղ մը տուէք որ շուտ մը անցնի:

Բժիշկը ծոցէն հանեց թէ երթալիս

կամ տեւրոնք-երկուքէն որն որ ուզէ՝
կրնաք գործածել: Եւ ինչ որ մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի

— Ասիկայ կարմիր շուր մ'է՛ր ժամը մէկ
անգամ կը խմէք անկից խաւովէ՛ր գաւաթով.
Թէպէտ եւ քիչ մը լեղի է լրաց ազդու է:

— Շատ աղէկ:

— Մոռցայ հարցնելու թէ բնութիւնդ
բնչալէս է: Եւ ինչ որ մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի
մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի մտաւ ի վրայ ի

— Ամեն առտու դուք կ'ըլլաք, հարցուց
բժիշկն խօսքին ձեռք փոխելու ստիպելով:

— Հոս գալէս ի վեր երկու առտու դուրս
չիրցի ելնել:

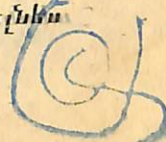
— Իրաւ կըսէք:

— Սուտ խօսելու ինչ պարտք ունիմ:

— Ուրեմն դեղ մ'ալ գրեմ:

Բժիշկը դեղագիր մ'ալ գրեց և Աբիսողոմ
աղալին տուաւ:

— Նախ այս դեղը սկստի առնես, ըսաւ
բժիշկն որպէս զի վաղը առտու դուրս ելնես

և վերջը միւս ջուրը պիտի խմես։
— Եթէ այս դէպէն խմեմ՝ վաղը առտո՞ւ
անպատճառ դուրս կրնամ ելնել։

— Այո, անպատճառ։
— Աս ինչ աղուոր հեղէ։ . . . Հոսպա թէ
քր դարձեալ հիւրեր գան և զիս խօսքի բռնեն։
— Հիւրերդ քնչ վնաս ունին։

— Ի՞նչպէս վնաս չունին, երկու առտու
է որ դուրս ելնել կուզեմ և թող չեն տար,
կուգան երկու ժամ գլուխ կը ցաւցունեն։
Բայց վաղը առտու անպատճառ պիտի ելնեմ,
վասն զի պատկերս քաշել պիտի տամ։

Բժիշկը դարձեալ հարցման ձեւ փոխեց
հարցնելով.

— Փորդ քնչպէս է։

— Ամենուն փորին պէս փոր է։

— Պէ՞նդ է։

— Ո՞վ գիտէ . . . Իրաւ որ օր մը օրանց
հետաքրքրութիւն ունեցած չեմ հասկնալու
համար թէ պէ՞նդ է թէ ոչ, ո՞վ պիտի նայի
անանկ բաներու։

— Արիսողոմ աղա, ամեն օր մեծ գործ
կրնես, հարցուց վերջապէս բժիշկը ճարը հատ-
նելով։

— Այո, այո, ամեն օր մեծ գործ կը
տեսնեմ։

Ո՞վ մեծագործութիւն . . . :

Ո՞վ մեծախօսութիւն . . . :

— Շատ լաւ, պատասխանեց բժիշկին, ես
վաղը առտու նորէն կուգամ ձեզ տեսնելու։

— Կըլլայ։

— Մնաք բարով, հոգ մի ընէք, ձեր
տկարութիւնը քանի մը դեղով կանցնի։

— Շնորհակալ եմ։

Բժիշկին գլխարկն առնելով մեկնելու վրայ
էր երբ Արիսողոմ աղան ըսաւ անոր.

— Գրեւիքդ չմոռնաս։

Բժիշկը խորհիլ սկսաւ թէ քնչ էր գրե-
լիքը և շուտ մը լիշեւով պատասխանեց.

— Այո, այո, միտքս է, լրագրի մը մէջ
պիտի գրեմ ձեր անունը։ Մնաք բարով։

— Երթաք բարով.

— Բժիշկը մեկնելուն պէս Արիսողոմ աղան
ըսաւ ինքնիրեն.

— Վախցայ որ բժիշկը կըսէ թէ «դուն
հիւանդութիւն մը չունիս» և շինծու հիւանդ
ըլլալս լայտնի կըլլայ. բայց պարապ տեղը
վախցած եմ, վասն զի անիկայ ոչ թէ միայն
չհասկցաւ հիւանդ չըլլալս ալ ըսաւ նաև թէ
քանի մը դեղով կանցնի հիւանդութիւնդ։ Եհ,
պարոն բժիշկներ դուք բան մ'ալ չէք հասկ-
նար, և մամս իրաւունք ունէր ընաւ բժիշկ

չկանչելու: Ես բան մը չունիմ Տէր բժիշկ,
շարունակեց, անունս լրագրի մէջ գրել տալու
համար հիւանդ եղալ . . . :

Այն վերջին խոստովանութիւնը քիչ մը
խենդութիւն երեցաւ Աբիսողոմ աղային որ
խղճմտանքը հանդարտեցնելու համար ըսաւ
ինքնիրեն.

— Լսողն ալ պիտի կարծէ թէ հիւանդ
չեմ և շինծու հիւանդ եղած եմ. քանի մ'օր
ի վեր է որ անհանգստութիւն մ'ունիմ, ոչ
կրնամ ուտել և ոչ քնանալ, հազ մ'ալ ունիմ
որ գիշերները չքնացներ զիս:

Ո՞վ փառասիրութիւն, իրաւ է որ դուն
երբեմն խելացիները խենդ և խենդերը խելա-
ցի կրնես . . . :

Թ.

Աբիսողոմ աղան բերանը քիչ մը բան
դնելու համար վար իջաւ. բայց երբ տեսաւ
որ քանի մը հոգիներ նոր եկած էին զինքը
տեսնելու՝ անոնց ձեռքէն խալսելու համար
տունէն դուրս ելաւ. եթէ այսպէս չընէր և
ամեն այցելութիւններն ընդունելու ըլլար՝ ժա-
մանակ պիտի չունենար ոչ ուտելու ոչ քնա-
նալու և ոչ արթննալու:

Աբիսողոմ աղան դեռ Պօլիս չեկած՝ իմա-
ցած էր թէ Բերա Գաղղիական ճաշարան մը
կար և երեկի մարդերը հոն կերթալին ճա-
շելու: Ուստի տունէն դուրս ելնելուն պէս միտ-
քը դրաւ լիշեալ ճաշարանն երթալու:

Հազիւ թէ քանի մը քալլ առաւ՝ լիսուն
տարեկան նիհար և պատռտած հագուստնե-
րով մէկը դէմն ելաւ.

— Կարծեմ Աբիսողոմ աղա հրամանք-
նիդ տես:

Այո, ես եմ: Գլխուսմ ած միջրա մցմ
-բա Գանի մի վայրկեան ձեզի հետ տեսնըլիլ
կը փափաքէի:
-մլաւ Էլ:

Նոր եղանակով նոր դասագիրքեր հա-
նած ձեմ, անոնցմէ հարիւրի չափ ձեզի տալ
կուզէի. ներեցէք համարձակութեանս. թնչ
ընենք, ալս համարձակութիւնը մեզի տուողն
ազգն է որ չը քաջալերեր իւր դասատուներն
և թող կուտալ որ անոնք խեղճ վիճակի մէջ
ազրին. ահ, եթէ այսօր դասագիրքերը չկա-
րենամք թշել՝ ավարանապետը բանալ պիտի
դնէ զիս, դեռ տպագրութեան և թուղթի
ծախքը վճարած չեմ իրեն և ամեն օր կսպառ-
նայ ինձի:

— Դասագիրքն թնչ պիտի ընեմ ես,

— Զեր բարեկամներուն կուտաք. կաղա-
չեմ, խնդիրքս մի՛ մերժեր. վեցական դահե-
կանէն վեց հարիւր դահեկան կընէ և այդ
գումարն ալ ձեզի համար մեծ բան մը չէ:

— Դազգիական ճաշարանն որ կողմէն կեր-
թըցվի:

— Ասկից կերթցվի, սիրով կառաջնորդեմ
ձեզի. հոն:

— Ենորհակալ կըլլամ:

— Կը քալենք և կը խօսինք: Դասատու-
ներն ազգին ծառայները համարուած են և
ամենուն երեսէն ինկած, մինչդեռ սրտնք ազ-
գին տէրերն են: Ազգ մը անոնցմով առաջ
կերթայ. բայց թնչ օգուտ, մեր մէջ քաջալե-
րութիւն չկայ: Դասատու մը այսօր դպրոցի
մը պաշտօնի կը կոչվի և քանի մ'օրէն կը ճան-
բվի, վասն զի հոգաբարձուներէն մէկուն գետ-
նէն բարև չէ տուեր: Եթէ քանի մը ամիս
պաշտօն վարէ և ամսական ուզէ՝ կը վճարու-
վի ամսական ուզած ըլլալուն համար, և միշտ
սա խօսքերը կը լսէ. «Ազգին ստակովը կապ-
րիք, ազգին վրայ բեռ եղած էք, դացէք, կոր-
սըվեցէք»: Ահ, Աբիսողոմ աղա, չէք գիտեր
թէ ինչ կը քաջեն Պօլսոյ դասատուները, խեղ-
ճութեան զէնիթը բարձրացած են. չեմ կար-
ծեր որ ասոնք իմանալէն ետքը դասագիրքէս

հարիւր օրինակ չառնէք:

— Այդ ճաշարանն ասկից շատ հեռու է:

— Զէ, մօտեցանք: Միայն դասատունե-
րը չեն որ այս վիճակի մէջ են. խմբագիրնե-
րը, հեղինակները, տպարանապետները, գրա-
վաճառներն, վերջապէս անոնք որ գիրքով կը-
ղբաղին՝ թշուառութեամբ կղբաղին: Յառա-
ջագիրմութիւն կը պօռանք և ետեւ կերթանք
և լոյս կը պօռանք և դէպի խաւար կերթանք,
աջ կը կոչենք և դէպի ձախ կերթանք. ապա-
գայ կըսենք և դէպի անցեալ կը վազենք. ոհ,
մեծ մեծ խօսքեր, իսկ մեծ գործ...

Ո՛հ մեծագործութիւն...

Ո՛հ մեծախօսութիւն...

— Կերակուրներն թնչալէս են այն ճաշա-
րանին:

— Աղէկ են: Հարիւր դասագիրքը տունը
դրկեմ թէ...

— Պատասխանը քանի մ'օրէն կուտամ...
Երկու բանակիցներն խօսելով հասան ճա-
շարանին առջև:

— Հրամմեցէք, մտէք, Աբիսողոմ աղա:
Աբիսողոմ աղա կը մտնէ ճաշարան և
չորս կողմը հայելիներէ ուրիշ բան չտեսնելով.

— Սխալ եկանք, կըսէ, հոս հայելի կը
ծախեն:

— Զէ, չէ:

Երկու բարեկամներն կը նստին սեղանի մ'առջև:

Մանչուկը կը բերէ կերակուրներու, ցուցակը:

Սքիսողոմ աղա թուղթով կառնէ, վրան կը նայի, կը դարձունէ, ետեւի կողմն ալ կը նայի և սեղանին վրայ կը դնէ:

— Ի՞նչ, պիտի ուտե՞ք, կը հարցունէ դասատուն:

— Միսով կերակուր կուտեմ ես:

Դասատուն մանչուկը կը կանչէ մէկ կերակուր կապսպրէ. թէ Սքիսողոմ աղային համար և թէ իրեն համար:

— Ահա այսպէս, Սքիսողոմ աղա, դասատուններուն այս վիճակը լսելով չես ցաւիր:

— Զցաւիլն ալ խօսք է:

— Կը վայլէ ազգի մը այսպէս մոռացական պէս ապրեցնել իւր վարժապետները:

— Զը վայլեր:

— Եթէ կուզէք՝ գիրքերս այս գիրքեր տունը ձգեմ:

— Հիմակու հիմայ թո՛ղ մնայ, ուրիշ օր մը կը խօսինք ատոր վրայ:

Մանչուկը կերակուրները կը բերէ. Սքիսողոմ աղան երեսը խաչակնքելով՝ երկու սա-

տառ կընէ և կը կլէ իրեն բերված խորոված միսը. ետքը բարեկամին դառնալով կըսէ.

— Կտոր մը միսով մա՛րդ կը կշտանայ. զրուցէ տա անպիտանին որ քիչ շատկէկ բերէ:

Մանչուկը կը կանչվի և բիւլակ կապըսպրվի:

Այս միջոցին միջահասակ և գիրուկ երիտասարդ մը կը մտնէ ճաշարան ի ձեռին ունենալով ծրար մը և ուղղակի Սքիսողոմ աղային առջև կուգայ:

— Կարծեմ, կըսէ, Սքիսողոմ աղան տեսնելու պատիւը կը վայելեմ:

Սքիսողոմ աղա բան մը չհասկնալով նոր եկողին երեսը կը նայի անբարբառ: Քովի բարեկամն ալ ձայն չհաներ:

— Կարծեմ, կը կրկնէ, այն մեծ մարդուն առջևը գտնվելու բարեբախտութիւնն ունիմ որ մայրաքաղաքս եկած է մեկենաս անուանվելու համար:

Սքիսողոմ աղան որ այս ձևերուն տեղեակ չէր՝ գգալը կառնէ և կսկսի ուտել բիւլակն զոր նոր բերած էր մանչուկը: Սեղանակիցն ալ նոր գրադէտի մը գալն իր գործուն արգելք համարելով՝ չուզեր անոր պատասխանել:

— Կարծեմ, կերեքին, այդ ազնիւ ան-

ձին քովը գտնվելու բախտը կը վայելեմ որուն
անունը քունի մը օր առաջ լրագրի մը մէջ
կարգացի:

Արիստողոմ աղան որ բիւլավով կղբաղէր՝
դարձեալ պատասխան չտար և նոր եկողը կը
ստիպուի պարզել իւր խօսքն ըսելով.

— Արիստողոմ աղան Հրամանքնիդ էք կար-
ծեմ:

— Այո, ես եմ:

Նոր եկողն աթոռ մը կառնէ և կը նստի:
Մանչուկը կուգայ Հարցնելու վերջէն եկո-
ղին թէ ինչ կուզէ ուտել:

— Եղի մէջ հաւկիթ, կը պատասխանէ
ձեռքի ծրարը քովի աթոռին վրայ դնելով:

Արիստողոմ աղան բիւլավն ալ կը հառ-
ցունէ և կասկարացի ձուկ կապտալրէ:

— Էհ, Արիստողոմ աղա, կըսէ նորեկը, մեծ
պատիւ, մեծ բախտ կը համարիմ ինձի ձեզի
պէս բարեսիրտ անձի մը սեղանակից գտնը-
վիլս: Ծառադ, ազգային գրագէտներուն ամե-
նէն յետինն եմ, գրեթէ քիչ մ'ալ բանաստեղծ
եմ. քանի մը ողբերգութիւններ գրած եմ և
կուզեմ որ անոնց իւրաքանչիւրէն քսանական
օրինակ ձեզի նուէր ընեմ . . .

— Օ՜ օօ, Արիստողոմ աղա, կըսէ երրորդ
մը խնդում երեսով Արիստողոմ աղային մօտե-

նալով, բարի եկած էք:

— Բարի տեսանք: — Ես ազգային փաստաբաններէն եմ և
ձեր գալն լսելով փութացի իմ խոնարհ յար-
գանքներս ձեզի մատուցանել և միանգամայն
յայտնել թէ ձեր դատերն ինձի պանծնէք:

— Ես դատ չունիմ:

— Եթէ դատ չունիք՝ ինչո՞ւ ուրեմն
եկաք հոս:

— Ուրիշ գործի մը համար:

— Անկարելի է որ ձեզի պէս մարդ մը
դատ չունենայ. ոչ միայն անկարելի է ալ ան-
պատուութիւն ալ է. ձեզի պէս մէկը հարիւր-
ներով դատեր ունենալու է և ձեր շնորհիւ
քանի մը փաստաբաններ ապրելու են: Եթէ
դուք դատ չունենաք՝ անգին աղքատը պիտի
ունենայ:

— Մէկու մը հետ դատ չունիմ:

— Զարմանալի բան. մէկու մը դէմ դատ
բանալու ալ միտք չունիք:

— Բնաւ, դատ բանալու պատճառ մը
չունիմ:

— Դատ բանալու համար անպատճառ
պատճառ մ'ունենալու է. մէկու մը դէմ դատ
կը բանաք կը լմննայ կերթայ:

— Է, ինչ կը շահիմ:

— Դուն չես շահիր, Բայց փաստաբանդ
կը շահի, քեզի Համար աղօթքի կընէ: Մեծ
մարդերն չիմայ այդպէս կընեն: փաստաբան-
ներն ապրեցնելու Համար իրենց դէմն ելնդ
ներունդէմ պատճառ դատ կը բանալն: Բայց
— Ես անանկ իսկապա ահա թիւններ չեմ
սիրեր:

— Ես կատակ ըրի, Աբիսողոմ աղա. բայց
կատակը մէկդի դնենք և ըջօրէն խօսինք,
ըսաւ փաստաբանը ծանր ձեւերսրանք մ'առ-
նելով: Լսեցի որ շոգենաւունք մ'էկու մը
Հետքիչ մը աներ մտուր էք: Եւ այն մէկը
ձեր սխալութիւնն էմ ծանր խօսքեր ըրեր է: Ես
այլ չունի: Սմենեին: Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ թէ դուք ալ անոր քանի մը խօսք
ըրեր էք: Եւ: Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Բնաւ:

— Թէ վերջը ծեծ կըլուքի ելեր էք . . .

— Անանկ բան մը բնաւ եղած չէ:

— Թէ դուք անոր գլխուն գարկեր էք: . .

— Սորտ է: Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Թէ անիկալ ալ ձեզի ապտակ մը տու-
եր է: Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Բոլորովին սուտ: Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Թէ երրորդ մը մէջ մտեր է: . . .

— Երկրորդ չիմայ որ երրորդ ըլլալ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

— Եւ այն մէկը խօսք
է: Եւ:

Մանչուկն անմիջապես կը բերէ հաշիւն որով զոււմարն էր քառասուն ֆրանք զոր տաճկերէն դրամի կը թարգմանեն և կըսեն Աբիսողոմ աղային հարիւր եօթանասուն և վեց դահեկան:

— Հարիւր եօթանասուն և վեց դահեկան . . . ես արնչափ բան չկերայ: —

— Այո, դուք չկերաք, բայց ձեզի՛նեկող
հիւրերն ալ կերան, ըսաւ փաստաբանն որու
կը վերաբերէր այս դատին սլաշտպանութիւնը:

— Իրաւ որ մեծ պզտիկութիւն եղաւ որ Աբխազոյն աղան վճարէ մեր ճաշը, ըսաւ մին.

— Այո, ես ալ շատ ամօթով մնացի, մեր պարտականութիւնն էր անոր կերակուրը հրամանելն, կրկնեց երկրորդ մը:

— Ներեցեք մեր անբաղաձար ու թեանք,
ըսաւ չորրորդ մը, ուրիշ անգամ մենք ձեզի
կը հրաւիրենք ճաշի:

Աբխազիոմ աղան առանց սկստասխանելու
ստակները համրեց և ճաշարանէն դուրս նե-
տեց ինքըզինքը որոշելով որ մէյ մ'ալ ճաշա-
րան չմտնէ:

Հեղինակը ուրեմն Արքիստղոմ աղային՝ որմէ վաչրկեան մը չբաժնրկեցանք մինչև Հոս և բաժնրկելիք ալ չունինք մինչև պատմութեանս վախճանը: Ագնիւ ընթերցողն մինչև Հոս տեսնելով գրեթէ միօրինակ տեսարաններ, որք բնաւ յարաբերութիւն չունին իրարու հետ, քանի մը անգամ մտքէն անցուց անշուշտ թէ ինչո՞ւ միայն Արքիստղոմ աղային օձիքը բռներ կերթանք և միւս անձերն՝ անգամ մը ներկայացնելէն ետքը, բոլորովին կը մոռնանք: Այս պակասութիւնը, եթէ երբէք պակասութիւն է, մեր վրայ գրելու չէ ալ նիւթին բնութեանը: Ամեն նիւթ բնութիւն մ'ունի: Նիւթ կայ որուն բնութիւնն է լալ. նիւթ կայ որուն բնութիւնն է խնդալ. նիւթ կայ որուն բնութիւնն է համոզել. նիւթ կայ որուն բնութիւնն է յուզել. դարձեալ նիւթ կայ որուն բնութիւնն է արձակ ինչպէս նաև կայ որուն բնութիւնն է ոտանաւոր. վերջապէս նիւթ կայ որուն բնութիւնն է կրկնութիւն. ... : Իւրաքանչիւր նիւթ իրեն յատուկ ընդհանուր բնութենէն զատ ունի նաև մասնաւոր բնութիւններ: Եւ որովհետև մենք Հոս ճարտա-

սանութեան դաս տալու պաշտօն չունինք, համառօտիւ մեր միտքը բացատրենք և անցնինք. Մոլիէրի Միզանթրօբն ալ կատակերգութիւն է և է Ֆաշէօն ալ, բայց ասոնց իւրաքանչիւրն իրարմէ՛ այնքան տարբեր մտանոր ընութիւններ ունին որ Մոլիէր չէր կարող և է Ֆաշէօն տեսարաններով Միզանթրօբ մը շինել ոչ ալ Միզանթրօբի տեսարաններով և է Ֆաշէօն գրել: Կարծեմ կրկնութիւն է ըսել թէ ես ալ ուրիշ վէպերու տեսարաններով չէի կարող գրել Մեծ ապատիւ Մուրադ Կոնստնտնոպոլիսը ընութիւնն է աներևոյթ ըլալ, Աբխոզոմ աղա՛ ին անգամ մը ներկայանալէն ետքը: Կը խոստովանիմ որ եթէ սոյն նիւթը Ովրատիոս առնէր՝ երգիծանք մը կը շինէր և եթէ Մուլիէր ձեռք անցունէր՝ կատակերգութիւն մը կը յօրինէր. բայց մենք՝ որ ապրելու պէտք ունինք, ստիպված ենք ժամանակին չարմարել, շատ անգամ բան թաւոն էն բաճկոն և երգիծանքէն վէպ շինելով: Այս համառօտ բացատրութենէն ետքը դառնանք Աբխոզոմ աղային:

Աբխոզոմ աղան, ինչպէս կը լիշէ ընթերցողն, տուն դարձաւ շարունակելով իւր բարկութիւնն դոր գգացած էր ճաշարանի մէջ ու-

նեցած ինքնահրաւեր, սեղանակիցներուն վրայ: Տուն դառնալուն պէս իմաց տրվեցաւ որ քսանի չափ նամակներ զրկված էին իրեն: Աւերելաւ, նամակները մէկիկ մէկիկ բացաւ, կարդաց, պատռեց և դետինը նետեց: Սենեակին մէջ քանի մը անգամ դառնալէն ետքը լանկարծ կանգ առաւ և պօռաց. յայտնի Մուրադ

— Ասոնք զիս քթէս բռնելով կողոպտել կուզեն: Սա քաղաքը գալէս ի վեր վայրկեան մը ինք իր գլխու չմնացի. հազիւ մէկը կերթալ, միւսը կուգալ, ստակ կուգէ, ես աս տեղ ամենուն ստակ տալու համար եկալ: Խնջ աներես մարդեր են, . . . այսչափ աներեսութիւն ոչ լսված բան է ոչ ալ տեսնված: Եթէ վրձնտեմ ըսես՝ որ մէկը վռնտելու է, որ մէկուն հասնելու է, օրականով չորս հինգ հոգի վարձելու է որ ուրիշ գործ չունենան, միայն եկողները վռնտեն . . . : Եթէ վռնտելու ելնես՝ այն ատեն ալ բոլոր քաղաքին մէջ պիտի բամբասեն զիս ըսելով թէ՛ անքաղաքավար մարդ է, թէ՛ ստակ չունի. չեմ ալ ուզեր որ վրաս գէշ խօսվի . . . աս ինչ փորձանք եկաւ գլուխս Տէր Աստուած . . . բարով խեղով ոտք չկոխէի սա քաղաքը: Գլուխ ելնելու բան չէ, շուտով աղջիկ մը գտնելու է, շոգենաւ մտնելու և փախչելու է. ասոնք պիտի սնանկաց-

նեն մարդը . . . Բաշկելու բան չէ մաս . . .
ճաթեղու բան է . . . աշխատէ, արիւն քրտինք
թափէ, քիչ մը ստակ վաստիկէ . . . Կոստեկուր
վարժապետներուն բաներուն ցրուէ, ուր լաված
բան է . . .

— Կարծեմ այս իրիկուն բարկացած էք,
լսաւ Մանուկ աղան սենեակին դուռն կամա-
ցուկ մը բանալով և ներս մտնելով . . .

— Բարկութիւնն ալ խօսք է . . . իմ տեղս
եթէ ուրիշ մը ըլլալ մինչեւ հիմա բարկու-
թեան ճաթած էր . . .

— Ի՞նչ եղաւ հոգիս . . .

— Ի՞նչ կուգես որ ըլլայ, վայրկեան մը
հանգիստ չեն թողուր, տուն կը նստիմ, վրաս
կը թափվին ստակ կուգեն. փողոց կենեմ չորս
կողմս կը պաշարեն ստակ կուգեն. ճաշարան
կերթամ, բոլորտիքս կը շարվին ստակ կուգեն
և ես ասոնց ձեռքէն խախելու համար տու-
նէն փողոց, փողոցէն տուն կը վազեմ: Կաղա-
չեմ, ասոնց ձեռքէն խախելու համար որ ծակը
մտնեմ, ըսէ ինձի: . . .

— Իրաւունք ունիս. ես չեմ հասկնար,
ինձի ալ թող տուին որ նա թաղականին գոր-
ծը պատմեմ: . . .

— Քսան նամակ դեռ հիմա պատուեցի:

— Ի՞նչ ըսած էին ալդ նամակներու մէջ:

— Ըսած էին թէ հետս գալ կուգին
տանս մէջ վարժապետութիւն բնելու համար,
թէ գիրք մը ինձի պիտի նուիրեն եղեր և
ասոր համար քսան ոսկի տալու եմ եղեր, թէ
լրագրի երկու բաժանորդ գրվելու եմ եղեր.
Թէ . . . Բնչ գիտնամ, որ մէկը համբեմ, որ
մէկն ըսեմ, գիմանալու բան չէ: . . .
— Անոնք ալ աղքատ են խեղճերն, Բնչ
ընեն: . . .

— Ապրելու համար թող ուրիշ գործ մը
փնտռեն, արհեստ մը սորվին, վերջապէս ընեն
ինչ որ կուգեն, ես Բնչ լանցանք ունիմ որ
կուգան գլուխքս կը թափվին եղբայր, ունե-
ցածս չունեցածս հանեմ անոնց տամ: . . .

— Ինչու անոնց տաս: . . .

— Մարդս քիչ մ'ալ ամէնալու է . . . չը-
ճանչած մարդուս երթամ և բարև, Աստուծու
բարին, ինձի ստակ տուր ըսեմ . . . դուն կըր-
նաս ըսել: . . .

— Աստուած ան օրը չըցուցնէ:

— Սենեակին դուռը նորէն բացվեցաւ և
քսանը հինգ տարեկանի մօտ միջահասակ պա-
տանի մը դողդոջուն քայլերով ներս մտաւ և
նամակ մը լանձնեց Աբիսողոմ աղային որ նա-
նակը չբանալով հարցուց բարկութեամբ . . .

— Ի՞նչ կուգես մարդ:

մէջը — Մէջը գրված է պատասխանեց պատանին թոթովելով։

— Դու Գուրգը մէջը քեզին ըլլայ, Բնչ կուզես, ըսէ։

— Վաղը իրիկուն ներկայացում մը պիտի տամ իմ հաշույս համար և ձեր ազնուութեան օթեակի մը տոմսակ բերի։

— Ես չեմ ուզեր պատասխանեց Աբիսողոմ աղան, նամակն պատանուին երեսը նետելով։

— Բռնութեամբ գործ ալ չըլլար, ըսաւ Մանուկ աղան։

— Տասը տարիէ ի վեր, ըսաւ պատանին, թատերական բեմին վրայ կը քալեմ . . .

— Թող նստէիր, պօռնայ Աբիսողոմ աղան։

— Եւ ազգին ծառայութիւն կընեմ։

— Աղա յոթութիւն ընէիր թող, ինչո՞ւ պէտք իմին, ատոնք պարտաւ խօսքեր, են։

— Իրաւունք ունի, ատոնք պարտաւ խօսքեր են կրկնեց Մանուկ աղան։

— Տասը տարիէ ի վեր է որ բարոյական դպրոցի մը մէջ ազգին վարժապետութիւն կընեմ։

— Ի՞նչ փոյթ ինչի։

— Ի՞նչ փոյթ անոր, արձագանք տուաւ Մանուկ աղան։

— Եւ իրաւունք ունի, կարծեմ, ինչի համար տրվելիք ներկայացման ձեզի պէս ազնիւ մէկն ալ հրաւիրել։

— Ես պէտք չունիմ։

— Ան պէտք չունի, կրկնեց Մանուկ աղան։

— Եթէ դուք օթեակ մը չէք ընդունիր, որո՞ւ ուրեմն տամ օթեակի տոմսակներն։

— Ուր ուզես հոն տար, ատ իմ խառնը վերու բանս չէ։

— Ատ իր խառնը վերու բանը չէ՝ տղաս, ըսաւ Մանուկ աղան։

— Կազաչեմ մի մերժեք այս տոմսակն, եթէ մերժելու ըլլաք՝ զիս փողոցներու մէջ խայտառակ ընելու պատճառ պիտի տաք։

— Գնա՛ բանդ, ես ձանձրացայ այդ տեսակ խօսքեր մտիկ ընելէ։

— Ան ձանձրացաւ այդ տեսակ խօսքեր մտիկ ընելէ, լարեց Մանուկ աղան։

— Ահ, եթէ ասկից ձեռնունայն ետ դառնամ՝ իմ մահս պիտի տեսնեմ։

— Քեզ մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ։

— Քեզ մտիկ ընելու ժամանակ չունի, ըսաւ Մանուկ աղան։

— Մէկ ոսկիի բան է, ընդունեցէք զայն, կազաչեմ մեծ յուսով եկած եմ հոս, պարտաւ

էտ մի զարձունէք զիս: Գմտադր ձմ
— Դուք եւ զգնայ մասդեւծդ սիրես,
քեզ մտիկ պիտի ընենք Հոս: Եւ միմն ձմ
Սենեակին դուռը նորէն բացվեցաւ և մա-
ղերոս մէջ ճեղմակ ինկած լիսուներ անցած
մարդ մը ներս մտաւ յանկարծ և իւր խօս-
քերն Աբիսողոմ աղալին ուղղելով, յիշ —

— Զես խաչիր դուն, հարցունք: Եւ ձմ
— Ինչո՞ւ պիտի խաչիմ, պարտսխանեց
Աբիսողոմ աղան շուարելով: Եւ ձմ
— Ինչո՞ւ խեղճ տղան երկու ժամէ ի վեր
Հոս կսպասցունես: Եւ ձմ

— Ո՞վ կսպասցունէ, ո՞վ կուզէ որ սպա-
սէ, կը վռնտեմ չերթար: Եւ ձմ

— Կը վռնտես, բայց առանց մէկ ոսկի
պարտքդ տալու: Եւ ձմ

— Ո՞վ պարտք ունի անոր: Եւ ձմ
— Դուն ունիս. և եթէ ան չըծէր ինձի
թէ քեզմէ առնելիքն այն իրիկուն պիտի առ-
նէր և ինձի պիտի տար: Ես չէի տներ այդ
տոմսակներն և ներկայացման ազդերը: Երկու
ժամ է որ վարը դրան առջև կսպասեմ որ
իջնայ և պարտքը տայ և դուն Հոս կը խաղ-
ցունես խեղճը: Եւ ձմ

— Աս թնջ է, ես անոր պարտք ունե-
նամ. ամենևին ևս ինչո՞ւ ձմն ձմն աղալի

— Ես ամենևին, ըծաւ Մանուկ աղան: Եւ ձմ
— Ես ամենևին չառնելիք ունիմ չըսի
քեզի պարտն տալարանալեալ: Եւ ձմ
— Դերասա-
նը, ալ ըսի թէ օթեակի տոմսակ մը պիտի
տամ, ասկի մը պիտի առնեմ: Եւ ձմ

— Ինչո՞ւ ուրեմն խաբեցիր զիս անխօս:
Եւ ձմ
— Որպէս զի ծանուցումները եմ չմնան:

— Ես քու խաղալիկդ եմ: Եւ ձմ
— Ան թու խաղալիկդ է, ըսաւ Մանուկ
աղան: Եւ ձմ

— Ինչո՞ւ խաղալիկս ըլլաս: Եւ ձմ

— Թշուառական, խալտառակ, անամօթ,
աներես: Եւ ձմ

— Ատոնց ամենն ալ դու ես: Եւ ձմ

— Դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

— Ես չեմ, դու ես: Եւ ձմ

տել, ետ առնելիքս կուղեմ և ինձի պարտա-
կան եղողն ուր որ գտնեմ հոն կրնամ մտնել:
— Բռնող վար իջիր, զգաւ գերասանին
Արխողոմ աղան: Բնաճե՛ Ե՛կ իմաց յա յո՛ւ

— Ի՞նչպէս իջնամ, տեսար որ անքիդ առ-
ջեւին չեր քրաւ: Եւ իմաց մնայաւ ինձի —

— Եւ ինչեւ որ ան չիջնայ, ես քայլ մը չեմ
առներ, կրկնեց տպարանապետը: Գ. սմ —

— Եւ ինչեւ որ ան չհեռանայ, ես չեմ կըր-
նար փողոց ելնել, ըսաւ գերասանը: Եւ իմաց

— Մենք իջնանք ուրեմն Մանուկ աղա,
ընտրե՛ք Արխողոմ աղան: Եւ իմաց աւա՛յ —

Դերասանը Արխողոմ աղային ծունկերուն
փաթթելով աղաչեց որ օտկիւմը փոխ տայ
զոնէ: Արխողոմ աղան շատ ընդդիմացաւ բայց
յետոյ տեսնելով որ անոնց ձեռքէն ուրիշ կեր-
պով փրկվելու չճար չկայ՝ ակռաները կրճտե-
լով հանեց լարկութեամբ ոտի մը տողաւ
տպարանապետին որ շնորհակալութիւն յայտ-
նելով դուրս ելաւ: Դերասանն ալ աներումն
խնդրելով վար իջաւ և զնաց: Եւ իմաց ինչպիսի
մայր — Ատոր ինչ կրտես Մանուկ աղա:

— Ըսելիք չմնաց, Արխողոմ աղա: Եւ իմաց

— Հրամանքդ վար իջիր, գոռն գոցե և
անկարէ որ չբանան դուռն: Եւ իմաց

— Եւ իմաց լաւ: Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց զի այս գիշերը գոնէ հանգիստ
անցունենք և մեր ինչ ընելիքին վրայ խոր-
հինք: Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց
— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

— Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց Եւ իմաց

չբարեհաճէր իւր թերթին բաժանորդ գրվելու: Տէր ողորմեա, Տէր Ողորմեա՝ պօռաջ աչերը շփելով, հանգիստ քուն մ'ալ չունինք:

Յետոյ ոտք ելնելով կազը վառեց և կանչեց Մանուկ աղան որուն քիչ մը կերակուր ապսպրեց: Քառորդէ մը բերվեցաւ կերակուրն, որուն յաջորդեց խաչվէն որուն ետեւէն եկաւ քունը: Հանվեցաւ Աբիսողոմ աղան և լանկողինը մտաւ քնանալու համար: Հարկ չէ կըրկնել թէ նոյն գիշերն հանդարտ քուն մը չունեցաւ: Առաւօտուն կանուխ ելաւ անկողինէն, երեսը լուաց, հագվեցաւ, տունէն դուրս ելաւ և շիտակ Պ. Գերենիկին գործատունը գնաց լուսանկար պատկերը քաշել տալու համար: Գործատունը դեռ բացված չէր և Աբիսողոմ աղան Բէրալի փողոցներուն մէջ կը շրջէր որպէս զի ժամանակ անցնի և գործատունը բացվի: Ժամը չորսին (ըստ տաճկաց) բացվեցաւ գործատունը և Աբիսողոմ աղան սանդուխէ մը վեր ելնելով մտաւ սենեակ մը որ լուսանկար պատկերներով զարդարված էր և ուր Պ. Գերենիկ նստած կը կարդար:

— Բարի եկաք, Աբիսողոմ աղա, սանկ հրամմեցէք ըսաւ Պ. Գերենիկ, սեղանին վրայ դնելով լրագիրն:

Եւ յետոյ գրագրին դառնալով նշանացի

հրամայեց անոր որ խահուէ բերեն:

— Ժամ առաջ քաշենք սա պատկերս, որովհետեւ ստիպողական գործեր ունիմ, քանի մը մեծ մարդոյ այցելութիւն պիտի ընեմ:

— Շատ լաւ:

— Կուգեմ որ պատկերս փառաւոր կերպով քաշուի: Կուգեմ թիկնաթուի մը վրայ նստիլ, առջևս ունենալ երկու սպասաւոր, մէկ աղախին. այնպէս ըրէք որպէս թէ ազարակի մը մէջ ըլլամ, ասդին վարուցան, անդին կովերէն կաթ կթեն, ասդին ոչխարներն արածեն, ասդին ցանեն, անդին քաղեն, ասդին հերկեն անդին մածուն շինեն, ասդին ձմերուկ փրցունեն, անդին կարագ շինեն, անդին սագերը ծովու մէջ լողան, անդին անտառին մէջ փայտ կտրեն, ասդին սալերով ցորեան փոխադրեն, անդին վերջապէս ինչ որ կըլլայ ազարակի մը մէջ տեսնուի պատկերիս մէջ:

— Սլո. ամենը կարելի չէ կատարել. միայն թէ քանի մը սպասաւորներ կրնամ կանցնել քովդ:

— Ինչո՞ւ չըլլար:

— Որովհետեւ անկարելի է:

— Մեծ մարդոյ համար ի՞նչպէս կընէք:

— Անոնք աթուռի վրայ նստած կամ ոտքի վրայ քաշել կուտան իրենց կենդանագիրը:

— Ի՞նչպէս ուրեմն կը հասկցուի անոնց մեծ մարդը ըլլալը:

— Պատկերն մեծկակ ու փալլուն կըլլայ:

— Իմինս ալ անանկ պիտի ըլլալ ուրեմն:

— Այո:

— Ոտքի վրայ թէ նստած:

— Ինչպէս որ կուզէք:

— Դուք ինչպէս կուզէք, ինչպէս հանձնէ աղէկ կըլլայ:

— Ձեզի համար ոտքի վրայ կը վայլէ:

— Շատ աղէկ. սպասաւորներն ալ դէմս:

— Այո:

— Ես զանոնք չախելու պէս կըլլամ, անոնք ալ առջևնին կը նային:

— Սքանչելի:

— Ծեծելու պէս կըլլամ զանոնք և վերջը բարկութիւնս իջած կըլլայ:

— Աղէկ խորհած էք:

— Հազուստներս ինչպէս են:

— Ընտիր:

— Ուրիշ ժամացոյց մ'ալ ունիմ, անիկալ ալ կրնանք մէկ կողմերնիս կախել:

— Մէկ ժամացոյցը բաւական է, աւելին աւելորդ է:

— Այս հազուստներուս համար լիսուն ոսկի տողած եմ. անոնց խումաշին աղէկ և

ընտիր ըլլալն ինչպէս պիտի հասկցուի պատկերէս:

— Հոգ մի՛ ըներ կը հասկցուի:

— Ընտիր պիտի ցուցնես:

— Հանգիստ եղէք:

— Ձկարծուի սակայն թէ երկուսը ոսկինոց հազունս է հազածս:

— Այդ մասին անհոգ եղէք:

— Շատ լաւ:

— Ես կերթամ անդիի սենեակն նախնական սլաւոնապաշտութիւններս ընելու, քանի մը վայրկենէն հրամանքնիդ ալ հրամմեցէք:

— Շատ աղէկ:

— Եթէ կուզէք մինչև որ անդիի սրահը մտնէք սափրիչ մը կանչել տանք որ գայ մազերդ ու պէտերդ սանտրէ, շտկէ ու շտկուտէ:

— Աղէկ:

— Պործարանի պաշտօնեայնէրէն մին վազելով կերթալ սափրիչ մը բերելու:

— Քանի մը վայրկենէն կուգայ սափրիչն որ գլուխն ծռելով և ետ ետ երթալով լարդանքներ կը մատուցանէ Աբխազոյ ազալին:

— Եկուր սա մազերս շտկէ նայինք, կուտէ Աբխազոյ ազան:

— Պարտքերնիս է, կը պատասխանէ սափրիչը:

— Աղէկ մը շտկէ, որովհետեւ պատկերա-
հանել պիտի տամ:

— Գլխուս վրայ: Ա՛ր... .

— Ես շատ կարեւորութիւն կուտամ գըլ-
խուս:

— Ինչո՞ւ չտաք, Վսեմապատիւ Տէր...
Ա՛ր... . Եթէ դուք չտաք ո՞վ տայ Ա՛ր...
Երանի թէ ես ալ ուրիշ մտմտուք չունենա-
լի և... .

— Շտկուտէ նայինք:

— Գիտեմ որ ես յանցաւոր եմ ձեզի բա-
րի եկաքի չգալուս համար, բայց ի՞նչ ընեմ...
պարագայները թող չտուին որ կարենայի կա-
տարել այդ պարտականութիւնս և այսօր երես
ունենայի աշաջելու ձեր վսեմութեան որ... .

— Վերջը կը խօսինք, սա մագերս սան-
տրէ... . մարդը կսպասէ ինձի:

— Վնաս չունի, անիկայ կսպասէ: Աղա-
ջելու ձեր վսեմութեան որ, եթէ կարելի է,
իստուն վաթսուն ոսկի մը... . ես ալ ազգա-
լին սափրիչ մ'եմ:

— Ի՞նչ ըսել է իստուն վաթսուն ոսկի... .

— Կը խնդրեմ, մի բարկանաք, իստուն
վաթսուն ոսկի փոխատուութիւն մ'ընէիք ինձ,
որպէս զի այդ գումարն Բարիզ զրկեի տղուս
որ այդ գումարով պարտքերը տար ու բը-

ժշկութեան վկայական առնէր դար ու քանի
մը տարիէն վաստկէր ու տոկոսովն ձեզի հա-
տուցանէր: Բայց ի՞նչ օգուտ որ, այսօր երես
չունիմ ասանկ առաջարկութիւն մը ձեզի ընե-
լու, որովհետեւ բարի եկաքի չեկայ ձեզի: Եթէ
բարի եկաքի եկած ըլլայի ձեզի՝ համարձա-
կութիւն կունենայի ձեզի աղաջելու որ սա
պզտիկ խնդիրքս կատարէիք, բայց քանի որ
բարի եկաքի չեկայ ձեզի, դուք ալ իրաւունք
ունիք խնդիրքս մերժելու թէ և ազգային ար-
հեստաւոր մ'ըլլամ:

— Հիմայ ատանկ խօսքեր մտիկ ընելու
ժամանակ չունիմ, ինչ որ պիտի ընես նէ ըրէ...
աս ի՞նչ տարօրինակ քաղաք է, բարեւ Աստու-
ծու բարին բարա տուր... . մէկու մը բա-
րեւ տալու չէ... . Տէր ողորմես... . Տէր Աս-
տուած մեղայ... . ամեն բան սահման մ'ունի
էֆէնտիմ... . հասկցայ... . ժամ առաջ փախ-
ջելու է այս քաղաքէն... . :

— Կերեւի թէ էֆէնտին բարկացուցած են
ըսաւ, ներս մտնելով տարիքը իստունին և վաթ-
սունին մէջ կորսուած քահանայ մը:

— Աս չքաշուիր Տէր Հայր:

— Ողջոյն, օրհնած. թէպէտեւ դուք զիս
չէք ճանչնար, բայց ես ձերին ո՞վ ըլլալն շատ
աղէկ գիտեմ... . Թնչպէս է, պատուական

քեֆէրնիդ աղէկ է։
 — Շիտակը աղէկ չէ։
 — Աստուած չընէ. Աստուծով քիչ ատե-
 նէն աւելի աղէկ կըլլայ։ Ձեզի հետ քիչ մը
 տաւանձին մնալ կուզէի։ (Սափրիչին) Քիչ
 մը դուրս կելա՞ք։ Ես քեզի համար ալ կը խօ-
 սիմ, էֆէնտիէն կը հասկնամ խնդիրքդ և ես
 ալ կը բարեխօսեմ որ ի նպաստ քեզի բան
 մընէ. էֆէնտի, սափրիչնիս ալ, գիտէք ա,
 ազգայիներէն է, անոր ալ երակներուն մէջ
 Հայկայ արիւնը կեռայ, անտես ընելու չէ զա-
 նոնք ալ . . . (Սափրիչը կերթայ)։ Ձեզի
 հետ մասնաւոր և առանձին տեսակցութիւն
 մ'ընել ուզելուս պատճառն սա է որ հրաման-
 քնիդ կարգուիլ կուզէք եղեր . . . և ինչո՞ւ
 չկարգուիք։ Իմացայ նէ՝ շատ ուրախացայ, և
 ինչո՞ւ չուրախանայի։ Ձեզիպէսներն կարգուե-
 լու են որ ազգերնուս մէջ հարուստ աղայք
 շատնան։ Աշուոր աղջիկ կը փնտռէք կոր
 եղեր . . . և ինչո՞ւ չփնտռէք. ես ալ ձեր տեղն
 ըլլայի նէ՝ ես ալ կը փնտռէի. ստակ ալ կու-
 զէք կոր եղեր քիչ մը . . . ինչո՞ւ չուզէք,
 առանց ստակի կարգուիլն ալ շիտակը աղէկ
 բան մը չէ։ Արդ ես իմ ձեռքիս տակն ունիմ
 պնանկ աղջիկներ որ թէ աշուոր են և թէ
 հարուստ։

— Շնորհակալ եմ, որ մը կը նայինք, աչ-
 քէ կանցունենք զանոնք։ Եթէ կուզէք քիչ
 մը սպասեցէք սա պատկերս քաշել տամ ու
 երթանք։ Շիտակը խօսելով ես ուրիշ գործ
 չունիմ հոս, աղջիկ փնտռելու եկած եմ, քա-
 նի մ'որ պիտի մնամ, եթէ կըցի գտնել՝ կար-
 գուիմ պիտի հետն ու առնեմ պիտի երթամ,
 եթէ չգտնեմ՝ դարձեալ պիտի երթամ, որով-
 հետև հոս հանգիստ չեն թողուր զիս վալը-
 կեան մը, ալ ձանձրացայ։

— Իրաւունք ունիք, ժամանակներն ալ
 գէշ են էֆէնտիս, դրամական տագնապ, տագ-
 նապ դրամական, ամենուրեք կը տիրէ, ազ-
 գին աղքատները շատ են։ Ինչ որ է, կսպա-
 սեմ ձեզի ու ի միասին կերթանք։

— Սա անպիտանն ալ մագերս շտկելու
 համար եկաւ ու . . . այս միջոցին Պ. Գերե-
 նիկ ներս կը մտնէ ու

— Հրամմեցէք, կըսէ, սրահը։

— Բայց մագերս . . .

— Հոգ չէ, ես կը սանտրեմ։

— Բայց պիտերս . . .

— Վնաս չունի, ես կը շտկեմ։

Պ. Գերենիկ Արիստոզոմ աղային կառաջ-
 նորդէ լուսանկարի սրահը։

Քահանայն առանձին կը մնայ և կսկսի

մտքովը հետեւեալ խորհրդածութիւններն ընել.
բայց ինչպէս կրնանք մտքով եղած խորհրդա-
ծութիւններն գուշակել. դէմքէն անշուշտ.
դէմքերը շատ անգամ կը խօսին. ինչպէս հա-
րուստներուն նոյնպէս նաեւ աղքատներուն լե-
զուն շատ անգամ անոնց դէմքին վրայ է: Մէ-
կու մը դէմքը նայելով կրնանք ըսել:

Այս մարդն իզմէ ստակ ուզելու եկած է
կամ այս մարդն ինծի ստակ տալու եկած է:

Քահանային դէմքն ալ կրսէր. «Ինչ ճան-
բայ բռնեմ որ սա ձմեռուան անուխիս ու
փախիս ստակն սա մարդէն փրցնեմ»:

Քահանայն այս խորհրդածութեանց մէջ
էր, երբ սափրիչն ներս մտաւ նորէն ու քա-
հանային ըսաւ.

— Տէր Հայր, գործս աւրեցիր, եթէ ներս
չը մտնէիր քանի մ'ոսկի պիտի փրցնէի ես այդ
մարդէն, տուող է կրսեն կոր, տուող, բոլոր
խմբագիրներուն և դասատուներուն ստակ
տուեր է:

— Եղբայր, անոնք չեն մի որ պատճառ
կլլան կոր որ մեզի պէս աղքատները չեն կըր-
նար կոր օտարականներէ ստակ փրցնել: Հիւր
մը եկաւ մի, բոլոր խմբագիրներն ու դասա-
տուները վրան կը թափին կոր . . . անիծեալ
գարշելիներ . . . :

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմալ:

— Ես քեզի համար կը բարեխօսեմ, դուն
ալ ինծի համար ջիջնորդէ, գոնէ մէյմէկ կտոր
բան փրցնենք սա մարդէն:

— Շատ աղէկ:

— Հիմալ հոս պիտի գալ, ես անոր ականջն
ի վար կըսեմ որ այս սափրիչը գոհ ըրէ, որով-
հետեւ շատ հարուստ տուներ կը մտնէ կելնէ,
և կրնայ եթէ ուզէ, գործդ աւրել:

— Գործը ի՞նչ է:

— Հարուստ աղջիկ մը կը փնտռէ կոր:
— Աղէկ: Ես ալ կըսեմ որ քահանայէն
զատ մէկու մը մի վստահիր:

— Շատ աղէկ:

— Աս աղէկ ճանբայ է:

— Սիամիտին մէկն է:

— Այո, դիւրահաւան է, բայց կողոպտեր
են մարդը էֆէնտիմ, կողոպտեր են, մենք շատ
ուշ հասանք:

Արքիտղոմ աղան գուարթ դէմքով կը
դառնայ սենեակն ուր քահանայն սափրիչին
հետ կը խօսէր:

— Ներեցէք, Արքիտղոմ աղա, կըսէ սափ-
րիչն, ձեզի այդ խնդիրքն ընելու համար.
սակայն ես կարծէի թէ կրնայի իմ կողմէս ես
ալ ծառայութիւն մ'ընել ձեզ:

— Աբիսողոմ աղա, պէտք է գիտնալ որ, կրսէ քահանայն, մեր սափրիչ էֆէնտին գրեթէ մայրաքաղաքիս բոլոր հարուստ տուները կը մտնէ, բոլոր աղջիկները կը ճանչնայ:

— Ի՞նչ կրսէք:

— Այո՛, ինքն ալ բարի մարդ մ'է, կատարեցէք խնդիրքը, մեղք է:

— Արժանապատիւ հօրէն մի զատուէք եթէ անանկ միտք մ'ունիք. Տէր հօր ձեռամբ կարգուած երիտասարդներն միշտ գոհ մնացած են: Ուրախ եմ որ ձեր գործը Տէր հօր պէս բանիւրուն և գործունեայ քահանայի մը ձեռքն ինկած է. վստահ եղէք որ երջանիկ պիտի ըլլաք ձեր ամուսնութեան մէջ:

— Բայց դուք ալ պիտի օգնէք ինծի, տէր սափրիչ, կը յարէ քահանայն:

— Ես ի՞նչ բանի կարող եմ . . . :

— Ձեր աջակցութիւնն ալ պէտք է . . . :

— Կրնեմ ինչ որ կարող եմ ընել:

— Շնորհակալ եմ: Աբիսողոմ աղան օտարական չէ, ազգային է, կարգուելու համար եկած է հոս. մեր պարտքն է օգնել իրեն:

— Հարկաւ: Աբիսողոմ աղային հետ ատելութիւն մը չունիմ ես, մանաւանդ թէ ինքը շատ բարի ու առաքինի մարդ մ'է:

— Երեսին խօսիլ չըլլայ, ընտիր մարդ մ'է:

— Պատուական մարդ է: Ճարձմը մմտու

— Վրան նայիս նէ՛ կրեսս որ քիպարու-
թիւնը վրայէն կը վազէ կոր:

— Ո՞վ կը պնդէ հակառակը, ես անոր
թշնամին չեմ:

— Այսինքն թէ որ քեզի ալ հարցուի նէ՛
բարի վկայութիւն տաս:

— Անշուշտ:

— Աբիսողոմ աղան չի՞ մարդ չէ՛, քեզի
կը վարձատրէ վերջը:

— Գլխուս վրայ, գլխուս վրայ: Ա՛խ, սա
տղուս վկայականն առնուէր անգամ մը:

— Հինգ օրէն ետքը, Աբիսողոմ աղա,
հինգ օրէն ետքը պատրաստ են պատկերներդ,
ըսաւ Պ. Դերենիկ ներս մտնելով:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Աբիսողոմ
աղան ու գործարանէն վար իջաւ ընկերակ-
ցութեամբ քահանային ու սափրիչին:

ԺԲ.

Տիկին Շուշան՝ զոր ընթերցողն մոռցած
չէ անշուշտ՝ Աբիսողոմ աղային տունէն տե-
ղեկացած էր թէ . . . քահանայն Աբիսողոմ
աղայն գտնելու համար Պ. Դերենիկի գործա-

տունն գնացած էր։ Ուստի որսն քահանային յափշտակել չտալու համար հետադարձ կը վազէր դէպ ի Պ. Դերենիկին գործատունը, ուր կը հասնէր ճիշդ այն վայրկենին յորում քահանայն սափրիչն վարպետութեամբ ճանբելէ յետոյ Աբխոզում աղային կը բարոյախօսէր հետեալ կերպով. «Ներեցէք որ քիչ մ'ուշացայ ճշմարտութիւնն ձեզի յայտնելու սափրիչի մասին։ Այս սափրիչը աներես մարդ մ'է, բոլոր Պօլիս եկողներուն օձիքէն կը բռնէ և անոնցմէ ստակ կորզելու կաշխատի։ Անպիտանին մէկն է։ Իմ պարտքս է, որպէս խոստովանահայր, զգուշացնել զձեզ այս կարգի մարդերէն որք միմիայն քանի մը ոսկի յափշտակելու նպատակաւ կը մօտենան հարուստներուն։ Ո՛րքան կատեմ այդ մարդերը։

— Շնորհակալ եմ ձեր բարեսրտութենէն և մարդասիրութենէն։

— Երես մի տաք այդ մարդոց։

— Ոչ։

— Տէր պապա, դու ինչ գործ ունիս Աբխոզում աղային հետ, կը հարցնէ Տիկին Շուշանն, որ ինչպէս ըսինք, հետադարձ հասած էր։

— Պզտիկ գործ մը։

— Ոչ, բնաւ գործ պիտի չունենաս դուն անոր հետը. դուք ձեր պարտքը կատարեցէք

և թող տուէք որ մենք ալ մերինը կատարենք. ալ խպնեցէք քիչ մը։ Երթանք Աբխոզում աղա։

— Ո՛չ, դուք խպնեցէք քիչ մը, մենք Աբխոզում աղային հետ պզտիկ գործ մ'ունինք. երթանք Աբխոզում աղա։

Եւ քահանայն Աբխոզում աղային ձախ թեւէն կը քաշէ։

— Տէր պապայի մը չվալէր բրածդ։

— Լուէ։

— Չպիտի լուծ։

— Թող տուէք թեւերս։

— Թող չեմ տար, կը պատասխանէ Տիկին Շուշան. իմ իրաւունքս է։

— Ոչ, իմ իրաւունքս է։

— Քանի մը հարիւր դահեկան առնելու համար կուգես որ խեղճ մարդը թշուառ ընես. դուն աղջիկ չես ճանչնար։

— Մի պոռար. պիտի թողում որ կողոպտէք այս աղնիւ մարդն, այնպէս չէ։

— Ինչո՞ւ կուի կընէք, ամօթ չէ . . . ես չեմ ուզեր աղջիկ։

— Չըլար, կը պատասխանէ Տիկին Շուշան, մենք քեզի աղջիկ մը պիտի գտնանք. բայց թէ որ Տէր պապային ձեռքով աղջիկ փնտռես, գիտցած եղի որ պատիւը մէկ ստրկի կըլլայ։

— Ընդհակառակն, քահանայի ձեռամբ
աղջիկ փնտռողն է պատուաւորը: Երթանք
Աբխազում աղա:

— Թող չեմ տար:

— Երթանք Աբխազում աղա:

— Թող չեմ տար որ երթայ: Ես անոր
աղջիկներ պատրաստած եմ, աղջիկ տեսի պի-
տի երթանք:

Այս տեսարան տեղի կուենանք Պ. Դերե-
նիկի գործատան առջև և անցնողներէն պրզ-
տիկ խումբ մը Հանդիսականի պաշտօն կը վա-
րէր անդ, երբ Մանուկ աղան ստիպուած Աբխ-
սոզում աղան անպատճառ գտնելու, եկաւ Հոն,
տեսաւ Աբխազում աղան որուն մէկ թւէն
քահանայն և միւս թւէն Տիկին Շուշան կը
քաշէր և մէկըի քաշելով դայն քանի մը ծանր
խօսքեր ուղղեց քահանային և Տիկին Շուշա-
նին և Հեռացուց դանոնք:

— Ահ, ըսաւ Մանուկ աղան Աբխազում
աղայի դառնալով, յանցանքը ձերն է, ամե-
նուն երես կուտաք. ասոնք միմիայն քեզմէ
օգտուելու համար կը մօտենան քովը:

— Իրաւ կըսէք:

— Ինչո՞ւ սուտ պիտի գրուցեմ: Կարդուիլ
կուզես, լաւ. ես գտնեմ քեզի աղջիկներ, ընտ-
րէ, և ուզածդ առ:

— Աղէկ ըսիր:

— Պատուաւոր ընտանիքէ աղջիկներ ցուց-
նել տամ քեզի:

— Յուցուր:

— Միջնորդով աղջիկ փնտռելու ժամա-
նակը անցած է հիմա:

— Այդպէս է:

— Մինչև անգամ ամօթ է:

— Ամօթ է նէ չուզեր:

— Ես քեզի աղջիկ կը հաւնեցնեմ:

— Շնորհակալ եմ:

— Տուր ինծի դուն սրկեց լիսուն ոսկի:

— Ատ քնչ ըսել է:

— Տուր դուն ինծի լիսուն ոսկի:

— Ինչո՞ւ տամ:

— Ալլահ, Ալլահ, տուր կըսեմ կոր նէ
հարկաւ բան մը գիտեմ կոր. տէր ողորմեա,
պիտի առնեմ չպիտի փախչիմ եմ:

— Չպիտի փախչիս, բայց . . . :

— Կը վախնաս կոր ինծի լիսուն ոսկի տա-
լու, արդէն այնքան գումար մը պահանջող եմ
ես քեզմէ, ձեզի համար այնքան ծախքեր
ըրած եմ:

— Այնքան ծախքեր . . . քնչ ծախքեր
են անոնք . . . :

— Մէկիկ մէկիկ չպիտի գրենք ա, տի-

կինը գիտէ: Բայց թողունք այդ խնդիրը հիմա:

— Ոչ չթողունք այս խնդիրը. լիսուն ոսկի . . . քանի՞ օր եղաւ որ . . . :

— Մէկու մը պարտք ունէի, այսօր եկաւ նեղը խոթեց զիս և եթէ այդ գումարը չվճարեմ, տունէն պիտի հանեն մեզի: Ասիկայ ինծի համար ամօթ է քեզի համար ալ պատուաբեր բան մը չէ. տուր սա լիսուն ոսկին, հաշիւը կը կարգադրենք վերջը:

— Ի՞նչ խալտառակութիւն է աս . . . :

— Աղջիկ գտնամնէ՛ միջնորդչէք՝ չպիտի ուզեմ ես քեզմէ. տուր սա լիսուն ոսկին:

— Ինչո՞ւ տամ . . . Ի՞նչ ըրի ես քեզի . . .

— Կը ցաւիմ որ խօսք չէք հասկնար կոր. քեզի ինչ կըսեմ կոր նէ ան ըրէ. ինչո՞ւ չես տար կոր սա լիսուն ոսկին:

— Չեմ տար, տունէդ ալ կեննեմ, կերթամ:

Եւ խօսելով դէպ ի տուն կը քալէին:

— Յիսուն ոսկին ալ մեծ բան մ'ըլլար որ չէք ուզեր կոր տալ: Իրաւ որ ես ձեզմէ չէի յուսար:

— Յուսացէք:

— Ձեր քիւլարութեանը չէի ձգեր որ լիսուն ոսկի խօսքն ընէք:

— Մնտուկներս կառնեմ կերթամ ես:

— Կրնաք երթալ, բայց լիսուն ոսկին տալէն ետքը:

— Չեմ տար:

— Կուտաք:

Կը հասնին Ծաղիկի փողոց ուր եկած էին նաև քահանայ, սափրիչն ու Տիկին Ծուշան:

— Գնացէք, մէկդի գացէք, երեսնիդ տեսնել չեմ ուզեր, պոռաց Աբիսողոմ աղան տեսնելով զանոնք:

Յետոյ դուռը զարկաւ, ներս մտաւ և սկսաւ սնտուկները կապել ի գարմացումն տան տիկնոջ:

— Ինչո՞ւ կը ժողուրուիք կոր Աբիսողոմ աղա, հարցուց տան տիկինը:

— Երթամ պիտի, պիտի երթամ: Միտքս փոխեցի. չպիտի կարգուիմ:

— Բարկացուցին ձեզի:

— Ոչ:

— Ինչո՞ւ ուրեմն բարկացած էք:

— Բարկացած չեմ:

— Քուզում Աբիսողոմ աղա, Մանուկ աղան լիսուն ոսկի պիտի ուզեր քեզմէ, ուզեց:

— Ուզեց:

— Սխալմունք մ'է եղեր:

— Սխալմունք է եղեր:

— Այն, ինտենսիվ չափով ըլլալ ալ
Հատիւն ինտենսիվ: Սա բարութիւնն ըրէ
մեզի: Դուն քիւար մարդ ես: Մենք ալ քու
սայէյէդ պարտքէ կազատինք: —

Աբխազոմ աղան սնտուկները կապէն, փո-
ղոց ցատկէն, երեք բեռնակիր բերելն ու սըն-
տուկները դուրս հանելն մէկ կընէ: ագ մամ
— Սափրիչը, քահանայն, Տիկին Եռշան և
Մանուկ աղան կը հեռան իրեն մինչև .
Հիւրանոցին դուռը: Ուսկից կը մտնէ Աբխա-
զոմ աղան և կը հեռան իրեն հետևողնե-
րը: Բացի Մանուկ աղայէն որ կընկերանալ
Աբխազոմ աղային հաշիւները կարգադրելու
համար: —

Այն օրէն ի վեր Աբխազոմ աղան տեսնող
չեղաւ, միայն թէ քանի մը շաբաթներ նոյն
Հիւրանոցին դրան առջև կը տեսնուէին խմբ-
գիրք, հեղինակք, բանաստեղծք իրենց թւին
տակը թղթեայ ծրարներ ունենալով:

Այսպէս ուրեմն կարգաւորու Նպատակաւ
Պօլիս եկողն աղջիկ միսկ տեսնելու ժամանակ
չունեցաւ և ինչպէս կըսեն, քուրդ ու ըսպուր
փախաւ մայրաքաղաքէս: Բայց անջնջելի ի-
շատակ մը թողուց գրական մարդոց մտքին
մէջ:

Երբ երկու երեք հեղինակք մէկտեղին

«ինտոր փախուցինք սա Աբխազոմ աղան» կը-
սեն ու կը խնդան քիչ մը:

Իսկ երբ դրամական տազնապի մէջ գըտ-
նուին «Աստուած, Աբխազոմ աղա մը խրկէ
մեզի» կըսեն և իրենց միտքով ալ կը յաւե-
լուն, «խնդրեցէք զԱբխազոմ աղան և ամե-
նայն ինչ յաւելցի ձեզ»:

Մեծատուններն ալ կը լիշեն Աբխազոմ
աղան երբ գրական մարդ մը անոնց մեկենա-
սութիւնը խնդրէ:

Աբխազոմ աղա չենք մենք կըսեն:

Իսկ մենք որ ներկայացած չենք Աբխա-
զոմ աղային, կը հրատարակենք սոյն գործն,
ոչ այնքան մեղադրելու նպատակաւ ազգային
խմբագիրներն, հեղինակներն, բանաստեղծներն
և այլն, որքան ներկայացնելու համար ապա-
գալ սերնդեան՝ ժամանակիս գրական մարդոց
ողբալի կացութիւնն, և գրականութեան մա-
սին ազգային մեծատուններու սարսափելի ան-
տարբերութիւնը:

Վ Ե Ր Զ Ա Ռ Օ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻԱՆ

1960

ՆՈՐ - ԶՈՒՂԱ

-ըլ մայրա նորոգիւմ առ քննել տալիս դռնով

։ ըն չից մայրան զի իս մնա

-աղբ քնն իստարառ մարանաղբ քղմ իս

ժիղով ըն աղբ նորոգիւմ ճառառում, միւս

-մայ զի իս իստարառ ընձով մ մնալ ժիւն

-մնա մ մայրա նորոգիւմ քննելով, մայ

։ քնն իստարառ ընձով մնա

նորոգիւմ մնալ զի իս միւս մայրառ

-ամենին ընձով ըն քղմ մայրաղբ քղմ մայրա

։ ընձով ընձով մնա

։ մնալ ընձով ընձով մայրա նորոգիւմ

-որոգիւմ ընձով ճառառով ըն ընձով իս

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա նոր

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

միւս մայրա ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

։ ընձով մայրառ ընձով մայրա ըն

23 MAR 2013

1000

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0445843

